

บทบาทของเศรษฐกิจทางพุทธศาสนา

ในสมัยพุทธกาล ชมพูทวีปเป็นศูนย์รวมของนักบวชลัทธิต่าง ๆ มากมาย นักบวชที่มีเรื่องกล่าวถึงในคัมภีร์พุทธศาสนาบ่อย ๆ คือ ปรีพชาชก อาชีวก นิครนถ์ ชฎิล นักบวชเหล่านี้ต่างต้องการให้มีประชาชนนับถือลัทธิของตนมาก ๆ บางท่านถึงกับพยายามล่อลวงผู้ที่จะไปศึกษาธรรม หรือพบปะสนทนากับศาสดาของลัทธิอื่นก็มี เช่น เมื่อครั้งที่เมณฑกเศรษฐีเดินทางไปเฝ้าพระพุทธเจ้าครั้งแรกนั้น ได้พบกับพวกเคียรถีย์ระหว่างทาง พวกเคียรถีย์ได้พยายามล่อลวงให้รายพระพุทธเจ้าว่า พระองค์เป็นพวกอกิริยวาท ไม่สมควรที่เมณฑกจะไปเฝ้า แต่เมณฑกจะไม่เชื่อคำพูดเหล่านั้น คิดว่าพวกเคียรถีย์คงมีความวิเศษกว่าพระพุทธเจ้า จึงเดินทางต่อไปและได้เข้าเฝ้าพระพุทธเจ้าในที่สุด^๑ หรือเรื่องของมิตารเศรษฐี ซึ่งเป็นบิดาของมุนีฉวีณะสามีของนางวิสาขา ท่านมีความเลื่อมใสในลัทธิของพวกอาชีวก แต่นางวิสาขานับถือพุทธศาสนา ครั้งหนึ่งนางวิสาขาได้นิมนต์พระพุทธเจ้ามาเสวยภัตตาหารที่บ้านพร้อมด้วยภิกษุสงฆ์ เมื่อพวกอาชีวกทราบเรื่องจึงมาหามิตารเศรษฐี เพื่อล่อลวงให้ไม่ให้พบพระพุทธเจ้า ครั้นเมื่อพระพุทธเจ้าจะทรงแสดงธรรม นางวิสาขาได้เชิญมิตารให้เข้าไปฟังธรรมด้วย พวกอาชีวกได้พยายามหน่วงเหนี่ยวไว้ แต่มิตาระไม่ต้องการทำลายน้ำใจของนางวิสาขา จึงจะเข้าไปฟังธรรม เมื่ออาชีวกเห็นว่าชักขวางไม่ไหวแล้ว ก็ขอให้เศรษฐีฟังธรรมอยู่

^๑ สยามภฏฐุสฺส เตปิฏกั, วินยปิฎเก มหาวคคฺคสฺส ทฺติโย ภาโก, ๕ : ๑๑๕ - ๑๑๖, ข้อ ๘๔.

มอแกน^๑ เพื่อไม่ให้มีโอกาสดูสนทนากับพระพุทธเจ้า ซึ่งมีภาระกิจปฏิบัติตาม

นักบวชของแต่ละลัทธิต่างก็คิดว่าหลักธรรมของลัทธิตนดีกว่าของกลุ่มอื่น และต้องการจะแสดงให้เป็นที่ประจักษ์แก่บุคคลทั่วไปด้วย จึงเป็นเหตุให้มีการโต้เถียงกันเกี่ยวกับหลักธรรมระหว่างลัทธิตนกับลัทธิอื่นหนึ่งอยู่บ่อย ๆ สำหรับคู่แข่งที่สำคัญของพุทธศาสนา ได้แก่ ศาสนาเซน^๒ ของนิกายนิกายมุตตร เพราะมีหลักการหลายอย่างคล้ายกัน ที่รองลงมาได้แก่พวกปริพาชก และอาชีวก ซึ่งพระพุทธเจ้าและสาวกบางรูปเคยสนทนาโต้ตอบหลักธรรมกับนักบวชพวกนี้หลายครั้ง อย่างเช่นครั้งหนึ่ง อุบาลีคิดหยั่งใจเป็นอุบาสิกคนสำคัญของนิกายมุตตร ได้ไปกล่าวโต้ตอบหลักธรรมกับพระพุทธเจ้า ด้วยความมั่นใจว่าจะชนะ แต่ผลที่สุดก็ต้องพ่ายแพ้ต่อเหตุผลของพระพุทธเจ้า

^๑ ชุมนุมพุทธศตวรรษ ศศิวายุ ภาค ๑๐, หน้า ๖๗.

^๒ ศาสนาเซน หรือ นิกายมุตตร มีศาสดาคือ นิกายนิกายมุตตร หรือ มหาวีระ เกิดในวาระกบฏศศิวายุ เช่นเดียวกับพระพุทธเจ้า และมีชีวิตอยู่ในสมัยเดียวกัน มีหลักคำสอนหลายอย่างที่ใกล้เคียงกันกับพุทธศาสนา เช่น เรื่องกรรม สังสารวัฏ การไม่ถือวรรณะ และมุ่งถึงความหลุดพ้น ถึงแม้ว่าความหมายจะแตกต่างกันบ้างก็ตาม เช่น ความหลุดพ้นหรือโมกษะของศาสนาเซน หมายถึงหลุดพ้นจากที่นี้แล้วไปคิดที่โน่น คือ หลุดพ้นจากโลกนี้แล้วไปอยู่แดนสีหราชาลัย แต่ทางพุทธศาสนาหมายถึงหลุดพ้นไปเลย คือ นิพพาน สำหรับนักบวชที่มีชื่อเสียงของนิกายมุตตร นอกจากมหาวีระแล้ว ยังมีสังฆิกนิกายมุตตร ที่สมปัสสีนิกายมุตตร โดยเฉพาะ สังฆิกนิกายมุตตรนั้น มักจะยกเอาตนว่าเป็นนักปราชญ์ผู้มีความรู้มาก ใครมาโต้เถียงด้วยก็จะองประหม่าหัวนโหนกและพ่ายแพ้ไป แต่เมื่อเขาได้โต้เถียงกับพระพุทธเจ้า ก็ต้องยอมจำนน เพราะเหตุผลอ่อนกว่า อุบาสิกคนสำคัญของศาสนาเซน คือ อุบาลีคิดหยั่งใจ เป็นผู้มั่งคั่ง แต่ภายหลังหันมานับถือพุทธศาสนา (ที่. กับบลิ. วิส. เควิกส์, พระพุทธศาสนาในชมพูทวีป, แปลและเรียบเรียงโดย สมัย สิงหศิริ, หน้า ๑๕๕ - ๑๖๓, ๑๗๑ - ๑๗๒.)

และเกิดความซาบซึ้งในธรรมะของพระพุทธองค์ จึงหันมานับถือพุทธศาสนา ปฏิญาณ
 ตัวเป็นอุบาสกยึดถือพระรัตนตรัยเป็นที่พึ่งตลอดไป^๑ นอกจากนี้พระพุทธเจ้ายังเคย
 โต้ตอบวาทะกับพวกปริพพาชกหลายครั้ง^๒ ซึ่งพวกปริพพาชกจะเป็นฝ่ายแพ้ทุกครั้ง
 ทั้งนี้อาจเป็นเพราะหลักธรรมของพระพุทธเจ้ามีเหตุผลดีกว่า ประกอบกับก่อนที่พระ
 พุทธเจ้าจะตรัสรู้ประมาณ ๒ ปี คือ ระหว่างแสงหาพระโพธิญาณ พระองค์เคยศึกษา
 ลัทธิของพวกนี้มาแล้วจนเจนจบ และเห็นว่าไม่ไฉนทางแห่งการตรัสรู้ จึงแสวงหา
 หนทางอื่นต่อไป^๓ ด้วยเหตุนี้ พระองค์จึงมีเหตุผลชนะพวกนี้เสมอ ยิ่งผลให้ประชาชน
 มีความเลื่อมใสศรัทธาในพุทธศาสนามากยิ่งขึ้น พุทธศาสนาจึงขยายวงกว้างขวางมีผู
 นับถือเพิ่มขึ้นตามลำดับ ในจำนวนผู้นับถือพุทธศาสนานี้ พวกเถรวาทเป็นกลุ่มที่มีบทบาท
 สำคัญกลุ่มหนึ่งในการช่วยบำรุงและอุปถัมภ์พุทธศาสนาอย่างยิ่ง ทำให้พุทธศาสนาเจริญ
 รวดเร็ว และเผยแพร่ออกไปทั่วทั้งนี้เพราะเถรวาทเป็นผู้นับถือ มีฆาตกรรมไว้มาก
 และมีอาชีพที่ข้องเกี่ยวกับประชาชน จึงมีคนยกย่องนับถือทั่วไป ฉะนั้น เมื่อเถรวาท
 มีความเลื่อมใสศรัทธาในพุทธศาสนา ก็มีผลทำให้ชนบางกลุ่มหันมานับถือพุทธศาสนาตาม
 ไปด้วย เช่น ในคัมภีร์พระไตรปิฎกกล่าวถึงอนาถบิณฑิกเถระผู้ว่า เป็นผู้ที่มีพรรคพวก
 มาก และเป็นที่เชื่อถือของชนทั่วไป เมื่อครั้งที่ท่านโกเข้าเฝ้าพระพุทธเจ้าครั้งแรก
 ที่เมืองราชคฤห์นั้น ท่านโกนิมนต์พระพุทธเจ้าพร้อมถวายภิกษุสงฆ์ให้ไปจำพรรษาที่เมือง

---

^๑ ลุยามรรฐุสสุส เคนปิฎก, สุตตันตปิฎก มัชฌิมนิกายสสุส มัชฌิมปณาสก,
 ๑๓ : ๒๑ - ๒๗, ๓๖ ๒๘ - ๓๘.

^๒ ในพระไตรปิฎก เล่ม ๑๓ มัชฌิมนิกาย มัชฌิมปณาสก สุตตันตปิฎก ตอน
 "ปริพพาชกวรรค" ได้รวมเรื่องทีพระพุทธเจ้าตรัสโต้กับปริพพาชกไว้ถึง ๑๐ สุต

^๓ ที. กัมมฉิว. วิส เกวิกส์, พระพุทธศาสนาในบรมพุททวีป, แปลและเรียบ
 โดย สมัย สิงหศิริ, หน้า ๑๒๘.

สาวัดดีบ้าง ซึ่งพระพุทธองค์ทรงรับนิมนต์ เมื่ออนาถบิณฑิกะ เดินทางกลับไปบ้านที่เมืองสาวัดดี ระหว่างทาง ท่านได้ชักชวนชาวบ้านให้ร่วมกันสร้างวิหาร อาราม และบำเพ็ญทาน เพราะพระพุทธเจ้าอุบัติขึ้นแล้ว และจะเสด็จผ่านมาทางนี้ พวกชาวบ้านเหล่านั้นเมื่อทราบบ้างเรื่องต่างก็ให้ความร่วมมือตามคำชักชวนของอนาถบิณฑิกะ เสรฐฐีเป็นอย่างดี^๑ ระยะทางจากกรุงราชฤทธิถึงกรุงสาวัดดีมีความยาวประมาณ ๔๕ โยชน์ อนาถบิณฑิกะและพวกชาวบ้านได้ร่วมกันสร้างวิหาร เพื่อเป็นที่พักของพระพุทธเจ้า และภิกษุสงฆ์ในระหว่างทางทุก ๆ ระยะ ๑ โยชน์^๒ นอกจากนี้แล้วคนในบ้านของอนาถบิณฑิกะ เสรฐฐีทุกคนจะรักษาอุโบสถถือในวันอุโบสถ เช่นเดียวกับอนาถบิณฑิกะ ไม่ว่าจะเป็นคนรับจ้างหรือเด็กเล็กก็ตาม^๓

หรือในพระอัมมปะตฺถุฎกถากถาว่าถึง อชราชิตเสฐฐีว่า เป็นผู้หนึ่งที่มีส่วนทำให้ชนหันมานับถือพุทธศาสนาเพิ่มขึ้น ท่านได้สร้างพระคันธกุฎีถวายพระศาสดาแล้ว นำรัศนะมากองไว้รอบ ๆ พระคันธกุฎี เพื่อให้ชนที่เข้ามาถึงธรรมแล้ว นำถักมือไปไค้โดยมีให้หอหรือพักไป ทั้งนี้เพราะท่านต้องการให้ชนผู้มีความเลื่อมใสศรัทธาจะไค้มาฟังธรรม และแม้แต่ผู้ที่ยังไม่เลื่อมใส แต่เข้ามาเพราะความโลภในทรัพย์ ก็จะได้มีโอกาสฟังธรรมเพื่อรู้อรรถธรรมอันเป็นหนทางหลุดพ้นจากทุกข์^๔

^๑ สุตตปิฎก สุตตปิฎก, วินยปิฎก จุลลวาทกถาสถ พุทธโย ภาโก, ๗ : ๑๐๕ - ๑๑๐, ขด ๕๕๖.

^๒ ปุ๋ย แสงฉาย, พระไตรปิฎกมหาวิคตารนิย ๕,๐๐๐ ถัดที่ พระวินยปิฎก จุลลวรรค เล่ม ๑, ๗ : ๒๗๐; สมเด็จพระมหาธีรราชเจ้า, จุลลตสมันตปาสาทิกา อรรถกถาพระวินย, หน้า ๕๕๘.

^๓ อัมมปะตฺถุฎกถา พุทธโย ภาโก, หน้า ๔๕.

^๔ อัมมปะตฺถุฎกถา อภุจโย ภาโก, หน้า ๑๖๖ - ๑๖๘.

สาเหตุที่ทำให้เกรงกลัวหันมานับถือพุทธศาสนา

สาเหตุที่ทำให้เกรงกลัวมีศรัทธาเลื่อมใสหันมานับถือพุทธศาสนา จนเป็นแรงสำคัญในการอุปถัมภ์บำรุงพุทธศาสนาให้เจริญรุ่งเรืองยิ่งขึ้นนั้น มีอยู่หลายประการ ดังนี้

๑. เกรงกลัวหลายท่าน เมื่อได้สังขารของพระพุทธเจ้าเป็นครั้งแรกแล้ว ก็บรรลุโสดาปัตติผล เกิดความซาบซึ้ง ศรัทธาเลื่อมใส หันมายึดถือพระรัตนตรัยเป็นที่พึ่ง และให้การท่านูปการบำรุงพุทธศาสนาเสมอมา เช่น เกรงกลัวผู้เป็นมิกามารดาของยสะ^๑ เมณฑกเกรงกลัว^๒ อนาคตนิมิตติกเกรงกลัว^๓ บางท่านเมื่อได้สังขารแล้วมีความศรัทธามาก ถึงขนาดขอบวชเป็นภิกษุสงฆ์ เช่น พระมหาปาละ^๔ พระยสะ^๕ พระโสณโกฬิวิสะ^๖ พระสุทินนะ^๗ เป็นต้น

^๑สุยามรฎฐสุตฺต เถปิฎกั, วินยปิฎกเถ มหาวกคฺคสุตฺต ปุรุโฆ ภาโก, ๔ : ๓๒ - ๓๓, ขอ ๒๗.

^๒สุยามรฎฐสุตฺต เถปิฎกั, วินยปิฎกเถ มหาวกคฺคสุตฺต พุคฺคิโย ภาโก, ๕ : ๑๑๖ - ๑๑๗, ขอ ๘๔.

^๓สุยามรฎฐสุตฺต เถปิฎกั, วินยปิฎกเถ จุลลวคฺคสุตฺต พุคฺคิโย ภาโก, ๗ : ๑๐๗, ขอ ๒๕๑.

^๔มมปทฎฐกถาย ปุรุโฆ ภาโก, หน้า ๕ - ๗.

^๕สุยามรฎฐสุตฺต เถปิฎกั, วินยปิฎกเถ มหาวกคฺคสุตฺต ปุรุโฆ ภาโก, ๔ : ๓๔, ขอ ๒๘.

^๖สุยามรฎฐสุตฺต เถปิฎกั, วินยปิฎกเถ มหาวกคฺคสุตฺต พุคฺคิโย ภาโก, ๕ : ๕ - ๘, ขอ ๒.

^๗สุยามรฎฐสุตฺต เถปิฎกั, วินยปิฎกเถ มหาวิกงคฺคสุตฺต ปุรุโฆ ภาโก, ๑ : ๒๕, ขอ ๑๔.

๒. เพราะไต่บินกำบังของชั้นธงถึงหลักธรรมอันประเสริฐของพระพุทธเจ้า จากบุคคลอื่นก็เกิดความเลื่อมใส ใครที่จะเข้าเฝ้าพระพุทธเจ้าและฟังธรรม เช่น โสสกเศรษฐี บารวริกเศรษฐี และกุกกุฏเศรษฐี ไต่บินกำบังของชัถชวนจากญาติที่ พวกตนนับถือด้วย ก็เกิดความศรัทธาในพระพุทธเจ้า จึงเดินทางจากเมืองโกสัมพีไป เฝ้าพระพุทธเจ้าที่เมืองสาวัตถี เมื่อใกล้ถึงธรรมก็บรรลุโสดกัมมันต์ ๓ ทาน และนับถือ พุทธศาสนาคดลอกมา^๑

๓. เพราะได้เห็นอริยาบถอันสำรวมของภิกษุสงฆ์ในพุทธศาสนา จึงเกิดความเลื่อมใส ศรัทธา เช่น เศรษฐีแห่งเมืองราชคฤห์ มีความเลื่อมใสในอริยาบถของ ภิกษุสงฆ์และเกิดความศรัทธา จึงขอสร้างวิหารถวาย^๒ หรือจิศตเศรษฐีได้เห็นกิริยา อันสำรวมของพระมหานามะ ก็เกิดความเลื่อมใสจึงนิมนต์ไปฉันอาหารที่บ้าน และได้ ถวายอุทาน เพื่อสร้างอารามถวายเป็นสมบัติของสงฆ์^๓

ความเลื่อมใสศรัทธาในพุทธศาสนา

เศรษฐีที่นับถือพุทธศาสนา มักจะไปฟังธรรมเสมอ ให้การอุปถัมภ์ช่วยการ ทำบุญและบริจาคทรัพย์เพื่อบำรุงพุทธศาสนา บางท่านละทิ้งทรัพย์สมบัติอันมหาศาล ออกบวช และไต่บรรลุธรรมชั้นต่าง ๆ ก็มี ทั้งนี้เพราะมีจิตเลื่อมใสศรัทธาอย่าง แรงกล้าในหลักธรรมคำสอนของพระศาสดาในตัวเอง

^๑ ธัมมปทฺฐกถาย พุทฺธิโย ภาโก, หน้า ๔๑ - ๔๔.

^๒ สุยามภฺฐุสฺส เตปิฏกั, วินยปิฏกั จุลลวฺกฺกสฺส พุทฺธิโย ภาโก, ๗ : ๔๖, ขด ๒๐๐.

^๓ ธัมมปทฺฐกถาย พุทฺธิโย ภาโก, หน้า ๑๗๑.

ความสนใจในการฟังธรรม พระธรรมของพระพุทธเจ้าเป็นธรรมที่ประเสริฐ ประกอบกับพระองค์มีจิตวิหยาในการแสดงธรรมด้วย จึงทำให้ผู้ฟังเข้าใจและซาบซึ้ง ใฝ่ใจ เว้น เมื่อแสดงธรรมให้ชฎิลผู้ชราไฟฟัง ก็ทรงแสดงอาทิตยปริยายสูตร^๑ โดย นำเรื่องที่ชฎิลสนใจมาเป็นตัวอย่าง พวกชฎิลจึงเกิดความเลื่อมใส หรือเมื่อครั้งที่ แสดงธรรมให้พระโสมโกทวิวิสะผู้เคยชราญในการถือศีล ก็ทรงเปรียบเทียบการบำเพ็ญ ความเพียรที่พอเหมาะกับการบิณฑบาต^๒ และถึงแม้ว่าพระองค์จะแสดงธรรมให้กลุ่ม ชนทั้งก็ตาม ชนที่ฟังต่างก็รู้สึกว่าคุณธรรมมุ่งหมายเพื่อจะโปรดคนผู้เดียว^๓ ทำให้การแสดงผลธรรมของพระองค์เข้าถึงจิตใจของชนทั่วไป ฉะนั้นผู้ใดที่ฟังธรรมของ พระองค์แล้ว มักเกิดความเลื่อมใส หันมานับถือพุทธศาสนา และมักจะหาโอกาสไปฟัง ธรรมอีกเสมอ ซึ่งในจำนวนนี้มีพวกเฝ้ารับสั่งรวมอยู่ด้วย และมีหลายคนเมื่อได้ฟังธรรม ของพระพุทธเจ้าเป็นครั้งแรกแล้วกับบรรดาโสคาบัน มีความเลื่อมใสรับท้าวในพุทธศาสนา สนใจในการฟังธรรมเรื่อยมา รวมทั้งทำบุญและบริจาคทานเพื่อพุทธศาสนาด้วย ดังเช่น เมื่อครั้งที่พระพุทธเจ้าตรัสรู้แล้วไม่นานนัก ขณะที่พระองค์ประทับอยู่ที่ป่าอิสิปตนมฤค- ทายวัน มีบุตรของเฝ้ารับสั่งแห่งเมืองพาราณสีชื่อ ยสะ เกิดความรู้สึกลึกซึ้งหน่ายความสว- ทาง ๆ ที่มีคามารคาจิปนเปรอให้ จึงออกจากบ้านเดินเร่ไปทางป่าอิสิปตนมฤค- ทายวัน เมื่อได้พบพระพุทธเจ้า และได้ฟังธรรมของพระองค์แล้ว ก็เกิดความเลื่อมใส

^๑ สยามภุฏฐสฺส เตปิฏกั, วินยปิฎเก มหาวคฺคสฺส ปจฺจโม ภาโก, ๘ : ๒๒ - ๒๔, ขอ ๕๕.

^๒ สยามภุฏฐสฺส เตปิฏกั, วินยปิฎเก มหาวคฺคสฺส หุติโย ภาโก, ๕ : ๗, ขอ ๒.

^๓ อมฺมปทฺฐสฺสเถว หุติโย ภาโก, หน้า ๒๗.

ต้องการอุปสมบท^๑ ครั้นเมื่อเศรษฐีผู้เป็นบิดาทราบว่าบุตรชายหายไป ก็ให้คนแยกย้ายกันออกตามหา ตัวท่านเองไปทางป่าอัสสัมถนุดุคทายวัน พบร่องเท้าทองของยสะที่ถ่อควางอยู่ จึงเข้าไปและได้พบกับพระพุทธเจ้า จึงพูดถามถึงยสะ พระพุทธเจ้าทรงดำริว่าควรแสดงธรรมให้เศรษฐีซึ่งก่อนแล้วจะให้พบกับยสะภายหลัง จึงได้สนทนากับเศรษฐีและแสดงพระธรรมเทศนาจนเศรษฐีบรรลุโสดกัมมันต์เกิดความเลื่อมใสได้ปฏิบัติตนเป็นอุบาสกขอขี้กือพระรัตนตรัยเป็นที่พึ่งตลอดชีวิต จึงนับได้ว่าเศรษฐีผู้นี้เป็นอุบาสกผู้ขี้กือพระรัตนตรัยเป็นที่พึ่งเป็นคนแรกของโลก^๒ เมื่อท่านได้พบกับยสะก็อนุญาติให้บวชตามความปรารถนา และท่านเศรษฐียังได้นิมนต์พระพุทธเจ้าและพระยสะไปฉันภัตตาหารที่บ้านในวันรุ่งขึ้นด้วย เมื่อถึงเวลาเช้าพระพุทธเจ้าจึงเสด็จไปยังบ้านของเศรษฐีพร้อมด้วยพระยสะ และได้แสดงธรรมโปรดมารดาและภรรยาเก่าของพระยสะ เมื่อนางทั้งสองได้ฟังธรรมแล้วก็บรรลุโสดกัมมันต์ และได้ปฏิบัติตัวเป็นอุบาสิกา ขอขี้กือพระรัตนตรัยเป็นที่พึ่งตลอดชีวิต จึงถือได้ว่านางทั้งสองเป็นอุบาสิกาผู้ขี้กือพระรัตนตรัยเป็นที่พึ่งซุกแรกของโลก^๓ หลังจากนั้นครอบครัวของท่านเศรษฐีก็ไปฟังธรรมเสมอ และให้การบำรุงพระพุทธศาสนาตลอด

นอกจากนี้ ยังมีเศรษฐีอีกหลายท่านที่เกิดความเลื่อมใสในพุทธศาสนา หลังจากได้ฟังธรรมของพระพุทธเจ้า แล้วหาโอกาสไปฟังธรรมเสมอ เช่น เมณฑกะ ผู้เป็นมหาเศรษฐีแห่งภัททิยนคร เป็นบิดาของธัญชัยเศรษฐี ครั้งหนึ่งท่านทราบข่าวว่าพระพุทธเจ้าเสด็จจาริกมาภัททิยนคร พร้อมด้วยภิกษุสงฆ์ ก็ปรารถนาจะไปเฝ้า จึงให้

^๑ สยามวชิรสูตร เทปิฎก, วินยปิฎก มหาวิคกสูตร ปฐมภาโค, ๔ : ๓๐, ขอ ๒๖.

^๒ เรื่องเดียวกัน, หน้า ๓๒ - ๓๓, ขอ ๒๗.

^๓ เรื่องเดียวกัน, หน้า ๓๕ - ๓๖, ขอ ๒๘.

เตรียมขบวนยานแล้วเดินทางไปยังชาติบ้าน อันเป็นที่ประทับของพระพุทธเจ้า ครั้น
 ได้บังวรมของพระพุทธองค์แล้วก็บรรลุโศกานันท์ และโดยวาระนั้นถือว่าเป็นอุบาสก ขอถึง
 ถิ่นพระรัตนตรัยเป็นที่พึ่ง^๑ แล้วนิมนต์พระพุทธเจ้าและภิกษุสงฆ์ไปฉันภัตตาหารที่บ้านใน
 วันรุ่งขึ้น เมื่อถึงเวลาเช้า พระพุทธเจ้าจึงเสด็จไปยังบ้านของเมณฑกะพร้อมด้วย
 ภิกษุสงฆ์ และได้แสดงพระธรรมเทศนาโปรดภรรยาของเมณฑกะ บุตรชายที่ชื่อชัญฉัย
 ภรรยาของชัญฉัย และทาสของเมณฑกะ จนบรรลุโศกานันท์ทั้ง ๔ คน บุคคลทั้ง ๔
 ได้บวระธำภาวเป็นอุบาสกและอุบาสิกา ขอถึงพระรัตนตรัยเป็นที่พึ่ง เช่นกัน^๒

อนาถบิณฑิกเศรษฐี ผู้มีที่ตั้งแห่งเมืองสาวัตถี เป็นอีกผู้หนึ่งที่สนใจในการฟัง
 ธรรม ท่านมีโอรสชื่อเจ้าพระพุทธรังษีแรกที่เมืองราชคฤห์ เมื่อคราวที่ท่าน
 เดินทางไปธุระเกี่ยวกับการค้าขายที่อื่น เมื่อใกล้กับพระธรรมเทศนาของพระพุทธ
 องค์ ก็บรรลุโศกานันท์ แล้วบวระธำภาวเป็นอุบาสก ขอถึงพระรัตนตรัยเป็นที่พึ่งตลอดชีพ^๓
 เมื่อกลับไปยังเมืองสาวัตถีก็ได้สร้างอารามถวายเป็นสมบัติของสงฆ์ในพุทธศาสนา จากนั้น
 เป็นต้นมาท่านก็ทำนุบำรุงพุทธศาสนาด้วยความเลื่อมใสตลอดมา สนใจฟังธรรมและ
 ทำบุญตักบาตรเสมอ แม้บุตรธิดาของท่าน ท่านก็ตองการให้เข้าถึงพระธรรมคำสอน
 มีธรรมะเป็นเครื่องยึดเหนี่ยวจิตใจ จึงสนับสนุนให้ทำบุญและฟังธรรม ซึ่งก็ปรากฏว่า
 ธิดาคณโฑและคณกลางของท่าน ที่พร้อมหาสุภักทาและจุลลสุภักทาได้เป็นโศกานันท์ ส่วน

^๑ สยามภิกษุสงฆ์ เติมฉิก, วินยบิณฑิก มหาวคคสุตฺต พุทธิโย ภาโล, ๕ : ๑๑๖ - ๑๑๗, ข้อ ๘๘.

^๒ เรื่องเดียวกัน, หน้า ๑๑๗ - ๑๑๘, ข้อ ๘๘.

^๓ สยามภิกษุสงฆ์ เติมฉิก, จุลลวคคสุตฺต พุทธิโย ภาโล, ๗ : ๑๐๗, ข้อ ๒๕๑.

ธิดาคนเล็กชื่อสุนณาเทวีนั้น โภังฆกรรมจนบรรลุลูกหากามิมลตั้งแต่อายุน้อย^๑ ลำหรับ กาดะบุตรชายของท่านนั้นเป็นคนที่ไม่สนใจการงาน ไม่เคยช่วยดูแลภิกษุสงฆ์และเข้า พังฆกรรมเลย แม่พระพุทโธเจ้าจะเสด็จมาที่เรือนของท่านพร้อมภิกษุสงฆ์หลายครั้ง ก็ตาม อนาคตบิณฑิยะโคพยายามทุกวิถีทางที่จะให้บุตรชายพังฆกรรม เพราะคิดว่า ฆรรมะจะทำให้กาละประพฤติกวีขึ้น ถึงกับจ้างกาดะให้ไปวิหารเพื่อรักษาศีลและพัง ฆรรมะวันละ ๑๐๐ กหาปณะ กาดะต้องการเงินจึงไปวิหารแต่เขาหนีไปนอนเสีย โภังฆกรรม แล้วกลับมารับเงินจากบิดา ภายหลังอนาคตบิณฑิยะใช้วิถีใหม่ คือให้บุตร ชายไมนั่งพังฆกรรมหน้าพระพักตร์ของพระพุทโธเจ้า แล้วศึกษาขอฆรรมะของพระองค์มา ได้ได้ โดยจะให้เงิน ๑,๐๐๐ กหาปณะ กาดะเห็นว่าแม้เงินจำนวนมากจึงตกลง เขาไปวิหารและพยายามถือปาฆรรมะของพระศาสดาจนบรรลุโสคาบั้น^๒ แล้วเกิด ความเลื่อมใสศรัทธาในพุทธศาสนา เมื่อกลับมาถึงบ้านก็ไม่ยอมรับเงินจ้างจาก บิดาแต่อย่างใด

นางวิสาข่าเป็นอุบาสิกาอีกคนหนึ่งที่น่าสนใจในการพังฆกรรมตลอดมา นางเป็น บุตรของธัญชัยเศรษฐี โภังฆโภคาสาธะชาเฝ้าพระพุทโธเจ้าและพังฆกรรมของพระองค์จน บรรลุลุโสคาบั้นตั้งแต่อายุ ๗ ขวบ^๓ หลังจากนั้นนางก็เลื่อมใสพุทธศาสนาเรื่อยมา จน กระทั่งแต่งงานกับปุณณวัณณะบุตรชายของมิตการเศรษฐีแห่งกรุงสาวัตถี และไปอยู่บ้าน ของสามี มิตการเศรษฐีนั้นนับถือพวกอาชีวก นางวิสาข่าจึงไม่มีโอกาสพังฆกรรมและ ถวายบิณฑิยะภิกษุสงฆ์ อยู่มาวันหนึ่งมิตการเศรษฐีเข้าใจผิดในคำพูดของนางวิสาข่า คิดว่านางพูดคำหอนินท จึงโกรธถึงกับขับไล่ให้ออกจากบ้าน^๔ นางโกรธแค้นจึงได้เศรษฐี

^๑อุบมปทกฺขรฺกถาย ปุโร โภโก, หน้า ๑๔๘.

^๒อุบมปทกฺขรฺกถาย จตุโร โภโก, หน้า ๕๕ - ๖๐.

^๓อุบมปทกฺขรฺกถาย ตติโย โภโก, หน้า ๔๙ - ๕๘.

^๔เรื่องเดียวกัน, หน้า ๖๖ - ๖๗.

ฟังศอหน้าคุณผู้ใหญ่ว่า คำพูดของนางมิได้มีความหมายในเชิงตำหนิ เกรษฐ์แม่แต่น้อย ซึ่งเกรษฐ์ก็เข้าใจและทราบว่าความจริงนั้นนางเป็นคนดี คนเองที่เข้าใจผิด เมื่อนาง วิสาขาทออุญจาทมารุขระสงฆ์ในพุทธศาสนา มีการชิงไม้ขัดข้อง ต่อมานางไค้มนันต์ พระพุทธเจ้าและภิกษุสงฆ์มาฉันภัตตาหารที่บ้าน มีการ เกรษฐ์จึงมีโอกาสรังกรรมของ พระพุทธองค์จนไค้มรรคโสภณ^๑ จึงเกิดความซาบซึ้งและเลื่อมใสในพระธรรมของ พระพุทธเจ้าเป็นอย่างมาก ตั้งแต่นั้นมาท่านก็หันมานับถือพุทธศาสนา ให้การบำรุง พระสงฆ์และรังกรรมตลอดมา

นอกจากนี้แล้วยังมีเกรษฐ์อีกหลายท่านที่เลื่อมใสในพระพุทธศาสนาและไป รังกรรมเป็นประจำ เช่น โสมสกลเกรษฐ์ โชติกลเกรษฐ์ ปาวาริกเกรษฐ์ ธนเกรษฐ์ เป็นต้น

เพราะความสนใจในการรังกรรมและศึกษาธรรมนี้ ทำให้เกรษฐ์หลาย ท่านมีความรู้เรื่องธรรมมาก บางท่านสามารถไค้ปัญหาธรรมกับนักบวชศาสนาอื่นได้ เช่น อนาถบิณฑิกะ เคยโต้วาทะกับพวกปริพพาชก และจิตตะ เคยโต้วาทะกับพวก นิกธนต์ บางท่านสามารถนำความรู้ธรรมที่ไค้ฟังและศึกษามา ไปถ่ายทอดให้ผู้อื่นไค้ ก็ยิ่ง จนไค้รับยกย่องจากพระพุทธเจ้าให้เป็นผู้เลิศทางการแสดงธรรม เช่น พระธัมม- ทินนาเถรี ผู้ซึ่งเคิมเป็นภรรยาของวิสาขเกรษฐ์ และจิตตะ เป็นต้น

การออกบวช เกรษฐ์หลายท่านละทิ้งทรัพย์สินสมบัติอันมหาศาลมาเป็นภิกษุ ในพุทธศาสนา บางท่านเมื่อไค้รังกรรมแล้วไค้เกิดความเลื่อมใสอย่างแรงกล้า ต้อง การอุปสมบท บางท่านเกิดความเมื่อนำความสุขทางโลก ต้องการหาความสุข ทางธรรม จึงออกบวช ในจำนวนนี้ มีหลายท่านที่พยายามศึกษาธรรมและบำเพ็ญเพียร จนบรรลุอรหันต์ ถึงจะยกตัวอย่างไค้เห็น ดังนี้

^๑ เรื่องเดียวกัน, หน้า ๒๗ - ๒๘.

ยสะ เป็นบุตรของเศรษฐีเมืองพาราณสี อยู่ในตระกูลที่ร่ำรวยมาก บิดามารดาร์กไคร บำรุงด้วยความสุขทุกอย่าง สร้างปราสาทให้ ๓ หลัง เพื่ออยู่ตามฤดูกาล มีหญิงสาวคอยเล่นดนตรีขับกล่อมทุกวัน คำว่าหนึ่ง ยสะได้ชมการขับกล่อมดนตรีตามปราสาทจนเพลอหลับไปและตื่นขึ้นในตอนใกล้รุ่ง จึงเห็นหญิงสาวที่ขับกล่อมดนตรีเหล่านั้นนอนหลับกันอย่างระเกะระกะอยู่ในสภาพที่ไม่เฝ้าดู บางนางพินคกอยู่ที่รักแร้ บางนางมีตะโพกอยู่ข้างคอ บางนางก็ขมยุงเหยาย นอนอาปากน้ำลายไหล บางนางก็บนละเมอ ดูราวกับป่าว่ามีกิบ เมื่อเห็นเช่นนั้นยสะก็เกิดความสังเวชใจรู้สึกเบื่อหน่ายในสิ่งทั้งปวง จึงออกจากเรือนเดินเรื่อยไปทางป่าอิสิปตนมฤคทายวัน พร้อมกับเปล่งอุทานว่า "ที่นี่ขุนวายหนอ ที่นี่ซัดของหนอ"^๑ ขณะนั้นพระพุทธเจ้ากำลังเสด็จจกรมอยู่ที่ป่าอิสิปตนมฤคทายวัน ใจห่อหุ้มพระเนตรเห็นยสะเดินมาและเปล่งอุทานอยู่ จึงตรัสเรียบยสะเข้ามาแล้วตรัสว่า "ที่นี่ไม่ขุนวาย ที่นี่ไม่ซัดของ" ยสะได้ยินดังนั้นจึงเข้าไปเฝ้า เมื่อได้ฟังธรรมของพระพุทธองค์แล้วก็บรรลุนิโรคาบัน^๒ และเกิดความเลื่อมใสต่ออาการบวช ฝ่ายบิดาของยสะออกถามหาयสะ พบกับพระศาสดาและยสะ แต่เมื่อได้ฟังธรรมของพระศาสดาแล้วก็บรรลุนิโรคาบัน มีความเลื่อมใสในพุทธศาสนา จึงอนุญาตให้ยสะบวชเป็นภิกษุ ซึ่งยสะก็ได้บวชและบรรลุดูรหัตถ์ นับเป็นพระอรหันต์องค์ที่ ๗ ในพุทธศาสนา^๓

^๑ สยามมกุฎราชกุมารี เติมพิภักดิ์, วินยพิภักดิ์ มหาตมกุฎราชกุมารี ปฐม โภคาโลก, ๘ : ๒๕, ๒๖ ๒๕.

^๒ เรื่องเดียวกัน, หน้า ๓๐ - ๓๑, ข้อ ๒๖.

^๓ เรื่องเดียวกัน, หน้า ๓๘, ข้อ ๒๘.

พระอรหันต์องค์ที่ ๑ คือ พระพุทธเจ้า องค์ที่ ๒ - ๖ คือ พระปัญจวัคคีย์ องค์ที่ ๗ คือ พระยสะ.

ต่อมาเพื่อนของยสะ ๔ คน คือ วิมล สุพาหุ ปุณณชิ และกัมปที ซึ่งต่างก็เป็นบุตรของเศรษฐีแห่งเมืองการเวกได้ทราบข่าวว่ายสะบวชเป็นบรรพชิตแล้ว จึงคิดว่าพระธรรมวินัยของพระพุทธเจ้าคงเป็นสิ่งที่ดี จึงพากันไปหาพระยสะ หลังจากสนทนากันแล้วพระยสะก็พาสาหายทั้ง ๔ ไปเฝ้าพระพุทธเจ้า พระพุทธเจ้าทรงแสดงพระธรรมเทศนาให้ฟัง ทำให้บุคคลทั้ง ๔ บรรลุโสดาบัน มีความซาบซึ้งในพระธรรมคำสั่งสอนของพระพุทธองค์ จึงขอบรรพชา หลังจากได้บรรพชาและศึกษาธรรมไม่นาน ก็บรรลุอรหัตต์ทั้ง ๔ ท่าน จึงมีพระอรหัตต์ในพุทธศาสนา ๑๑ องค์^๑

พระโสมโลกวิวิสะ ผู้ได้รับยกย่องให้เป็นเอกทัตตะทางด้านการปรารภความเพียร^๒ ท่านเป็นบุตรของเศรษฐีแห่งเมืองจัมปา วันหนึ่งพระเจ้าพิมพิสารโปรดเกล้าฯ ให้ราชกุมารมาประชุมกัน และให้โสมโลกวิวิสะเข้าเฝ้าในวันนั้นด้วย หลังจากประชุมราชกุมารแล้ว พระเจ้าพิมพิสารทรงแนะนำให้ราชกุมารไปเฝ้าพระพุทธเจ้าที่ เขากิณฑกภูมิจึงเดินทางไปพร้อมกันกับโสม พระพุทธเจ้าทรงแสดงธรรมให้ชนเหล่านั้นฟัง ทำให้โสมโลกวิวิสะเกิดความเลื่อมใสศรัทธามาก จึงกราบขอมหาบวชเป็นภิกษุ พระพุทธเจ้าก็ทรงวางใจตามความปรารถนา เมื่อบวชแล้วพระโสมจะได้ไปพำนักอยู่ที่ป่าสีกวัน และปรารภความเพียรจนได้บรรลุอรหัตต์ในที่สุด^๓

^๑ สยามรัฐสุส เตมปิฏก, วินยปิฎก มหาวคคสุส ปฐม ภาค, ๔ : ๓๖ - ๓๘, ๗๖ ๓๐.

^๒ สยามรัฐสุส เตมปิฏก, สุตตคนตปิฎก องคคตครนิกายสุส ปฐม ภาค, ๒๐ : ๓๑, ๗๖ ๑๘๗.

^๓ สยามรัฐสุส เตมปิฏก, วินยปิฎก มหาวคคสุส ทศโย ภาค, ๕ : ๕ - ๘, ๗๖ ๒.

บุตรเศรษฐีอีกคนหนึ่งที่มีความตั้งใจจะอุปสมบทอย่างแน่วแน่ คือ สุทินนะ เขาเป็นบุตรของเศรษฐีแห่งหมู่บ้านกลันตะ เมืองเวสาลี ครั้งหนึ่งเขาได้ฟังธรรมของพระพุทธเจ้าแล้วเกิดความเลื่อมใส ประารณาวะอุปสมบท แต่มีความวราของเขาไม่อนุญาต เพราะกลัวว่าจะไม่มีผู้สืบสกุล เขาจึงไม่ยอมแตะต้องอาหาร จนร่างกายซูบผอมลงทุกวัน บิคามารดาจึงต้องอนุญาตให้เขาอุปสมบทตามความปรารถนา^๑

โชติกเศรษฐี เป็นอีกผู้หนึ่งที่ละทิ้งทรัพย์สินสมบัติมาบวชเป็นภิกษุสงฆ์ โชติกะตั้งบ้านเรือนอยู่ที่กรุงราชคฤห์ เป็นผู้ว่ารวมมหาดาล พระเจ้าพิมพิสารจึงพระราชทานตำแหน่งเศรษฐีให้ ท่านเป็นเศรษฐีที่มีใจกุศล มักจะทำทานแก่คนทั่วไปเป็นประจำ และท่านมีความเลื่อมใสในพระธรรมของพระพุทธเจ้า ถ้ามีโอกาสท่านจะไปฟังธรรมเสมอ ครั้งหนึ่งขณะที่ท่านไปฟังธรรมอยู่นั้น พระเจ้าอชาตศัตรูผู้ครองราชย์ออกจากพระเจ้าพิมพิสาร เกิดความโลภในทรัพย์สมบัติอันมหาศาลของท่าน ได้นำทหารไปล้อมบ้านเพื่อจะยึดทรัพย์ แต่ไม่สามารถนำสิ่งใดไปได้ เพราะมียักษ์คุ้มครองอยู่ เมื่อโชติกะทราบเรื่องก็รู้สึกสังเวชใจเกิดความเบื่อหน่ายในความวุ่นวายทางโลก ประารณาวะหากความสงบทางธรรม จึงละทิ้งทรัพย์สินสมบัติทั้งปวงออกบวชเป็นภิกษุ และได้ศึกษาพระธรรมจนได้บรรลุอรหัตต^๒

เศรษฐีอีกท่านหนึ่งคือ ชฎิล เศรษฐีแห่งแคว้นมคธ ผู้มีความร่ำรวยเสมอด้วยโชติกะ และเมณฑกะ ชฎิลเศรษฐีเป็นอุบาสกที่มีความศรัทธาในพุทธศาสนาที่ท่านหนึ่ง ท่านจะไปฟังธรรมและให้การบำรุงพุทธศาสนาเสมอ เมื่อบุตรโตขึ้นก็มีความ

^๑สุขามรฎุสสุ เตปิฏกั, วินยปิฎก มหาวิภังคสุส ปฐม ภาค, ๑ : ๒๕, ขอ ๑๘.

^๒ธมมปทสุกถาย อฎุโม ภาค, หน้า ๑๘๕ - ๑๘๖.

ปรารถนาจะบวช จึงมอบทรัพย์สินสมบัติให้บุตรชายคนเล็ก เป็นผู้ดูแล แล้วไปบวชใน
สำนักพระเถรเถา หลังจากบวชแล้วไม่นานนักท่านก็บรรลุอรหัตต์^๑

นอกจากนี้ ยังมีเศรษฐีที่ออกบวชแล้วพยายามตั้งความเพียรจนบรรลุอรหัตต์-
ผลสมความปรารถนา คือ มหาปาละ เป็นเศรษฐีแห่งเมืองสาวัตถี ได้สังฆกรรมของ
พระพุทธเจ้าแล้วมีความตั้งใจแน่วแน่ที่จะออกบวช จึงมอบทรัพย์สินสมบัติทั้งหมดให้
น้องชายเป็นผู้ดูแลแล้วออกบวช หลังจากบวชแล้วท่านออกไปบำเพ็ญวิปัสสนาธุระ^๒
ในชนบทแห่งหนึ่ง พร้อมด้วยภิกษุสงฆ์อีก ๒๐ รูป ท่านตั้งวิปัสสนาโดยไม่ยอมนอน
จนทำให้ตาเจ็บและอักเสบขึ้นเรื่อย ๆ ผลสุดท้ายตาเกือบบอดลงพร้อม ๆ กับบรรลุ
อรหัตต์ผล^๓ ประชาชนในชนบทนั้นเลื่อมใสท่านมาก

จะเห็นได้ว่าเศรษฐีที่จะออกบวชได้นั้นต้องมีความเลื่อมใสศรัทธาอย่างสูง
และมีความตั้งใจจริง ไม่นับถือนิทรยศถนอมที่บำรุงบำเรอความสุขทางโลก หันมา
แสวงหาความสงบสุขทางธรรม จนบรรลุจุดหมายปลายทางของพุทธศาสนา คือ
อรหัตต์ผล และความหลุดพ้น

การอุปถัมภ์พระสงฆ์ในพุทธศาสนา

ในสมัยพุทธกาลเศรษฐีมีบทบาทสำคัญในการช่วยอุปถัมภ์พระพุทธรศาสนา
เป็นอย่างมาก โดยเฉพาะในช่วงระยะนั้นเป็นระยะเริ่มต้นของการเผยแผ่ศาสนา

^๑ เรื่องเดียวกัน, หน้า ๑๘๓.

^๒ ธุระมี ๒ ประเภท คือ คันถธุระ หมายถึงการศึกษาพระธรรมตามพระ
พุทธวจนะ และวิปัสสนาธุระ หมายถึงการบำเพ็ญวิปัสสนาในที่สงัด (ธัมมปทฺฐกถาย
ปฐโม ภาค, หน้า ๗.)

^๓ ธัมมปทฺฐกถาย ปฐโม ภาค, หน้า ๖ - ๑๒.

การที่มีผู้มั่งคั่ง เช่น เศรษฐีหันมาเลื่อมใสและช่วยเหลือบำรุงภิกษุสงฆ์ในค้ำต่าง ๆ คุ้มแล้ว ก็เป็นเหตุหนึ่งที่ทำให้พุทธศาสนาเจริญรุ่งเรืองและแพร่หลายได้เร็วยิ่งขึ้น

การถวายภัตตาหารเป็นประจำ เศรษฐีที่เป็นอุบาสกหรืออุบาสิกาส่วนใหญ่จะเป็นอุปัฏฐากของภิกษุสงฆ์ คือ ถวายภัตตาหารและสิ่งของเครื่องใช้ต่าง ๆ แก่ภิกษุสงฆ์เป็นประจำ เช่น อนาถบิณฑิกะและนางวิสาขา เศรษฐีทั้งสองท่านนี้เป็นผู้มีศรัทธาในพุทธศาสนามาก ที่บ้านของท่านได้จัดเตรียมสถานที่และตกแต่งอาสนะไว้เพื่อเลี้ยงพระภิกษุวันละ ๒,๐๐๐ รูปเป็นประจำ^๑ ทุกวันท่านทั้งสองจะไปเฝ้าพระพุทธเจ้าเพื่อฟังธรรม แล้วมักจะตรวจดูตามวิหารว่ายังขาดสิ่งใด และคอยดูแลถึงความต้องการของภิกษุสงฆ์ แล้วจัดหาสิ่งเหล่านั้นไปถวาย ดังนั้นท่านทั้งสองจึงมีความรู้ว่าสิ่งใดที่ภิกษุต้องการ สิ่งใดเป็นสิ่งสมควรและไม่สมควรสำหรับภิกษุ จึงเป็นผู้ที่จัดหาอาหารตลอดจนสิ่งของถวายได้เหมาะสมและตามความต้องการของภิกษุ^๒ คุ้มเหตุนี้ชาวบ้านในแถบนั้น ไม่ว่าบ้านใด ถ้าจัดงานมงคลและถวายภัตตาหารภิกษุสงฆ์จะต้องเชิญท่านทั้งสองไปร่วมและให้คำแนะนำเสมอ ท่านจึงไม่ค่อยมีเวลาอยู่บ้าน แต่ที่บ้านก็ต้องจัดหาอาหารถวายภิกษุสงฆ์เป็นประจำทุกวัน จึงต้องมอบหน้าที่ให้ผู้อื่นช่วยดูแลพระภิกษุแทน สำหรับอนาถบิณฑิกะนั้นได้มอบหมายให้ชิกาคณโคตมมหาสุภทัฬหาทำหน้าที่แทน นางโคปภัทิติน้ำที่ดูแลภิกษุสงฆ์และฟังธรรมจนบรรลุโสดาบัน ต่อมาได้แต่งงานและไปอยู่บ้านสามี ท่านเศรษฐีจึงตั้งให้จุลสุภทัฬหาชิกาคณกลางทำหน้าที่แทน

^๑ เรื่องเดียวกัน, หน้า ๔, ๑๔๗.

หลักฐานบางแห่งบอกว่า ๕๐๐ รูป เช่น ในขทิวังการชาคก, เกสวชาคก หรือภัททาสาลชาคก ผู้วิจัยจึงสันนิษฐานว่าจำนวน ๕๐๐ หรือ ๒,๐๐๐ ในที่นี้น่าจะหมายความว่า เป็นจำนวนมาก มากกว่าจะหมายถึงจำนวนจริงตามตัวเลข.

^๒ เรื่องเดียวกัน, หน้า ๑๔๗.

นางก็ดูแลภิกษุสงฆ์และฟังธรรมจนบรรลุนิสัยอันเกษม และในเวลาต่อมา นางก็แต่งงานแล้วไปอยู่มานของสามีอีก อนาคตบัณฑิตะ จึงมอบให้นางสุมนาเทวีธิดาคณเล็กทำหน้าที่ต่อไป นางได้ปฏิบัติหน้าที่อย่างดีและฟังธรรมจนบรรลุนิสัยอันเกษม ส่วนนางวิสาขาภักโธได้แต่งตั้งให้นางสุทัตตี หลานสาวทำหน้าที่ดูแลพระภิกษุที่นิมนต์ไปฉันที่บ้านแทนตน^๒ เช่นกัน นอกจากนี้นางวิสาขายังได้ขอพรพระพุทธรเจ้าเพื่อขอถวายอาหารเป็นประจำแก่ภิกษุผู้เป็นวาคันตูกะ ภิกษุผู้เตรียมตัวเกินทาง ภิกษุอาพาธ และภิกษุผู้พยาบาลไข้^๓ ซึ่งพระพุทธรเจ้าก็ทรงอนุญาติ

เศรษฐีที่มีบทบาทสำคัญในการอุปถัมภ์พุทธศาสนาอีกท่านหนึ่งได้แก่ เมณฑกเศรษฐีแห่งนครภัททิยะ ครั้งหนึ่งพระพุทธรเจ้าเสด็จไปนครภัททิยะ พร้อมด้วยภิกษุสงฆ์ เมณฑกะทราบจึงเดินทางไปเฝ้า และได้ทูลปวารณาขอถวายภัตตาหารแก่ภิกษุสงฆ์เป็นประจำ คราวที่ยังอยู่นครภัททิยะ^๔ ท่านเป็นผู้หนึ่งที่ทำให้การอุปถัมภ์พุทธศาสนาด้วยความศรัทธาตลอดมา

จุฬอนาถบัณฑิตเศรษฐี ก็เป็นอีกผู้หนึ่งที่เป็นอุปถัมภ์ภิกษุสงฆ์เป็นประจำ จากข้อความบางตอนในเรื่อง กุณฑกวจนสินธุชาดก^๕ เรื่องจักกวางชาดก^๖ หรือ

^๑ เรื่องเดียวกัน, หน้า ๑๔๘.

^๒ เรื่องเดียวกัน, หน้า ๑๔๘.; ขุททกปิฎก ฉาย จตุโร ภาโก, หน้า ๑๔๘.

^๓ สุยามรฎฐสฺส เทปิถัก, วินยปิฎก มหาวคฺคสฺส พุติโย ภาโก, ๕ : ๒๑๐,

ข้อ ๑๕๓.

^๔ เรื่องเดียวกัน, หน้า ๑๑๗, ข้อ ๘๔.

^๕ ปุ๋ย แสงฉาย, พระไตรปิฎกมหาวิคตารนัย ๕,๐๐๐ กัมภ์, พระสุตตันตปิฎก

จุททกนิกาย ชาดก, ๒ : ๑๐.

^๖ เรื่องเดียวกัน, ๓ : ๑๐๔.

จากเรื่องพระเจ้าวิทูทกะ^๑ ในพระธัมมปทฎฐกถา ล้วนแต่แสดงให้เห็นว่าอุททอนาถ-
บิณฑิกเศรษฐีเป็นผู้มีความเลื่อมใสในพุทธศาสนา และถวายทานเป็นประจำแก่ภิกษุสงฆ์
จำนวนมากเสมอมา

นอกจากนี้ยังมีเศรษฐีเมืองโกสัมพี ๓ ท่าน ซึ่งเป็นสหายนัน คือ โฆสก
เศรษฐี กุกกุฏเศรษฐี และปาวาริกเศรษฐี เศรษฐีทั้งสามท่านนี้ ทราบกิตติศัพท์ของ
พระพุทธเจ้าจากพวกคอบสก็เกิดความเลื่อมใสจึงเดินทางไปเฝ้าที่เมืองสาวัตถี เมื่อ
ได้เฝ้าพระพุทธองค์และฟังธรรมแล้วก็ต้องการจะฟังธรรมและเป็นอุปัฏฐากแก่พระ
พุทธเจ้าและภิกษุสงฆ์เป็นประจำ จึงได้สร้างอารามขึ้นที่เมืองโกสัมพีท่านละแห่ง
ถวายเป็นสมบัติของสงฆ์ คือ โฆสกเศรษฐี สร้างโฆสกอาราม กุกกุฏเศรษฐี สร้าง
กุกกุฏอาราม ปาวาริกเศรษฐี สร้างปาวาริกอาราม เมื่อพระพุทธเจ้าเสด็จมาเมือง
โกสัมพีก็ประทับที่อารามทั้งสามแห่งนี้หมุนเวียนกัน^๒ และเศรษฐีเหล่านั้นก็ได้ถวาย
ภัตตาหารแก่ภิกษุสงฆ์ในวิหารที่สร้างขึ้นเป็นประจำด้วย

การถวายสิ่งของเครื่องใช้และยารักษาโรค เศรษฐีที่เลื่อมใสในพุทธ
ศาสนา นอกจากจะถวายอาหารแก่ภิกษุสงฆ์เป็นประจำแล้ว ยังถวายสิ่งของเครื่อง
ใช้ต่าง ๆ เช่น ผ้าอาบน้ำฝน จีวร ที่กรองน้ำ ผ้าเช็ดปาก รวมทั้งยารักษาโรค
ด้วย ดังเช่น อนาถบิณฑิกเศรษฐี ท่านจะต้องไปวิหารทุกวัน และต้องมีของไปถวาย
พระภิกษุหรือสามเณรด้วยทุกครั้ง จนเกิดความเคยชินไม่ยอมไปมือเปล่า เพราะคิดว่า
พระภิกษุหรือสามเณรจะมองดูท่านว่ามีอะไรมาถวายบ้าง ฉะนั้นเมื่อท่านไปวิหารตอน
เช้าก็จะให้คนนำอาหารไปถวายด้วย ถ้าไปหลังเวลาอาหารก็ให้คนนำมัจฉาส์^๓

^๑ธัมมปทฎฐกถาย ตติโย ภาค, หน้า ๖.

^๒ธัมมปทฎฐกถาย ทุตติโย ภาค, หน้า ๔๗ - ๔๘.

^๓หมายถึง เภสัชทั้ง ๕ คือ ๑. เนยใส ๒. เนยข้น ๓. น้ำมัน

๔. น้ำผึ้ง ๕. น้ำอ้อย (มหามัจฉาราชวิทยาลัย, พระธัมมปทฎฐกถาแปล ภาค ๑,
หน้า ๕).

และน้ำอัฐบาน^๑ ไป ถ้าไปเวลาเย็นก็ให้คนนำสิ่งของต่าง ๆ เช่น คอกไม้ ของหอม ผ้าหรือสิ่งของอื่น ๆ ไปด้วย^๒

ส่วนนางวิสาขา ก็จะไปวิหารเพื่อฟังธรรมทุกวันเช่นกัน หลังจากนั้นนางก็จะเดินสำรวจถึงความต้องการของภิกษุ สามเณร พระอาคันตุกะ พระภิกษุอาพาธ แล้วจัดหาสิ่งของไปถวายตามที่พระภิกษุเหล่านั้นต้องการ^๓ นอกจากนี้นางยังเป็นผู้ริเริ่มในการถวายสิ่งของบางอย่างแก่พระพุทธเจ้าและภิกษุสงฆ์ ซึ่งมีผลให้พระพุทธเจ้าทรงอนุญาตให้ภิกษุสงฆ์ใช้สิ่งของนั้น ๆ ได้ในเวลาต่อมา สิ่งของเหล่านี้ได้แก่ ผ้าอาบน้ำฝนสำหรับภิกษุสงฆ์ ยาสีสำหรับภิกษุอาพาธ ผ้าอาบน้ำสำหรับภิกษุณี^๔ และสิ่งของอื่น ๆ อาทิ ผ้าเช็ดหน้าหรือผ้าเช็ดปาก^๕ หมอน้ำ ไม้กวาด^๖ พัดใบก

---

^๑ หมายถึง น้ำปานะ ๘ ชนิด คือ ๑. น้ำมะม่วง ๒. น้ำขมพูหรือน้ำหว่า
๓. น้ำกล้วยมีเมล็ด ๔. น้ำกล้วยไม่มีเมล็ด ๕. น้ำมะขาง ๖. น้ำลูกจันทร์หรือน้ำองุ่น ๗. น้ำเงาะอบล ๘. น้ำมะพร้าวหรือลิ้นจี่ (มหามกุฏราชวิทยาลัย, พระธัมม-
ปัทมฐกถาแปล ภาค ๑, หน้า ๕; สุชีพ ปุญญานุภาพ, พระไตรปิฎกฉบับสำหรับประชาชน,
๒ : ๒๕๖.)

^๒ ธัมมปทฐกถาย ปฐโม ภาค, หน้า ๔.; ธัมมปทฐกถาย ปญจโม ภาค,
หน้า ๑๐.

^๓ ธัมมปทฐกถาย ตติโย ภาค, หน้า ๗๑ - ๗๒.

^๔ สุขามรฎฐสฺส เทปิฏกั, วินยปิฎเก มหาวคฺคสฺส พุทฺติโย ภาค, ๕ : ๒๑๐ -
๒๑๓, ข๖ ๑๕๓.

^๕ เรื่องเดียวกัน, หน้า ๒๑๗, ข๖ ๑๕๘.

^๖ สุขามรฎฐสฺส เทปิฏกั, วินยปิฎเก จุลลวคฺคสฺส พุทฺติโย ภาค, ๗ : ๕๑,
ข๖ ๑๒๖.

พักใบตาล^๑ เป็นต้น

นอกจากนี้แล้ว ยังมีเศรษฐีท่านอื่น ๆ ที่ให้การอุปถัมภ์พุทธศาสนาด้วยความศรัทธามาศดอด เช่น เมณฑกะ จูฬอนาถบิณฑิกะ โฆสกะ โขติกะ ฯลฯ จากการถวายทานแก่พระพุทธเจ้าและภิกษุสงฆ์ในพุทธศาสนาอย่างสม่ำเสมอและมากกว่าผู้อื่น จึงเป็นเหตุให้เศรษฐีบางท่านได้รับยกย่องจากพระพุทธเจ้าว่าเป็นเลิศในการอุปถัมภ์พุทธศาสนา คือ อนาถบิณฑิกะ ได้รับยกย่องว่าเป็นเลิศกว่าอุบาสกทั้งปวงในทางถวายทาน นางวิสาขา ได้รับยกย่องว่าเป็นเลิศกว่าอุบาสกีกาทั้งปวงในทางถวายทานและอุทิศตนแด่พระพุทธเจ้า ได้รับยกย่องว่าเป็นเลิศกว่าอุบาสกทั้งปวงในทางเป็นอุปัฏฐากสงฆ์

การสร้างวิหารและอาราม

อารามถือเป็นสิ่งสำคัญสิ่งหนึ่งในจำนวนปัจจัยสี่^๒ ที่จำเป็นต่อการดำรงชีวิต เพราะให้ประโยชน์หลายอย่าง คือ ช่วยคุ้มกันฝน แดด ลม ความร้อนหนาว และยังช่วยป้องกันสัตว์ต่าง ๆ ไล่ เช่น งู มด เป็นต้น อารามจึงเป็นสิ่งที่ให้ความสุขสบายแก่ภิกษุสงฆ์ ในการที่จะหลีกเลี่ยงร้อนอยู่อย่างสงบ เพื่อเพ่งพิจารณาและเพื่อความเห็นแจ้ง^๓ พระพุทธองค์ทรงยกย่องว่า การสร้างวิหารเป็นทานอันเลิศ^๔ และได้กฤศลแรง ถวายเหตุนี้ เศรษฐีหลายท่านจึงนิยมสร้างวิหารกัน เพื่ออุทิศประสงค์ต่าง ๆ ซึ่งพอจะสรุปได้ดังนี้

^๑ เรื่องเดียวกัน, หน้า ๕๑, ข้อ ๑๒๘.

^๒ ปัจจัยสี่ ไก่ แกะ จีวร บิณฑบาต เสนาสนะ คิลานเภสัช หรือโดยทั่วไปหมายถึง เครื่องนุ่งห่ม อาหาร ที่อยู่อาศัย ยารักษาโรค (เรื่องเดียวกัน, หน้า ๑๑๒, ข้อ ๒๕๘).

^๓ เรื่องเดียวกัน, หน้า ๘๘, ข้อ ๒๐๓; หน้า ๑๒๒, ข้อ ๒๓๑.

^๔ เรื่องเดียวกัน, หน้า ๘๘, ข้อ ๒๐๓; หน้า ๑๒๒, ข้อ ๒๓๑.

๑. ให้ภิกษุสงฆ์ที่อยู่ที่ตั้งบงเจียบ เพื่อความสะดวกสบายในการศึกษาธรรม และบำเพ็ญวิปัสสนา

๒. เพื่อต้องการผลบุญและต้องการขึ้นสวรรค์

๓. เศรษฐีที่มีความเลื่อมใสพุทธศาสนา มาก ๆ ต้องการเป็นอุปัฏฐาก พระสงฆ์และฟังธรรมเป็นประจำ จึงสร้างวิหารขึ้นในที่ที่ไม่ไกลจากที่อยู่ของตน เพื่อให้พระพุทธรูปเจ้าและภิกษุสงฆ์ไปจำพรรษาที่วัดนั้น คนจะได้มีโอกาสทำบุญและฟังธรรมได้สะดวก

อารามที่เศรษฐีต่าง ๆ เป็นผู้สร้างและปรากฏชื่อในคัมภีร์พระไตรปิฎก มีหลายแห่งด้วยกัน อาทิ

วิหารที่เศรษฐีเมืองราชคฤห์สร้างถวาย ถือว่าเป็นวิหารที่สำคัญแห่งหนึ่ง เพราะเป็นต้นเหตุที่ทำให้พระพุทธรูปเจ้าทรงอนุญาตที่อยู่แก่ภิกษุสงฆ์ คือ ครั้งหนึ่งขณะที่พระพุทธรูปเจ้าประทับอยู่ที่เวฬุวันวิหาร เขตนครราชคฤห์ ครั้นนั้นพระพุทธรูปองค์ยังมีได้ทรงอนุญาตเสนาสนะแก่ภิกษุสงฆ์ทั่วไป ภิกษุได้อาศัยอยู่ตามป่าบาง โคนต้นไม้บาง ภูเขาบาง ซอกเขาบาง ป่าช้าบาง ครั้นถึงเวลาเช้าบรรดาภิกษุต่างก็ออกจากที่พักเพื่อบิณฑบาต วันหนึ่งเศรษฐีเมืองราชคฤห์ ไต่ออกจากบ้านตั้งแต่เช้าตรู่เพื่อจะไปสวน ได้เห็นภิกษุเหล่านั้นออกมาจากที่พักของตนด้วยอิริยาบถอันสำรวม ก็เกิดความเลื่อมใส ต้องการสร้างวิหารให้ภิกษุสงฆ์อยู่อาศัย จึงเข้าไปถามภิกษุเหล่านั้นว่า ถ้าจะสร้างวิหารถวายจะเข้าอยู่ได้หรือไม่ ภิกษุเหล่านั้นตอบว่า พระพุทธรูปเจ้ายังมีได้ทรงอนุญาตให้ภิกษุสงฆ์อาศัยในวิหาร เศรษฐีจึงขอให้ภิกษุเหล่านั้นทูลถามพระพุทธรูปเจ้า เมื่อภิกษุเหล่านั้นเข้าไปเฝ้าพระพุทธรูปเจ้า ได้ทูลถามถึงเรื่องนี้ พระพุทธรูปเจ้าจึงตรัสอนุญาตเสนาสนะแก่ภิกษุสงฆ์^๑

^๑ เรื่องเดียวกัน, หน้า ๘๗, ข้อ ๒๐๒.

^๒ เรื่องเดียวกัน, หน้า ๘๖, ข้อ ๒๐๐.

ต่อมาภิกษุเหล่านั้นก็แจ้งให้ท่านเศรษฐีทราบ ท่านเศรษฐีจึงให้สร้างวิหารขึ้น ๒๐ หลัง^๑ เมื่อสร้างเสร็จแล้วก็ได้นิมนต์พระพุทธเจ้าและภิกษุสงฆ์ไปฉันภัตตาหารที่บ้านในเช้าวันรุ่งขึ้น ครั้นถึงเวลาเช้าพระพุทธองค์และภิกษุสงฆ์จึงไปยังบ้านของเศรษฐีเมืองราชคฤห์ หลังจากฉันภัตตาหารเรียบร้อยแล้ว ท่านเศรษฐีก็กล่าวถวายวิหารเหล่านั้นแก่ภิกษุสงฆ์จตุรทิศ ทั้งที่มาแล้วและยังไม่มา^๒

จึงนับได้ว่าวิหารที่เศรษฐีแห่งเมืองราชคฤห์สร้างถวายนี้เป็นเสนาสนะชุดแรกของภิกษุสงฆ์ในพุทธศาสนา

เขตนาราม ตั้งอยู่ ณ เมืองสาวัตถี เป็นอารามที่สำคัญที่สุด และมีชื่อเสียงเลื่องลือที่สุดในสมัยพุทธกาล พระพุทธเจ้าเสด็จมาประทับที่อารามแห่งนี้มากกว่าสถานที่แห่งอื่น คือ นับเวลาดังหมดถึง ๑๕ พรรษา^๓ ดังนั้นเราจึงมักจะพบชื่ออารามแห่งนี้ในคัมภีร์ต่าง ๆ ทางพุทธศาสนาอยู่บ่อย ๆ ผู้สร้างเขตนารามถวายเป็นสมบัติของสงฆ์ให้แก่ อนาถบิณฑิกเศรษฐี ท่านต้องใช้เงินอย่างมหาศาลในการซื้อที่ดินและก่อสร้างวิหารต่าง ๆ คือ หลังจากอนาถบิณฑิกะได้ถวายภัตตาหารพระพุทธเจ้า และภิกษุสงฆ์เป็นครั้งแรกที่บ้านของเศรษฐีแห่งเมืองราชคฤห์แล้ว ก็ได้ทอดอารามพระพุทธเจ้าและภิกษุสงฆ์ให้ไปจำพรรษาที่นครสาวัตถีบ้าง ซึ่งพระพุทธเจ้าก็ทรงรับอาราม^๔

เมื่ออนาถบิณฑิกะเดินทางกลับไปนครสาวัตถีแล้ว ก็ออกเที่ยวหาสถานที่ตามแหล่งต่าง ๆ ในเมืองนั้น เพื่อสร้างวิหารโดยเลือกสถานที่ที่เหมาะสมสำหรับเป็น

^๑ เรื่องเดียวกัน, หน้า ๘๖, ข้อ ๒๐๑.

^๒ เรื่องเดียวกัน, หน้า ๘๗, ข้อ ๒๐๒.

^๓ ขุททกปิฎก ปรุโม ภาค, หน้า ๔.

^๔ สุขามรณสูตร เทปิฎก, วินยปิฎก จุลลวคคสูตร ทุติโย ภาค, ๗ : ๑๐๘,

ที่อยู่ของภิกษุสงฆ์ คือเป็นที่ที่ไม่ไกลและไม่ไกลจากหมู่บ้านจนเกินไป มีทางคมนาคมสะดวก เพื่อชาวบ้านจะได้ไปมาได้ง่าย ไม่เป็นที่ที่มีคนพลุกพล่านและมีเสียงอึกทึกทั้งเวลากลางวันและกลางคืน เพื่อความสะดวกในการที่ภิกษุสงฆ์จะศึกษาพระธรรมและบำเพ็ญเพียร ในที่สุดอนาถบิณฑิกะก็พบว่า พระอุทยานของเจ้าเซตราชกุมารเหมาะสมที่สุดถวายประการทั้งปวง จึงเข้าไปเฝ้าเจ้าเซตราชกุมาร กราบขอร้องชื่อพระอุทยาน เพื่อสร้างอารามสำหรับพระพุทธศาสนา เจ้าเซตราชกุมารตอบว่า ถ้าจะซื้อต้องนำทรัพย์เป็นโกฏิมาวางแลกที่บริเวณพระอุทยานนี้ เศรษฐีไค้จึงถามว่า พระองค์ตกลงขายแล้วใช่ไหม เจ้าเซตราชกุมารตอบว่า ยังไม่ตกลงว่าจะขาย^๑ จึงเกิดปัญหาขึ้นระหว่างเจ้าเซตราชกุมาร เจ้าของพระอุทยานกับอนาถบิณฑิกะผู้ขอชื่อ เจ้าของตกลงขายพระอุทยานนั้นแล้วหรือยัง จึงนำเรื่องนี้ไปให้คณะมหาอำมาตย์ผู้พิพากษาพิจารณา มหาอำมาตย์ผู้พิพากษาได้ตัดสินว่า เมื่อเจ้าเซตราชกุมารตีราคาแล้วถือว่าตกลงขายพระอุทยานนั้นแล้ว^๒

อนาถบิณฑิกะจึงซื้อตามราคาที่เจ้าเซตราชตรัสไว้ โดยให้คนของตนนำเงินบริวารทุกเงินมายังพระอุทยาน แล้ววางเรียงที่บริเวณเนื้อที่นั้นโดยให้ริมของเงินชิดกันเป็นแผ่นเดียวโดยตลอด ปรากฏว่าเงินที่นำมาคราวเดียวนั้นไม่พอ ยังเหลือที่ตรงซุ้มประตูอีกเพียงเล็กน้อยเท่านั้นที่ยังมีใค้ปูลาดด้วยเงิน ท่านเศรษฐีจึงสั่งให้ไปนำเงินมาเพิ่มอีก เพื่อจะวางเรียงให้เต็ม เจ้าเซตราชกุมารเห็นความศรัทธาอันสูงส่งของ

^๑ เรื่องเดียวกัน, หน้า ๑๑๐, ข้อ ๒๕๖.

เข้าใจว่าเจ้าเซตราชกุมารนั้นไม่คิดจะขายพระอุทยานแห่งนี้ เมื่ออนาถบิณฑิกะมาถามขอซื้อเพื่อสร้างอาราม จึงแถลงบอกราคาสูง ๆ ชนิดที่ว่าคงไม่มีใครซื้อแน่ แต่เมื่อเห็นว่าอนาถบิณฑิกะต้องการจะซื้อจริง ๆ ถึงแม้ว่าราคาจะสูงเพียงใดก็ตาม จึงบอกว่ายังไม่ตกลงที่จะขาย

^๒ เรื่องเดียวกัน, หน้า ๑๑๐, ข้อ ๒๕๖.

อนาถบิณฑิกเศรษฐีที่มีศรัทธาในพุทธศาสนา ก็คิดว่าพุทธศาสนาต้องมีสิ่งที่ดีแน่ ท่านเศรษฐีจึงไต่
 บริจาคทรัพย์มากมายถึงเพียงนี้ คนควรจะทำบุญบ้าง จึงศรีสกับอนาถบิณฑิกเศรษฐี
 ว่า พอแล้ว ที่ว่างที่เหลือคนจะยกให้ ขอให้คนใดมีโอกาสทำบุญบ้าง อนาถบิณฑิกะ
 ไคร่ครวญว่า เจ้าเซตราชกุมารผู้นี้มีคณภูจิกและนับถือมาก เมื่อพระองค์ทรงเลื่อมใส
 ในพุทธศาสนา ก็จะเป็นประโยชน์แก่พุทธศาสนาเป็นอย่างยิ่ง ไม่ควรจะขัดศรัทธา จึง
 ถวายที่ว่างนั้นให้แก่เจ้าเซตราชกุมาร ซึ่งเจ้าเซตราชกุมารก็ได้สร้างซุ้มประตูอย่าง
 หรรษาในที่ตรงนั้น ส่วนอนาถบิณฑิกเศรษฐีได้สร้างวิหารขึ้นหลายหลังในบริเวณพระ-
 เชตวัน เช่น สร้างซุ้มประตู ศาลาหอนัน เรือนไฟ^๑ กับปียภูมิ วัจจภูมิ สถานที
 จงกรม โรงสำหรับจงกรม บ่อน้ำ หอน้ำ ศาลาเรือนไฟ สระโบกขรณี
 มณฑป^๒ เป็นต้น

เมื่อสร้างอารามเสร็จเรียบร้อยแล้ว อนาถบิณฑิกเศรษฐีก็ส่งคนไปทูลเชิญ
 พระพุทธเจ้าจากนครราชคฤห์มายังนครสาวัตถี^๓ พระพุทธองค์จึงเสด็จพร้อมด้วยภิกษุ
 สงฆ์ไปยังนครเวสาลี แล้วเสด็จต่อไปถึงนครสาวัตถี ทรงประทับอยู่ที่พระเชตวันวิหาร
 อนาถบิณฑิกเศรษฐีได้เข้าเฝ้าแล้วนิมนต์พระพุทธเจ้าพร้อมด้วยภิกษุสงฆ์ ให้ทรงรับ
 ภัตตาหารที่บ้านในวันรุ่งขึ้น พระองค์ก็ทรงรับนิมนต์ ครั้นถึงเวลาเช้าอนาถบิณฑิกะก็
 ส่งคนไปกราบทูลทักท้วงแก่พระพุทธเจ้า พระพุทธเจ้าจึงเสด็จไปยังบ้านของอนาถบิณฑิกะ

^๑ เรือนไฟ ใช้สำหรับอบกายให้แห้งออกเมฆอาบนำด้วยไอน้ำ (สุฉัพ
 ปุณฺณานุกาพ, พระไตรปิฎกฉบับสำหรับประชาชน, ๒ : ๓๒๐.)

^๒ สยามรฏฐุสสุส เภมิกกั, วินยปิฎก จุลลาคคฺคสุส พุทฺธิโย ภาโค, ๗ : ๑๑๑,
 ขอ ๒๕๖.

^๓ ปุ๋ย แสงฉาย, พระไตรปิฎกมหาวิคิตารนัย ๕,๐๐๐ กัณท์, พระสุคคัณคปิฎก
 พุทฺทกนิกาย ชาคค, ๑ : ๘๖.

พร้อมด้วยภิกษุสงฆ์ เมื่อฉันภัตตาหารที่ท่านเสวยและครอบครัวย่นมาถวายเรียบร้อยแล้ว อนาคตบัณฑิตได้ทูลถามพระพุทฺธเจ้าว่า ควรจะปฏิบัติอย่างไรเกี่ยวกับพระเชตะวันวิหาร พระพุทฺธเจ้าทรงแนะนำให้ท่านถวายวิหารแก่ภิกษุสงฆ์ ท่านเสวยจึงกล่าวถวายพระเชตะวันวิหารแก่ภิกษุสงฆ์จตุรทิศทั้งที่มาแล้วและยังไม่ได้มา^๑

ในการฉลองวิหาร ท่านเสวยได้จัดเป็นงานใหญ่โตมาก ครอบครัวย่นของท่านพร้อมด้วยญาติ ๆ ตลอดจนพรรคพวกเพื่อนฝูงและผู้มีเกียรติต่างมาร่วมงานกันคับคั่ง ซึ่งงานเฉลิมฉลองอารามแห่งนี้มีติดต่อกันถึง ๕ เดือน^๒

จากการสร้างวิหารต่าง ๆ ในเชตะวันนี้ อนาคตบัณฑิตเกรงสุโขเงินทั้งสิ้นซึ่งรวมค่าที่ดิน ค่าก่อสร้างวิหารต่าง ๆ ค่าตกแต่งอาคารสถานที่ และค่าใช้จ่ายในงานฉลอง เป็นเงินถึง ๕๔ โกฏิ^๓

สิ่งก่อสร้างสำคัญ ๆ ในเขตนาราม ได้แก่ มหาคันธภูมิ กเวริมณฑลมาลา โกสัมพภูมิ จันทนมาลา กเวริภูมิ และสสพาคาร^๔ เป็นต้น

นพพาราม คือ สวนที่อยู่นอกประตูเมืองสาวัดดีทางคานทิศตะวันออก อยู่ไม่ไกลจากเขตนารามนัก นางวิสาขาได้สร้างมิการมาตุปราสาทขึ้นในส่วนนี้เพื่อ

^๑สุยามรฎฐุสส เทปิฏกั, วินยปิฎก จุลลวคคกัสนุส พุทีโย ภาค, ๗ : ๑๒๑, ข้อ ๒๓๐.

^๒G.P. Malalasekera, Dictionary of Pali Proper Names, (London : Luzac & Company LTD., 1960), 1 : 964.

^๓ธมมปทฐุสสกาถาย ปฐโม ภาค, หน้า ๘.

^๔G.P. Malalasekera, Dictionary of Pali Proper Names, 1 : 964.

ถวายพระพุทธเจ้าและภิกษุสงฆ์ในพุทธศาสนา^๑

นางวิสาขาเป็นผู้มีความศรัทธาในพุทธศาสนามาก นางจะหาโอกาสไปฟังธรรมเสมอ วันหนึ่งซึ่งเป็นวันที่มีงานมหรสพ พวกชาวบ้านต่างก็แก่งตัวไปวิหารเพื่อฟังธรรมของพระพุทธเจ้า นางวิสาขาได้แต่งเครื่องประดับชุดมहाลดาปสาธน์ไปวิหารด้วย เมื่อไปถึงวิหารแล้วจึงได้คิดว่า การสวมเครื่องประดับที่มีค่ามากไว้บนศีรษะและประกำชฎเครื่องอลังการลงไปจนถึงหลังเท้า เข้าไปฟังธรรมในวิหารนั้นไม่สมควร จึงเปลื้องเครื่องประดับออกห่อไว้แล้วให้หญิงรับใช้^๒ เป็นผู้ดูแลโดยบอกว่าจะสวมเครื่องประดับนี้อีกเมื่อตอนจะออกจากวิหาร แล้วสวมเครื่องประดับชื่อ สมมัญญกะ ที่มีคารเทรขสูมวปให้เข้าไปเฝ้าพระพุทธเจ้าและฟังพระธรรมเทศนา เมื่อเสร็จจากการฟังธรรม นางวิสาขาได้ไปวิหารหลังอื่น ๆ ในบริเวณอารามเพื่อสำรวจดูถึงความต้องการของภิกษุสงฆ์ตามวิหารต่าง ๆ หญิงรับใช้ผู้นั้นได้ติดตามนางไปด้วย โดยลี้มเครื่องประดับไว้ที่วิหารฟังธรรมนั่นเอง พระอานนทผู้ดูแลความเรียบร้อยของสถานที่นั้น พบห่อเครื่องประดับวางอยู่ จึงกราบทูลให้พระพุทธเจ้าทรงทราบ พระพุทธเจ้าให้พระอานนทนำไปเก็บไว้เพื่อรอเจ้าของมารับคืนภายหลัง พระอานนทจึงนำเครื่องประดับไปเก็บไว้ข้างบันได^๓

^๑ G.P. Malalasekera, Dictionary of Pali Proper Names.

(London : Luzac & Company, LTD., 1960), 2 : 236.

^๒ หญิงรับใช้ผู้นี้ เกิดมาอุญฺเฐของนางวิสาขา มีกำลังเท่าช้าง ๕ เชือก เหมือนกัน จึงเป็นผู้หนึ่งที่สามารถถือเครื่องประดับชุดมहाลดาปสาธน์ได้ (ขุทฺตปิฎก-ถาย ศคฺคิโย ภาค, หน้า ๗๑.).

^๓ เรื่องเดียวกัน, หน้า ๗๑.

ส่วนนางวิสาขาได้ไปตามวิหารต่าง ๆ เพื่อดูถึงความต้องการของภิกษุสามเณร ภิกษุอาคันตุกะ ภิกษุผู้เตรียมตัวเดินทาง และภิกษุอาพาธ เพื่อจะได้จัดหาสิ่งของมาถวายตามความต้องการนั้น เมื่อตรวจดูทั่วแล้วก็ออกจากอารามทางประตูอีกด้านหนึ่ง จึงเรียกหญิงรับใช้ให้นำเครื่องประดับมา หญิงรับใช้นึกขึ้นได้ว่าได้ลืมเครื่องประดับไว้ที่วิหารทั้งธรรม นางวิสาขาจึงให้ไปนำมาโดยสั่งว่า ถ้าพระเถระเคลื่อนย้ายเครื่องประดับนั้นแล้วก็ไม่ตองนำมา นางจะถวายเป็นสมบัติของสงฆ์ หญิงรับใช้จึงไปยังวิหารแสดงธรรม แต่เมื่อทราบว่าพระอานนท์นำเครื่องประดับไปเก็บไว้ข้างบันได จึงกลับไปเรียนให้นางวิสาขาทราบ นางวิสาขาคิดว่านางไม่ควรประดับสิ่งของที่ภิกษุสงฆ์ถูกต้องแล้ว ควรจะถวายเครื่องประดับนั้น แต่การที่ภิกษุสงฆ์เก็บเครื่องประดับไว้ก็จะลำบากแก่การรักษา ควรจะขายเสียก่อนแล้วนำทรัพย์ไปซื้อสิ่งที่สมควรไปถวายภายหลัง จึงให้หญิงรับใช้ไปนำเครื่องประดับนั้นมา เมื่อนำกลับไปบ้านแล้ว ก็ให้พวกช่างทองมาตีราคา พวกช่างทองได้ประเมินราคาเครื่องประดับชุดมหาลกาศาสน์มีค่าถึง ๕ โกฏิ และค่าค่าเหม็จอีก ๑ แสน นางวิสาขาจึงให้นำเครื่องประดับชุดนั้นบรรทุกเกวียนไปประกาศขาย ด้วยเหตุที่เครื่องประดับนั้นมีราคาสูงมาก ไม่มีผู้ใดในเมืองสาวัตถีสามารถซื้อไว้ใช้ได้ นางจึงรับซื้อเครื่องประดับนั้นไว้เอง แล้วนำทรัพย์ ๕ โกฏิ ๑ แสน บรรทุกเกวียนไปยังวิหาร เข้าเฝ้าพระพุทธเจ้า แล้วทูลถามว่านางนำเงินค่าเครื่องประดับมาถวายควรจะนำเข้าไปจัจจส่วนไหนในปัจจัจ ๔ พระพุทธเจ้าทรงแนะนำให้นางสร้างที่อยู่ถวายสงฆ์ ซึ่งนางก็พอใจ จึงไปติดค่อซื้อที่ดินที่บุพพารามสิ้นทรัพย์ไป ๕ โกฏิ ต่อจากนั้นจึงให้สร้างปราสาทสิ้นทรัพย์อีก ๕ โกฏิ^๑

ต่อมาพระพุทธเจ้าจะเสด็จจาริกไปทางภัททิยนคร พร้อมด้วยภิกษุสงฆ์ นางวิสาขาทราบจึงไปเฝ้า แล้วทูลขอให้พระองค์ทรงแต่งตั้งภิกษุที่มีความสามารถในการ

^๑ เรื่องเดียวกัน, หน้า ๗๓.

สร้างอารามอยู่ช่วยควบคุมการก่อสร้างให้แล้วเสร็จด้วย พระพุทธเจ้าโขนางเลือก
ภิกษุที่เห็นว่าเหมาะสมเอง นางได้เลือกพระมหาโมคคัลลานะ^๑ เพราะเห็นว่าเป็น
ผู้มีฤทธิ์ พระพุทธเจ้าจึงทรงอนุญาตให้พระมหาโมคคัลลานะและภิกษุสงฆ์อีก ๕๐๐ รูป
อยู่เมืองสาวัตถีเพื่อช่วยดำเนินการเกี่ยวกับการก่อสร้าง

ในพระขัมมปัททฐกถากล่าวว่า พระมหาโมคคัลลานะสามารถช่วยให้การ
ก่อสร้าง ตลอดจนการขนวัสดุและเครื่องใช้ต่าง ๆ ให้สำเร็จเร็วขึ้น อารามแห่งนี้
จึงเสร็จเรียบร้อยภายในระยะเวลา ๕ เดือน ลักษณะของอาคารที่สร้างนั้นเป็น
ปราสาท ๒ ชั้น มีห้องชั้นละ ๕๐๐ ห้อง ห้ายอกปราสาทให้บรรจุน้ำได้ ๖๐ หม้อ
และหุ้มด้วยทองคำ^๒

นางวิสาขาได้จัดหาเครื่องตกแต่งและเครื่องใช้ต่าง ๆ ไว้ในปราสาทหลังนี้
พร้อมทุกอย่าง ล้วนแต่เป็นของอย่างดีที่สุด แม้แต่ผ้าที่ใช้ปูลาดพื้นปราสาทก็เป็นผ้า
เนื้อดี มีเรื่องกล่าวว่า เมื่อครั้งที่นางวิสาขาจัดงานฉลองปราสาท มีเพื่อนหญิงของนาง
นำผ้าผืนหนึ่งราคาถึงหนึ่งพันกหาปณะ มาร่วมทำบุญด้วย แต่หญิงผู้นั้นหาพื้นที่ในปราสาท
ที่จะปูลาดด้วยผ้าผืนนั้นไม่ได้ เพราะที่พื้นปราสาททั้ง ๒ ชั้น นางวิสาขาใช้ผ้าปูลาดไว้
แล้ว และไม่มีที่ใดใช้ผาราคาค่ากว่าผืนที่นางนำมาเลย นางผิดหวังและเสียใจที่ไม่มี
โอกาสทำบุญตามที่ใฝ่ตั้งใจไว้ จึงยื่นร้องให้อยู่จนพระอานนท์มาพบเข้า ท่านแนะนำให้
นางปูผ้าผืนนั้นไว้ที่บันได เพื่อให้ภิกษุสงฆ์เช็ดเท้าก่อนขึ้นปราสาท ซึ่งนางก็ปฏิบัติตาม
ด้วยความยินดี^๓

^๑พระมหาโมคคัลลานะ เป็นเอตทัคคะในทางมีฤทธิ์ (สุยามนฺวฺจฺจสฺส เตปิฏกํ,
สุกฺขนฺตปิฎเก อํคฺคตฺตณฺิกายสฺส ปฺรโม ภาโก, ๒๐ : ๓๑, ข้อ ๑๔๖.)

^๒ขัมมปัททฐกถาย กตฺติโย ภาโก, หน้า ๗๔ - ๗๕.

^๓เรื่องเดียวกัน, หน้า ๗๕ - ๗๖.

พระพุทธเจ้าได้เสด็จจาริกไปที่ต่าง ๆ เป็นเวลา ๔ เดือน จึงเสด็จกลับมาเมืองสาวัตถีอีกครั้งหนึ่ง และได้ประทับอยู่ที่เชตวันมหาวิหาร ซึ่งเป็นเวลาที่อารามของนางวิสาขาเสร็จเรียบร้อยแล้ว นางจึงนิมนต์พระพุทธเจ้าและภิกษุสงฆ์ไปพำนักที่มิลการมาตุปราสาทในบุพพาราม และอาราธนาให้ประทับอยู่ที่นั่นเป็นเวลา ๔ เดือน เพื่อจะทำการฉลองปราสาทในช่วงนี้ พระพุทธเจ้าก็ทรงรับนิมนต์ จากนั้นนางวิสาขาได้จัดงานฉลองและถวายทานแก่พระพุทธเจ้าและภิกษุสงฆ์ในปราสาทนั้นตลอดระยะเวลา ๔ เดือน ในวันสุดท้ายของการฉลอง นางได้ถวายผ้าสาฎกราคาพันกหาปณะแก่ภิกษุสงฆ์เพื่อทำจีวร และถวายเภสัช เป็นต้น

ในการสร้างอารามแห่งนี้ นางวิสาขาใช้เงินทั้งสิ้นประมาณ ๒๗ โกฏิ^๑ พระพุทธเจ้าเสด็จมาจำพรรษาที่อารามแห่งนี้ รวมเวลาดัง ๒ พรรษา^๒ โดยเฉพาะในช่วง ๒๐ ปี ตอนปลายชีวิตของพระพุทธเจ้านั้น พระองค์มักเสด็จมาประทับอยู่ที่เมืองสาวัตถีบ่อย ๆ โดยจะประทับที่เชตวันวิหาร และบุพพาราม หมุนเวียนกัน บางครั้งจะประทับในที่แห่งหนึ่งในเวลากลางวัน และประทับในที่อีกแห่งหนึ่งในเวลากลางคืน^๓ บางครั้งเมื่อรับมาตจากบ้านของอนาถบิณฑิกเศรษฐีแล้ว ก็จะเสด็จไปประทับที่บุพพาราม^๔ จึงนับได้ว่าอารามแห่งนี้เป็นอารามที่สำคัญอีกแห่งหนึ่ง ซึ่งในพระไตรปิฎกได้กล่าวถึงเรื่องราวที่เกิดขึ้นในอารามนี้หลายเรื่องด้วยกัน เช่น เรื่องการงศสวด ปาตีโมกข์ คือ ขณะที่พระพุทธเจ้าประทับอยู่ ณ มิลการมาตุปราสาทในบุพพาราม ในวันอุโบสถ ๑๕ ค่ำ วันหนึ่งพระพุทธเจ้า ทรงนั่งอยู่ในที่ประชุม โดยมีภิกษุสงฆ์แวดล้อมอยู่เพื่อ

^๑ เรื่องเดียวกัน, หน้า ๗๖.

^๒ ขุทฺทมปทฺทฺฐกถาย ปฐโม ภาค, หน้า ๔.

^๓ G.P. Malalasekela, Dictionary of Pali Proper Names, 2 : 629.

^๔ ขุทฺทมปทฺทฺฐกถาย ตติโย ภาค, หน้า ๗๔.

รอฟังปาตีโมกษ์จากพระองค์ แต่พระองค์ก็ไม่แสดง จนกระทั่งถึงปฐมยามของคืนนั้น พระอานนท์จึงกราบทูลขอให้ทรงแสดงปาตีโมกษ์ แต่พระองค์ทรงประทับนิ่ง จนถึง มัชฌิมยาม พระอานนท์ไกรราบทูลเตือนเป็นครั้งที่ ๒ แต่ทรงประทับนิ่งเช่นเดิม ครั้น บัณฑิตยามผ่านไป อรุณกำลังจะขึ้น พระอานนท์ก็กราบทูลเตือนอีกเป็นครั้งที่ ๓ พระ พุทธเจ้าจึงตรัสว่าภิกษุสงฆ์ที่มาประชุมอยู่นี้มีผู้ไม่บริสุทธ์ พระมหาโมคคัลลานะจึงพิจารณา ควดยจิต ก็ทราบว่าภิกษุที่ขาดจากความเป็นภิกษุแต่ปฏิบัติตนว่าเป็นภิกษุนั่งปนอยู่ควย จึงให้ภิกษุรูปนั้นออกไปข้างนอก พระพุทธเจ้าได้ตรัสถึงความอัศจรรย์ ๘ ประการ ของมหาสมุทร เปรียบเทียบกับพระธรรมวินัยของพระองค์ จากเหตุการณ์ครั้งนี้ พระองค์ จึงไม่ทรงแสดงปาตีโมกษ์อีก ทรงให้สงฆ์ทำอุโบสถและสวดปาตีโมกษ์กันเอง^๑

นอกจากนี้ พระพุทธเจ้ายังเทศนาที่มีคารมาตุปราสาทในบุพพารามหลาย พระสูตรควยกัน เช่น อัคคัณฐสูตร^๒ รูปคณฺหาสังขยสูตร^๓ คณฺโหมคคัลลานสูตร^๔ มหาปุณณมสูตร^๕ รูปปุณณมสูตร^๖ อานาปานสติสูตร^๗ และรูปอุยฺยตสูตร^๘ เป็นต้น

^๑ สยามภฏฐสฺส เถปิฏกั, วินยปิฎเก จุลลวคฺคสฺส ทฺติโย ภาโก, ๗ : ๒๘๓ - ๒๘๓, ขอ ๔๔๗ - ๔๖๖.

^๒ สยามภฏฐสฺส เถปิฏกั, สุตฺตฺนคฺปิฎเก ทิฆนิกายสฺส สี่ลคฺชนวคฺโค, ๑๑ : ๘๗, ขอ ๕๑.

^๓ สยามภฏฐสฺส เถปิฏกั, สุตฺตฺนคฺปิฎเก มชฺฌิมนิกายสฺส มุลปฺณณาสกั, ๑๒ : ๔๖๔, ขอ ๔๓๓.

^๔ สยามภฏฐสฺส เถปิฏกั, สุตฺตฺนคฺปิฎเก มชฺฌิมนิกายสฺส อุปริปฺณณาสกั, ๑๔ : ๘๑, ขอ ๘๓.

^๕ เรื่องเดียวกัน, หน้า ๑๐๑, ขอ ๑๒๐.

^๖ เรื่องเดียวกัน, หน้า ๑๐๘, ขอ ๑๓๐.

^๗ เรื่องเดียวกัน, หน้า ๑๘๐, ขอ ๒๘๒.

^๘ เรื่องเดียวกัน, หน้า ๒๒๖, ขอ ๓๓๓.

โฆสิตาราม ตั้งอยู่ ณ เมืองโกสัมพี โฆสกเกรมฐีเป็นผู้สร้างขึ้นเพื่อถวาย การต้อนรับพระพุทธเจ้าและสาวก โฆสิตารามนี้ถือว่าเป็นสถานที่สำคัญอีกแห่งหนึ่ง ซึ่งใน พระไตรปิฎกกล่าวถึงเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นในวัดแห่งนี้หลายตอน เช่น

ครั้งหนึ่งขณะที่พระพุทธเจ้าประทับอยู่ที่โฆสิตาราม ไททรงบัญญัติสิกขาบท ไว้อีกหนึ่งว่าถ้าภิกษุจะให้ทำวิหารเพื่อตน ต้องนำภิกษุทั้งหลายไปเพื่อแสดงสถานที่ และต้องเป็นสถานที่ที่ไม่มีผู้ใดจองไว้และให้มีชานโคยรอบค้ำย ทั้งนี้เพระจะมีคนเหตุ มาจากคหบดีผู้เป็นอุปัฏฐากของพระฉันนะต้องการจะสร้างวิหารถวาย จึงขอให้พระ ฉันนะบอกสถานที่ให้ พระฉันนะให้ปราบนพื้นที่โดยให้ตัดต้นไม้ที่ชาวบ้านนับถือว่าศักดิ์ สิทธิ์ ชาวบ้านจึงพากันตีเทียน ความทราบถึงพระพุทธเจ้าจึงทรงบัญญัติสิกขาบทดัง กล่าว^๑

และที่อารามแห่งนี้เอง พระฉันนะประพาศิไม่เหมาะสม ภิกษุทั้งหลายว่า กล่าวตักเตือนก็ไม่เชื่อฟัง กลับโค่เดียง ภิกษุสงฆ์ต่างพากันตีเทียน ความทราบถึง พระพุทธเจ้า จึงทรงบัญญัติสิกขาบทห้ามภิกษุทำตนเป็นผู้ว้ายาก ถ้าไม่เชื่อฟังให้ภิกษุสงฆ์ สวดประกาศตักเตือน ถ้าครบ ๓ ครั้งแล้วยังไม่เลิกต้องอาบัติสังฆาทิเสส^๒

เหตุการณ์สำคัญที่เกิดขึ้นกับพระฉันนะที่โฆสิตารามอีกเรื่องหนึ่งก็คือ เมื่อ การประชุมเกี่ยวกับการสังคายนาพระไตรปิฎกครั้งที่ ๑ ที่กรุงราชคฤห์เสร็จสิ้นลง พระอานนท์ได้แจ้งให้ที่ประชุมทราบถึงพระพุทธานุญาตก่อนปรินิพพาน ให้สงฆ์พรหมทัณฑ์^๓

^๑ สยามรฎฐุสฺส เตปิฎกั, วินยปิฎกเก มหาวิงฺกฺสุสฺส ปจฺจโม ภาโก, ๑ : ๓๕๖, ขอ ๕๒๑.

^๒ เรื่องเดียวกัน, หน้า ๔๑๐, ขอ ๖๐๕.

^๓ หมายถึงผู้ถูกลงโทษต้องการจะทำสิ่งใดก็ปล่อยให้ทำตามความพอใจ ภิกษุสงฆ์ทั้งหลายไม่ฟังเขาไปยุ่งเกี่ยวกับค้ำย ไม่ฟังว่ากล่าว ตักเตือน หรือสั่งสอน (สยามรฎฐุสฺส เตปิฎกั, วินยปิฎกเก จุลลวฺกฺสุสฺส ทฺติโย ภาโก, ๗ : ๓๘๕ - ๓๘๐, ขอ ๖๒๔.)

พระฉินนะ ที่ประชุมจึงมอบให้พระอานนท์รับหน้าที่เป็นผู้ไปลงพรหมทัณฑ์ แต่ด้วยเหตุที่พระฉินนะคร่ำครายและหยาบคาย ที่ประชุมจึงให้ภิกษุประมาณ ๕๐๐ รูป ถัดตามพระอานนท์ไปถวาย พระอานนท์และภิกษุเหล่านั้นจึงเดินทางไปยังโฆสิตาราม และแจ้งให้พระฉินนะทราบ เมื่อพระฉินนะทราบว่าตนถูกตัดจากคณะสงฆ์ก็รู้สึกเสียใจถึงกับสลบ หลังจากนั้นก็พยายามตั้งความเพียรจนบรรลุอรหัตตผล ซึ่งถือว่าเป็นการสิ้นสุดของโทษพรหมทัณฑ์ด้วย^๑

ครั้งหนึ่งขณะที่พระพุทธเจ้าประทับอยู่ที่โฆสิตาราม พระเทวทัตหวังดลาลักการะ จึงนิรมิตเพศเป็นเด็ก มีรูปพนักายไปปรากฏตัวบนพระเพลาของเจ้าอชาตศัตรู ราชกุมาร จึงได้รับความเลื่อมใสจากพระราชกุมาร จนมีลาลักการะมากขึ้น ก็คิดจะบงกครองสังฆแทนพระพุทธเจ้า พระมหาโมคคัลลานะทราบความจริงไปกราบทูลพระพุทธเจ้า พระพุทธเจ้าได้ตรัสเรื่องกาสคา ๕ จำพวก ที่ต้องอาศัยความคุ้มครองจากสาวก คือ ศาสถานผู้มีศีลไม่บริสุทธ์ มีการเลี้ยงชีพไม่บริสุทธ์ มีการแสดงธรรมไม่บริสุทธ์ มีการตอบคำถามไม่บริสุทธ์ มีญาณทัสสนะไม่บริสุทธ์ แต่แสดงตนว่าเป็นผู้บริสุทธ์ ส่วนพระองค์มิได้หวังความคุ้มครองจากสาวก เพราะมิได้เป็นเช่นนั้น^๒

นอกจากนี้แล้วยังมีพระสูตรอีกหลายพระสูตรที่พระพุทธเจ้าทรงเทศนาที่โฆสิตารามนี้ เช่น ชาลิสสูตร^๓ โกสัมพียสูตร^๔ สันทกสูตร^๕ อุบัติกิลเลสสูตร^๖ เป็นต้น

^๑ เรื่องเดียวกัน, หน้า ๓๔๘, ข ๖๒๗.

^๒ เรื่องเดียวกัน, หน้า ๑๖๓ - ๑๗๐, ข ๓๔๘ - ๓๕๗.

^๓ สยามมธุรส ส เตปิฎก, สุตฺตฺนคฺปิฎก ที่มณิกายสฺส ลีลกฺขณชฺวาคฺโค, ๕ : ๒๐๓, ข ๒๕๖.

^๔ สยามมธุรส ส เตปิฎก, สุตฺตฺนคฺปิฎก มชฺฉิมนิกายสฺส มุลปณฺณาสกํ, ๑๒ : ๕๘๑, หน้า ๕๘๐.

^๕ สยามมธุรส ส เตปิฎก, สุตฺตฺนคฺปิฎก มชฺฉิมนิกายสฺส มชฺฉิมปณฺณาสกํ, ๑๓ : ๒๘๘, ข ๒๙๓.

^๖ สยามมธุรส ส เตปิฎก, สุตฺตฺนคฺปิฎก มชฺฉิมนิกายสฺส อุปริปณฺณาสกํ, ๑๔ : ๒๙๕, ข ๔๓๙.

โฆสกลเศรษฐีผู้สร้างอารามแห่งนี้ เป็นผู้นึ่งที่มีความชวนชวายุที่จะสร้าง
กุศลในค้ำนต่าง ๆ เพราะเมื่อท่านยังเด็กอยู่นั้นได้รอดชีวิตจากการปองร้ายของเศรษฐี
ผู้เป็นบิดา ซึ่งเก็บท่านมาเลี้ยงไว้ตั้งแต่เล็ก ๆ อย่างปาฏิหาริย์หลายครั้ง ครั้นเมื่อ
บิดาถึงแก่กรรม ท่านจึงได้รับแต่งตั้งให้เป็นเศรษฐีสืบต่อไป ด้วยเหตุนี้ท่านจึงไม่
ประมาท พยายามสร้างบุญ สร้างกุศลไว้มาก ๆ โดยตั้งโรงงานทำทานแก่คนเดินทาง
ไกล และคนค้าพว้าทุกวัน^๑ นอกจากนี้ท่านยังหาโอกาสสร้างกุศลค้ำนอื่น ๆ อีก เช่น
วันหนึ่งโฆสกลเศรษฐีกับเพื่อนเศรษฐีเมืองโกสุมพิสัย ๒ ท่าน คือ กุกกุฏเศรษฐี กับ
ปาวาริกเศรษฐี ได้เห็นคาบส ๕๐๐ คน มาจากหิมวันตประเทศ เพื่อจะเที่ยวภิกษา
ในพระนครก็เกิดความเลื่อมใสจึงนิมนต์ให้แะฉินอาหาร จากการสนทนากันทำให้
เศรษฐีทราบว่าคาบสเหล่านั้นจะไปอยู่หิมวันตประเทศปีละประมาณ ๘ เดือน เมื่อถึง
ฤดูฝนก็จะเข้ามาภิกษาในพระนครราว ๔ เดือน เศรษฐีทั้ง ๓ จึงนิมนต์ให้พำนักอยู่
ในสำนักของท่านในช่วงฤดูฝนที่กลับจากหิมวันตประเทศ คาบสก็รับนิมนต์ ตั้งแต่นั้นมา
เมื่อคาบสเหล่านั้นกลับจากหิมวันตประเทศ ก็จะมาอยู่ที่สำนักของเศรษฐีทั้ง ๓ ทุกครั้ง
ซึ่งก็ได้รับการบำรุงและเอาใจใส่จากเศรษฐีเป็นอย่างดีเสมอมา

ครั้งหนึ่งขณะที่คาบสเหล่านั้นเดินทางกลับจากหิมวันตประเทศ ไก่แะพักที่
ไคตน์ไพรใหญ่ค้ำนหนึ่งในระหว่างทาง รุกขเทวดาประจำค้ำนไพรปรากฏตัวให้เห็น
คาบสจึงถามว่า ท่านบุญด้วยอะไร จึงได้เป็นรุกขเทวดา มีสมบัติที่น่าชื่นชมเช่นนี้ รุกข-
เทวดาเล่าว่า เมื่อชาติก่อนคนเกิดเป็นคนจน ต้องทำงานรับจ้างอยู่ที่บ้านของอนาถ
บิณฑิกเศรษฐี ผู้มีความเลื่อมใสพุทธศาสนา ในวันอุโบสถคนในบ้านของอนาถบิณฑิก-
เศรษฐีจะถืออุโบสถศีลกันทุกคน เมื่อถึงวันอุโบสถวันหนึ่งซึ่งไม่มีใครบอกให้ชายรับจ้าง
ผู้นั้นทราบ เขาออกไปทำงานนอกบ้านตั้งแต่เช้าจนถึงเวลาเย็นจึงกลับมาบ้านด้วยความ

^๑ ขมมปทกุฎถาย พุทธิโย ภาโก, หน้า ๒๗ - ๒๘.

หิว ซึ่งขนาดบิณฑิเกะก็ให้เตรียมอาหารไว้สำหรับเขาผู้เดียว เพราะทราบว่าเขาไม่รู้
ว่าวันนั้นเป็นวันอุโบสถ แต่เมื่อชายรับจ้างผู้นั้นเห็นคนอื่น ๆ ถืออุโบสถศีลกัน ก็มี
ความตั้งใจแน่วแน่ที่จะถืออุโบสถศีลบ้าง จึงอธิษฐานองค์อุโบสถทั้งหลาย แต่ด้วยเหตุ
ที่เขาทำงานหนักมาตลอดทั้งวัน และไม่ได้รับประทานอาหารจึงมีความหิวมาก จนใน
ที่สุดเขาก็ขาดใจตายในเวลาเช้ามีก และได้มาเกิดเป็นรุกขเทวดาประจำต้นไม้
เพราะผลบุญจากการถืออุโบสถศีลอันมั่นคง โดยอาศัยขนาดบิณฑิเกะเศรษฐีผู้ยึดมั่นใน
พระพุทธ พระธรรม พระสงฆ์ อย่างแน่วแน่นั่นเอง จึงทำให้ได้สมบัตินี้มา^๑

เมื่อคาบสเหล่านั้นได้ทั้งก็เกิดความเลื่อมใสในพระพุทธศาสนา ต้องการไป
เฝ้าพระพุทธเจ้า แต่ก็คิดว่าเศรษฐีทั้งสามผู้มีอุปการะแก่พวกตนอย่างก็มาตลอด จะ
คอยการมาของพวกตนอยู่ จึงเดินทางไปยังบ้านของเศรษฐีทั้งสาม แจ้งให้เศรษฐีทราบ
ว่า พระพุทธ พระธรรม พระสงฆ์ เกิดขึ้นแล้วในโลก พวกตนจะเดินทางไปเฝ้าพระ
พุทธองค์ ที่เมืองสาวัตถี แล้วคาบสเหล่านั้นก็เดินทางไปยังเมืองสาวัตถี เมื่อได้ฟัง
ธรรมของพระพุทธเจ้าแล้วก็ขออุปสมบทเป็นภิกษุสงฆ์ และไต่บรพุดรหันต์ทุกรูป^๒

ฝ่ายเศรษฐีทั้งสาม ก็จะไปเฝ้าพระพุทธเจ้าบ้าง จึงจัดเตรียมสิ่งของ
ต่าง ๆ มากมาย เพื่อนำไปถวายพระพุทธเจ้าและภิกษุสงฆ์ แล้วบรพุดรทุกเวียนเดินทาง
ไปยังเขตรัณวิหารที่เมืองสาวัตถี เมื่อได้เข้าเฝ้าพระพุทธองค์และฟังพระธรรมเทศนา
แล้ว ก็บรพุดรโสคาบันทั้งสามท่าน เศรษฐีเหล่านี้ได้อยู่ถวายทานในเขตรัณวิหารประมาณ
ครึ่งเดือน และมีความประสงค์จะถวายทานแก่ภิกษุสงฆ์เป็นประจำ ดังนั้น ก่อนเดินทาง
กลับ จึงได้นิมนต์พระพุทธเจ้าให้เสด็จไปประทับที่เมืองโกสัมพีบ้าง เมื่อพระพุทธเจ้า

^๑ เรื่องเดียวกัน, หน้า ๔๕ - ๔๖.

^๒ เรื่องเดียวกัน, หน้า ๔๗.

ทรงรับนิมนต์ เสด็จผู้ทั้งสามจึงเดินทางกลับกรุงโกสัมพี แล้วได้สร้างอารามขึ้นท่านละแห่ง คือ โฆสกเศรษฐี สร้างโฆสคาราม ปาวาริกเศรษฐี สร้างปาวาริการาม และ กุกกุฏเศรษฐี สร้างกุกกุฏาราม^๑

เมื่อสร้างวิหารเสร็จเรียบร้อยแล้ว ก็ส่งคนไปนิมนต์พระพุทธเจ้า พระพุทธเจ้าจึงเสด็จมาเมืองโกสัมพีพร้อมด้วยภิกษุสงฆ์ เสด็จผู้เหล่านั้นได้นิมนต์ให้ประทับในวิหารของตน หลังจากถวายภัตตาหารแล้วก็กล่าวถวายวิหารแก่ภิกษุสงฆ์ที่มาจากทิศทั้งสี่ ทั้งที่มาแล้วและยังไม่ไถ่มา หลังจากนั้นพระพุทธเจ้าก็ได้ประทับในอารามแต่ละแห่งหมุนเวียนกัน เมื่อประทับในวิหารของเศรษฐีท่านใดก็รับบาตรจากเศรษฐีท่านนั้น^๒

ปาวาริการาม เป็นอารามที่ปาวาริกเศรษฐีแห่งเมืองโกสัมพีสร้างขึ้นเพื่อถวายแก่ภิกษุสงฆ์ในพุทธศาสนา หลังจากที่ปาวาริกเศรษฐีเดินทางไปเฝ้าพระพุทธเจ้าที่เมืองสาวัตถีพร้อมกับเพื่อนเศรษฐีอีก ๒ ท่าน คือ โฆสกเศรษฐีและกุกกุฏเศรษฐี แล้วได้นิมนต์พระพุทธเจ้าให้เสด็จไปประทับที่เมืองโกสัมพี เมื่อพระพุทธเจ้าทรงรับอาราธนา ก็เดินทางกลับเมืองโกสัมพีและได้สร้างอารามขึ้นเพื่อรับรองพระพุทธเจ้าและสาวก ปาวาริกเศรษฐีได้สร้างอารามขึ้นในปาวาริกัมพวัน สวนมะม่วงของท่าน และได้ชื่อว่า ปาวาริการาม^๓

กุกกุฏาราม เป็นอารามอีกแห่งหนึ่งในจำนวน ๓ แห่ง ในเมืองโกสัมพี ที่กุกกุฏเศรษฐีเป็นผู้สร้างขึ้นเพื่อถวายการต้อนรับพระพุทธเจ้าและภิกษุสงฆ์ ดังราย

^๑ เรื่องเดียวกัน, หน้า ๔๘.

^๒ เรื่องเดียวกัน, หน้า ๔๘.

^๓ เรื่องเดียวกัน, หน้า ๔๗ - ๔๘.

ละเอียกที่กล่าวไว้แล้วในเรื่องโสธิตาราม

อัมพากราม ตั้งอยู่ ณ ส่วนมะม่วงของจิตตเศรษฐี แห่งเมืองมัจฉิกาสน์ แคว้นกาสิ ซึ่งจิตตะเป็นผู้สร้างถวายให้เป็นที่อยู่ของภิกษุสงฆ์ผู้มาจากที่ต่าง ๆ

จิตตะ เป็นเศรษฐีผู้มีความศรัทธาในพุทธศาสนาคนหนึ่ง ครั้งหนึ่ง พระมหานามะผู้เป็นภิกษุรูปหนึ่งในพระัญจวิกิยี้ เดินทางมาเมืองมัจฉิกาสน์ และได้ออกบิณฑบาตรในเวลาเช้า จิตตะเห็นภิกษุอันสำรวมของท่านก็เกิดความเลื่อมใส จึงนิมนต์ไปฉันอาหารที่บ้าน พระมหานามะรับนิมนต์แล้วไปยังบ้านของจิตตะ หลังจากเสร็จกิจก็แล้ว ไก่แสดงพระธรรมเทศนาให้จิตตะฟัง เมื่อจิตตะได้สัทสนับพระธรรมของท่านกับบรรลุโศคาบัน จึงเกิดความเลื่อมใสและมีศรัทธาต่อการสร้างอารามในส่วนมะม่วงชื่ออัมพากราม ถวายแก่ภิกษุสงฆ์ จึงทำพิธีถวายสวนมะม่วงโดยกล่าวมอบพร้อม กับหลั่งน้ำลงในมือของพระมหานามะ อานิสงส์นี้ทำให้เกิดเหตุแผ่นดินไหวขึ้นอย่างน่าอัศจรรย์ หลังจากนั้นท่านเศรษฐีก็ได้สร้างวิหารหลังใหญ่โตโอ้อ่าขึ้นในอุทยานนั้น เพื่อต้อนรับภิกษุสงฆ์ที่มาจากที่ต่าง ๆ อารามแห่งนี้ได้ชื่อว่าอัมพากราม ตามชื่อสวนมะม่วง มีพระสุธรรมเป็นผู้ดูแลการก่อสร้างและเป็นเจ้าวาส^๒ และจิตตะได้เป็นอุปัชฌาย์ของพระสุธรรมและภิกษุสงฆ์ในอารามนี้ตลอดมา จิตตะมักจะไปสนทนาปัญหาธรรมกับภิกษุในอาราม และภิกษุอาคันตุกะที่มาพักในอารามแห่งนี้เสมอ ภิกษุที่ปรากฏชื่อว่าไคสนทนาธรรมกับท่าน มีหลายรูป เช่น พระอสิทิตตะ พระมหากะ พระกามภู พระโคทิตตะ^๓ เป็นต้น

^๑ ขุทฺตมปิณฑุสสุตต ตติโย ภาค, หน้า ๑๗๑.

^๒ สุตฺตมปิณฑุสสุตต เทปิก, วินยปิณฑุสสุตต ปฐม ภาค, ๖ : ๕๗.
ขอ ๑๒๕.

^๓ สุตฺตมปิณฑุสสุตต เทปิก, สุตฺตมปิณฑุสสุตต สฬายตนวคฺโค,
เล่ม ๑๘, ขอ ๕๘๑ - ๕๗๖.

พุทธบัญญัติที่เกิดขึ้นเพราะเศรษฐกิจ

ลักษณะที่พระพุทธรูปเจาทรงบัญญัติขึ้นนั้น เนื่องมาจากมีภิกษุรูปใดรูปหนึ่งหรือหลายรูป ประพฤติคนไม่เหมาะสม เป็นเหตุให้ภิกษุสงฆ์ทั่วไปและประชาชนพากันติเตียน เมื่อความทราบถึงพระพุทธรูปเจ้า จึงได้มีการสอบสวนจนทราบความจริงก็ทรงบัญญัติสิกขาบทให้ภิกษุสงฆ์ประพฤติเช่นนั้นอีก ในจำนวนพุทธบัญญัติทั้งหลายเหล่านี้มีบางข้อที่เศรษฐกิจเข้ามามีบทบาททำให้เกิดขึ้น เศรษฐีบางคนมีความปรารถนาดีต่อพุทธศาสนา เมื่อไปพบเห็นภิกษุกระทำในสิ่งที่บรรพชิตไม่พึงกระทำ จึงเตือนสติให้รู้ตัว เศรษฐีบางคนมีส่วนทำให้ภิกษุประพฤติไม่สมควร อันเป็นเหตุให้พระพุทธรูปเจ้าทรงบัญญัติสิกขาบทขึ้น ดังจะกล่าวถึงรายละเอียดของพุทธบัญญัติ เฉพาะที่เศรษฐกิจเข้าไปมีบทบาทเกี่ยวข้องด้วย ดังนี้

บทบาทของเศรษฐกิจบิณฑบาตของสุทินนิกขุที่มีส่วนทำให้เกิดพุทธบัญญัติปฐมปาราชิก เรื่องนี้เกิดขึ้นเพราะผลจากการกระทำของเศรษฐกิจผู้ต้องการให้มีเชื้อสายไว้สืบสกุลต่อไป กับบุตรชายที่บวชเป็นภิกษุ ได้ประพฤติในสิ่งที่เบียดเบียนพรหมจรรย์ ตามคำขอร้องของบิณฑบาตโดยรู้เท่าไม่ถึงการณ์ เรื่องมีอยู่ว่า

บุตรของเศรษฐกิจแห่งหมู่บ้านกลันทะ เมืองเวสาลี ชื่อว่า สุทินนะ เกิดในตระกูลที่มีทรัพย์ ๔๐ โภกฏี^๑ วันหนึ่ง สุทินนะ เดินทางไปธุระที่เมืองเวสาลี พร้อมกับเพื่อนหลายคน ระหว่างทางเขาได้เห็นพระพุทธรูปเจ้าทรงแสดงธรรมอยู่ท่ามกลางพุทธบริษัทกลุ่มใหญ่ จึงเข้าไปฟังธรรมด้วย เมื่อสลับพระธรรมของพระพุทธรูปองค์แล้ว ก็เกิดความเลื่อมใส ต้องการอุปสมบทเป็นภิกษุ ครั้นประชาชนทยอยกันกลับ สุทินนะจึงเข้า

^๑มหาเมฏฐราชวิทยาลัย, ปฐมสมันตปาสาทิกาแปล, (พระนคร : ร.พ. มหาเมฏฐราชวิทยาลัย, ๒๕๐๘), ๒ : ๑.

ไปเฝ้าพระพุทธเจ้าทูลขอบรรพชา แต่พระพุทธเจ้ารับสั่งให้ไปขออนุญาตบิคารมารคาเสียก่อน เมื่อสุทินนะไปทำฐระเรียบร้อยแล้วก็กลับถนาคาม และได้ขออนุญาตบิคารมารคาอุปสมบทเป็นสาวกของพระพุทธเจ้า แต่ด้วยเหตุที่เขาเป็นบุตรคนเดียวที่บิคารมารคาหวังจะให้สืบสกุลต่อไป จึงไม่อนุญาตให้อุปสมบท สุทินนะพยายามอ่อนวอนอยู่ถึง ๓ ครั้ง ก็ยังไม่ได้รับอนุญาต เขาจึงล้มตัวลงนอนกับพื้นด้วยความตั้งใจอย่างแน่วแน่ว่า ถ้าไม่ได้บวชก็จะไม่ลุกขึ้น และจะอดอาหารจนกว่าจะตาย บิคารมารคาช่วยกันอ่อนวอนให้ลุกขึ้น หันมาบริโภคอาหารและบริโภคกามคุณเหมือนแต่ก่อน แต่สุทินนะก็นิ่งเฉยจนเวลาผ่านไปหลายวัน บิคารมารคาจึงให้เพื่อน ๆ ของสุทินนะมาช่วยอ่อนวอนอีก แต่สุทินนะก็ยังนิ่งเฉยเช่นเดิม เมื่อเพื่อน ๆ เห็นว่าไม่สำเร็จแน่ จึงได้ขอร้องให้บิคารมารคาอนุญาตให้สุทินนะบวช โดยให้เหตุผลว่า ถ้าไม่อนุญาตสุทินนะอาจต้องตาย แต่ถาอนุญาต ก็ยังมีโอกาสได้เห็นเขาถึงแม้จะอยู่ในเพศบรรพชิตก็ตาม และถาเมื่อไรเขาเบื่อเพศบรรพชิต ก็จะต้องกลับมาอยู่บ้าน ทั้งนี้เพราะการบวชเป็นภาระที่หนัก ต้องบิณฑบาต รักษาศีล ประพฤติพรหมจรรย์ ฉนอาหารวันละครั้ง ซึ่งสุทินนะเป็นผู้ละเอียดอ่อน เคยสบาย คงบวชไม่ได้นานนัก บิคารมารคาได้ฟังจึงยินยอมให้บุตรชายบวช หลังจากสุทินนะหันกลับมาบริโภคอาหารจนร่างกายสมบูรณ์แข็งแรงดีแล้ว จึงไปเฝ้าพระพุทธเจ้าและได้อุปสมบทในเวลาต่อมา ท่านเป็นภิกษุผู้รักษาศีลอย่างเคร่งครัด เทียวธุคงค์ไปในที่ต่าง ๆ โดยอาศัยอยู่ตามป่า ใช้ฉาบังสกุลและเที่ยวบิณฑบาต เป็นวัตร ท่านธุคงค์เรื่อยมาจนได้มาพำนักที่หมู่บ้านในแคว้นวัชชี^๒

^๑ตั้งแต่พระพุทธเจ้าให้พระราหุลราชกุมารบวชเป็นสามเณรและพระเจ้าสุทโธ-
ทนะมาทูลขอพร พระพุทธเจ้าจึงทรงบัญญัติสิกขาบทห้ามภิกษุอุปสมบทให้แก่กุลบุตรที่บิคา
มารคายังไม่อนุญาต (มหามกุฏราชวิทยาลัย, ปฐมสมันตปาสาทิกาแปล, ๒ : ๗.)
ดูรายละเอียดเกี่ยวกับพุทธบัญญัตินี้ ในภาคผนวก ๑๕๗.

^๒สุยามรฎฐสฺส เตปิฏิกํ, วินยปิฎก มหาวิงฺคุตฺส ปฐม ภาค, ๑ : ๑๕ -
๒๕, ขอ ๑๐ - ๑๔.

ครั้งนั้น แคว้นวัชชีเกิดทุพภิกขภัย อดคักอาหาร ประชาชนหาเลี้ยงชีพผิด
เคือง ภิกษุสงฆ์จึงต้องเคื่องรอนในการบิณฑบาตไปด้วย พระสุทินนะมีบิดาที่มั่งคั่ง
อยู่ในเมืองเวสาลีมากมาย จึงเดินทางไปเมืองเวสาลีพร้อมกับภิกษุหลายรูป เมื่อ
พวกเขาถึง ๆ ทราบข่าวก็นำอาหารมาถวายอย่างเหลือเฟือ พระสุทินนะผู้ถือการบิณฑ-
บาตเป็นวัตร ไกลถวายอาหารเหล่านั้นแก่ภิกษุรูปอื่นที่มาด้วย ส่วนท่านเองเดินทางไป
บิณฑบาตที่กลันทคาม เมื่อใกล้จะถึงบ้านของบิดาก็พบนางทาสีนำขนมกุมมาสที่เก็บ
ไว้ค้างคืนจนบูดมาตั้ง จึงขอบิณฑบาตขนมนั้นแล้วไปนั่งฉันที่ศาลาเรือนแห่งหนึ่งขณะนั้น
บิดาของท่านมาพบเข้าจึงนิมนต์ไปที่บ้าน แล้วนำอาหารอย่างดีมาถวาย แต่พระสุทินนะ
ทำภักติกิจในวันนั้นเสร็จสิ้นไปแล้วจึงไม่ฉันอีก เศรษฐีผู้เป็นบิดาจึงไถ่มนต์ให้มาฉันใน
วันรุ่งขึ้น ซึ่งท่านก็รับนิมนต์แล้วกลับไป

ทางฝ่ายมารดาได้จัดเตรียมสิ่งล่อใจที่จะให้บุตรชายลาสิกขาบท โดยนำ
เงินและทองออกมากองไว้ แต่ละกองมีความสูงท่วมศีรษะ แล้วใช้ม่านกันปิดกองทรัพย์
เหล่านั้นไว้ และยังไถ่สิ่งภรรยาเก่าของพระสุทินนะให้เตรียมแต่งตัวไว้ให้สวย เพื่อ
ให้พระสุทินนะพอใจ ครั้นถึงเวลาเช้าพระสุทินนะได้มาที่บ้าน เศรษฐีผู้เป็นบิดาจึง
นิมนต์ให้นั่งบนอาสนะที่จักไว้ใกล้กองสมบัติ แล้วเปิดกองสมบัติให้พระสุทินนะดูพร้อม
กับขอร้องให้สีกมาช่วยดูแลสมบัติเหล่านี้ แต่พระสุทินนะไม่สนใจ ท่านเศรษฐีจึงเปลี่ยน
วิธีใหม่โดยให้ภรรยาเก่าของพระสุทินนะมาช่วยอ้อนวอนขอร้อง แต่ก็ไม่เป็นผลสำเร็จ
เมื่อบิดามารดานำอาหารมาถวาย และพระสุทินนะฉันอาหารเรียบร้อยแล้ว มารดาก็
เข้ามาหาแล้วพยายามอ้อนวอนให้บุตรชายสีกออกมาปกครองทรัพย์สมบัติและสืบวงศ์ตระกูล
ต่อไป แต่พระสุทินนะก็ยังยืนยันอย่างแข็งขันที่จะอยู่ในเพศบรรพชิต เมื่อนางเห็นว่า
ไม่สำเร็จแน่ จึงไถ่ขอพิชิตนุชของพระสุทินนะไว้สืบสกุลแทน เพราะถ้าไม่มีผู้สืบสกุล
ต่อไป เจ้าลิจฉวีจะยึดทรัพย์สมบัติทั้งหมดไปเป็นของหลวง^๑ พระสุทินนะจึงรับปากว่า

^๑สุยามรรณูรสฺส เคมฺปิฏกํ, วินยปิฎก มหาวิภังคฺสฺส ปฐม ภาโก, ๑ :

จะช่วยในกรณีนี้^๑

หลังจากนั้น มารดาของพระสุทินนะไกร้อเวลาจนกระทั่งบุตรสะโกซึ่งเป็นภรรยาเก่าของพระสุทินนะมีระดู ซึ่งพร้อมจะมีบุตรได้ จึงพาไปหาพระสุทินนะในป่ามหาวัน เมื่อไปถึงนางก็ขอร้องให้บุตรชายสักมาครอบครองทรัพย์สินสมบัติอีก แต่ครั้งเห็นว่าไม่ไกลผล จึงขอพี่พันธุ้ไว้สืบสกุลแทน พระสุทินนะรับคำว่าจะช่วย เพราะว่าครั้งนั้นยังไม่มีพุทธบัญญัติห้ามสังสเสพเมถุนธรรม ท่านจึงเข้าใจว่าเป็นเรื่องที่กระทำได้ ประกอบกับเพื่อต้องการมีบุตรไว้สืบสกุลแทนตนตามความประสงค์ของบิดามารดา ท่านจึงพาภรรยาเก่าเข้าไปในป่าแล้วเสพเมถุนกับนาง ในเวลาต่อมานางได้ตั้งครรภ์และคลอดบุตรเป็นชาย พวกสหายของพระสุทินนะตั้งชื่อให้ว่า "พีชกะ" ตามคำที่ปากกล่าวขอ "พีรพันธุ้" จากผู้เป็นพ่อ ส่วนแม่ของพีชกะจึงได้ชื่อว่า พีชกมารดา ซึ่งในเวลาต่อมาทั้งมารดาและบุตรได้ออกมาจนสำเร็จอรหันต์ทั้งสองคน^๒

หลังจากได้กระทำตามคำขอร้องของมารดาแล้ว พระสุทินนะก็ทวนคิดว่าสิ่งที่กระทำไปแล้วนั้นไม่เหมาะสม เป็นอุปสรรคต่อการประพฤติพรหมจรรย์ จึงเกิดความไม่สบายใจที่ตนเองตั้งใจบวชเรียนในพระธรรมวินัยแล้ว แต่ไม่สามารถจะรักษาพรหมจรรย์ให้บริสุทธิ์ได้ตลอด จึงรู้สึกเสียใจ มีทุกข์โศกเศร้าจนร่างกายซูบผอม ผิวพรรณ

---

^๑ เพราะพระสุทินนะคิดว่าตัวท่านเท่านั้นที่จะเป็นผู้สืบสกุลต่อจากบิดา จึงเป็นเหตุให้บิดามารดาต้องตามมาอ่อนน้อมให้สีกไปดูแลทรัพย์สินสมบัติอยู่บ่อย ๆ ทำให้เป็นอุปสรรคต่อการบำเพ็ญเพียร ถ้าให้เชื้อสายไว้แล้ว บิดามารดาก็จะไม่ตามมารบกวนอีก จึงตกลงจะช่วยในเรื่องนี้ (มหามกุฏราชวิทยาลัย, ปฐมสมันตปาสาทิกาแปล, ๒ : ๓๐.)

^๒ สุขามรภูมฺสฺส เตปิฏกํ, วินยปิฎก มหาวิภงฺคฺสฺส ปฐม โภโก, ๑ : ๓๑ - ๓๓, ขบ ๑๗ - ๑๘.

หมองคล้ำ หน้าตาเศร้าหมอง ภิกษุทั้งหลายเห็นผิวกิ่งแก่จึงถามถึงสาเหตุที่ทำให้
เป็นเช่นนั้น พระสุทินนะจึงเล่าความจริงให้ฟัง เมื่อภิกษุเหล่านั้นได้ทราบเรื่องก็
พากันตีเคียน แล้วกราบทูลเรื่องนั้นให้พระพุทธเจ้าทรงทราบ เนื่องจากเหตุการณ์
แบบนี้เพิ่งเกิดขึ้นครั้งแรก พระพุทธเจ้าจึงทรงรับสั่งให้เรียกประชุมภิกษุสงฆ์แล้วสอบ
ถามพระสุทินนะ เมื่อใดความเป็นสัตย์แล้ว ก็ทรงดำหนิติเคียนโดยอเนกปริยาย แล้ว
ตรัสว่า เพราะเหตุนี้จึงต้องบัญญัติสิกขาบทสำหรับภิกษุทั้งหลาย เพราะเห็นคุณประโยชน์
๑๐ ประการ^๑ คือ

๑. เพื่อการยอมรับของสงฆ์ (สังฆสุกรูตยา)
๒. เพื่อความสำราญของสงฆ์ (สังฆาสุตยา)
๓. เพื่อตีเคียนบุคคลที่ว่ายาก (ทุมฺมงฺกนํ ปุคฺคานํ นิคฺคหาย)
๔. เพื่อความสบายของภิกษุผู้รักชาติ (เปสฺสานํ ภิกฺขุณํ ฆาสุวิหาราย)
๕. เพื่อป้องกันความเศร้าหมองในปัจจุบัน (ทิกฺขุชฺชมมิกานํ อาสวานํ สํวราย)
๖. เพื่อกำจัดความเศร้าหมอง ที่จะเกิดขึ้นในวันข้างหน้า (สมฺปรายิกานํ
อาสวานํ ปฏฺิฆาตยา)
๗. เพื่อความเลื่อมใสของชนที่ยังไม่เลื่อมใส (อบฺปสฺนฺนํ ปสาทาย)
๘. เพื่อเพิ่มพูนความเลื่อมใสของผู้เลื่อมใสแล้ว (ปสฺนฺนํ ภฺยฺโยภาวาย)
๙. เพื่อความค้ำมั่นแห่งพระสัทธรรม (สทฺธมฺมฏฺฐิตฺยา)
๑๐. เพื่ออนุเคราะห์พระวินัย (วินยานุคฺคหาย)

แล้วพระพุทธองค์ก็ทรงบัญญัติสิกขาบทว่า

^๑ เรื่องเดียวกัน, หน้า ๓๗, ข ๒๐.

"ภิกษุรูปใด เสพเมถุนธรรม ต้องอาบัติปาราชิก อันภิกษุอื่นไม่ควรอยู่รวม
 ภาย"^๑

สิกขาบทข้อนี้เป็นปฐมบัญญัติปาราชิกของพระพุทธเจ้าที่มีแก่ภิกษุทั้งหลาย
บทบาทของเถรขจรีวิสาขาที่มีต่อการบัญญัติสิกขาบทในพุทธศาสนา นาง
 วิสาขาเป็นคนสำคัญคนหนึ่งในเมืองสาวัตถี ที่ประชาชนทั่วไปให้ความเชื่อถือและเป็น
 อุบาสิกาที่มีความเกี่ยวข้องกับพุทธศาสนาอย่างใกล้ชิดมาตลอด นางจะไปฟังธรรมที่
 วิหารบ่อยๆ และให้การอุปถัมภ์พุทธศาสนาด้วยดีเสมอมา นอกจากนี้นางยังมีความ
 ประารถนาคือต่อพุทธศาสนาอีกด้วย ดังจะเห็นได้จากกรกระทำหลายอย่างของนางที่
 ต้องการให้พุทธศาสนาเจริญขึ้น เช่นกรณีนี้นางมีส่วนทำให้พระพุทธเจ้าทรงบัญญัติสิกขาบท
 บางข้อ คือ

^๑เรื่องเดียวกัน, หน้า ๓๗, ข้อ ๒๐.

"โย ปน ภิกขุ เมถุนํ ธมฺมํ ปฏฺิเสเวยย ปาราชิโก โหติ อสฺวาโส."

พระสุทินนะไม่ต้องอาบัติ เพราะเป็นต้นบัญญัติ ไม่มีการปรับอาบัตีย้อนหลัง
 ซึ่งต่อมาพระพุทธเจ้าทรงกำหนดข้อยกเว้นภิกษุที่ประพฤติเช่นนี้แล้วไม่ต้องอาบัติ คือ

๑. ภิกษุผู้ไม่รู้ตัว หรือถูกบังคับโดยไมยินเค็
๒. ภิกษุผู้วิกลจริต
๓. ภิกษุผู้มีจิตฟุ้งสร้าง (หมายถึงเป็นบ้าไปชั่วขณะด้วยเหตุอื่น ไม่ใช่บ้า
 โดยปกติ ในวรรตถกถาอธิบายว่าผีเข้า ในสมัยปัจจุบันอาจเทียบได้
 กับการบ้าเพราะฤทธิ์ยาบางชนิด)
๔. ภิกษุผู้มีเวทนาจลัจจนไม่รู้ตัวว่าได้ทำอะไรลงไปบ้าง
๕. ภิกษุผู้เป็นต้นบัญญัติ

จาก...สยามรัฐสํส เติปฏิกํ, วินยปิฎก มหาวิภังคสํส ปุสโม ภาโก, ๑ : ๒๒

๑. ห้ามภิกษุสงฆ์นั่งในที่ลับกับหญิงสองต่อสอง คนหนึ่งมีชื่อว่า นางวิสาขา มีคารมารคา ไคร้รับเชิญไปยังนครอหรัวหนึ่ง ซึ่งเป็นอุปัฏฐากของพระอุทายี ได้พบพระอุทายีนั่งคุยกับหญิงสาวสองต่อสองในห้อง ซึ่งเป็นที่ลับท่อนพอจะประกอบกรรมไค้กับหญิงนั้น จึงกล่าวเตือนพระอุทายีว่าเป็นการกระทำที่ไม่เหมาะสม ถึงแม้จะไม่ตั้งใจประพฤดิเสียหาย แต่ถ้าวานมาพบเข้าก็เข้าใจผิดไค้ แต่พระอุทายีก็มีไค้เชื่อฟัง

ครั้นนางวิสาขากลับออกมา จึงไค้บอกเรื่องนี้แกภิกษุสงฆ์ บรรดาภิกษุสงฆ์ต่างพากันติเตียน แล้วกราบอุลให้พระพุทธรเจ้าทรงทราบ พระพุทธรเจ้าจึงมีรับสั่งให้เรียกประชุมภิกษุสงฆ์ แล้วสอบถามพระอุทายีจนไค้ความเป็นสัจย์ จึงทรงติเตียนแล้วบัญญัติสิกขาบทว่า

ภิกษุรูปใดนั่งในที่ลับอันมีสิ่งกำบังกับหญิงสองต่อสอง ซึ่งเป็นที่ที่พอจะประกอบกรรมไค้ ถ้าอุบาสิกษุผู้เฝ้าเชื่อถือไค้เห็นเข้า แล้วกล่าวว่า ภิกษุต้องอาบัติอย่างใดอย่างหนึ่งในสามอย่าง คือ บาราชิก^๒ ก็ไค้ สังฆาติเสส^๓ ก็ไค้ ปาจิตตีย์^๔ ก็ไค้ ถ้าภิกษุรูปนั้นรับสารภาพอย่างไรในสามอย่าง ฟิงถูกปรับอาบัติตามที่รับสารภาพ หรือ

^๑สุยามรรฐุสสุต เติปิฎก, วินยปิฎก มหาวิงกุสสุต ปฐโม ภาค, ๑ : ๔๓๑-๔๓๒, ขบ ๒๓๑ - ๒๓๒.

^๒ในกรณีทีเสพเมจนกับหญิง (สุฉิพ ปุณฺณานุกาพ, พระไตรปิฎกฉบับสำหรับประชาชน, ๑ : ๓๕๕.)

^๓ในกรณีทีจับตองกายหญิง หรือผูกเกี่ยวหญิง (เรื่องเดียวกัน)

^๔ในกรณีทีนั่งในที่ลับกับหญิงสองต่อสอง (เรื่องเดียวกัน)

ถ้าอุบาสิกามีวาทาเชื่อถือใดกล่าววาทาคองอาบัติข้อใด ภิกษุพึงถูกปรับอาบัติตามนั้น^๑

๒. ห้ามภิกษุหนึ่งในที่ลับหูกับหญิงสองต่อสอง เรื่องนี้สืบเนื่องมาจากสิกขาบทก่อน พระอุทายีเห็นว่าพระศุทธเจ้าทรงบัญญัติสิกขาบทห้ามหนึ่งในที่ลับหูที่มีสิ่งกำบังกับหญิงสองต่อสองจึงนั่งในที่ลับหู^๒ ที่ไม่มีสิ่งกำบังกับหญิงผู้นั้นสองต่อสอง นางวิสาขามาพบเข้าจึงกล่าวเตือนพระอุทายีให้รู้สีกตัว แต่พระอุทายีก็มิได้เชื่อฟังแต่อย่างใด

เมื่อพระศุทธเจ้าทรงทราบ จึงมีรับสั่งให้เรียกประชุมสงฆ์ แล้วทรงไต่สวนจนทราบความจริง^๓ จึงทรงบัญญัติสิกขาบทว่า

ภิกษุรูปใดหนึ่งในที่ลับที่ไม่มีสิ่งกำบังกับหญิงสองต่อสอง ซึ่งไม่สามารถประกอบกรรมได้ แต่พอจะพูดเกี่ยวหญิงกัวยถ้อยคำไม่สุภาพได้ ถ้าอุบาสิกามีวาทาเชื่อถือใด

^๑สุยามรฎฐสฺส เตปิฏกั, วินยปิฎก มหาวิภงฺกสฺส ปฐม โภโก, ๑ : ๔๓๒, ข้อ ๒๓๓. "โย ปน ภิกฺขุ มาตุคาเมน สหฺมิ เอโก เอกาย วโห ปฏิจฺจนฺเน อาสเน อลฺกมฺมนิเย นิสฺซหฺมิ กปฺเปยฺย ตเมนํ สหฺเชยฺยวจฺสา อุปาสิกา ทิสฺวา คิณฺณํ ฐมฺมานํ อญฺญตเรน วเพยฺย ปาราชิเณน วา สํมาทิสฺเสเสน วา ปาจิตฺติเยน วา นิสฺซหฺมิ ภิกฺขุ ปฏิจานมาโน คิณฺณํ ฐมฺมานํ อญฺญตเรน กวาเรตฺทโฬ ปาราชิเณน วา สํมาทิสฺเสเสน วา ปาจิตฺติเยน วา เยน วา ส่า สหฺเชยฺยวจฺสา อุปาสิกา วเพยฺย เตน โส ภิกฺขุ กวาเรตฺทโฬ"

^๒สุชีพ พุทฺธานุภาพ, พระไตรปิฎกฉบับสำหรับประชาชน, ๑ : ๓๕๔.

^๓สุยามรฎฐสฺส เตปิฏกั, วินยปิฎก มหาวิภงฺกสฺส ปฐม โภโก, ๑ : ๔๓๘, ข้อ ๒๔๔.

พบเขาแล้วกล่าวว่า ต้องอาบัติอย่างใดอย่างหนึ่งในสองอย่าง คือ สังฆาติเสส^๑ ก็คือ ปาจิตตีย์^๒ ก็คือ ถ้าภิกษุรูปนั้นรับสารภาพอย่างใดในสองอย่างนี้ ฟังถูกปรับอาบัติตามที่รับสารภาพ หรือถ้าอุบาสิกานั้นกล่าวว่าต้องอาบัติข้อใด ภิกษุฟังถูกปรับอาบัติตามนั้น^๓

จากสิกขาบททั้งสองข้อนี้แสดงให้เห็นว่านางวิสาขามิการมารดา มีความตั้งใจถือพุทธศาสนามาก จากการที่นางไปวิหารทุกวัน ถวายทานและฟังธรรมอย่างสม่ำเสมอ จึงทำให้นางมีความรู้ว่าสิ่งใดควรและไม่สมควรสำหรับภิกษุ ฉะนั้นเมื่อนางเห็นภิกษุรูปใดประพฤติในสิ่งไม่สมควร อันจะเป็นเหตุให้เสื่อมเสียถึงพุทธศาสนาโดยส่วนรวมได้ จึงไต่ถามถือถามภิกษุรูปนั้นให้รู้ตัว ซึ่งพระพุทธรเจ้าเองก็ทรงเห็นว่านางมีความหวังดีต่อพุทธศาสนาและถือว่านางเป็นอุบาสิกาที่ควรเชื่อถือ เพราะเมื่อพิจารณาจากสิกขาบทแล้วจะเห็นว่าพระองค์ให้เกียรตินางมาก

^๑ในกรณีที่ภิกษุพูดเกินวาญิง หรือพูดล่อหลิงให้บ้ำเรอตนด้วยกาม (สุฉีพ ปุญญาฎาพ, พระไตรปิฎกฉบับสำหรับประชาชน, ๑ : ๓๕๕.)

^๒ในกรณีที่ภิกษุนั่งในที่ลับหุบหูทั้งสองต่อสอง (เรื่องเดียวกัน)

^๓สุยามรฎฐสุส เตปิฎกั, วินยปิฎกเถ มหาวิภังคสุส ปฐมภาโค, ๑ : ๔๓๕, ข้อ ๒๔๔. "น เทว โข ปน ปฏิจันนั อาสัน โทติ นาลงกมมณิย อสฺยจ โข โทติ มาตุคามั พุฎฺฐลลาหิ วาจาหิ โอภาสิถุ ๑ โย ปน ภิกฺขุ ตถารูเป อาสเน มาตุคาเมน สหุชึ เอโก เอกาย รโห นิสฺซหฺมึ กฺขุเปยฺย ตเมณิ สหฺมเยยวจสา อุปาสิกา ทิสฺวา ทฺวินฺนั ฆมฺมานิ อญฺญตเรน วเทยฺย สัมมาติเสเสน วา ปาจิตฺติเยน วา นิสฺซหฺมึ ภิกฺขุ ปฏิชานมาโน ทฺวินฺนั ฆมฺมานิ อญฺญตเรน กวาเรตฺทฺโพ สัมมาติเสเสน วา ปาจิตฺติเยน วา เยน วา สาสหฺมเยยวจสาอุปาสิกา วเทยฺย เตน โส ภิกฺขุ กวาเรตฺทฺโพ"

บทบาทของเศรษฐีเมืองราชคฤห์ที่มีต่อการแสดงอิทธิปาฏิหาริย์ของพระอรหันต์

ในสมัยพุทธกาลมีนักบวชลัทธิต่าง ๆ หลายลัทธิ และมักจะคุยโอ้อวดตนว่าเป็นพระอรหันต์กันมาก จนประชาชนทั่วไปไม่ทราบแน่ชัดว่าใคร เป็นพระอรหันต์ที่แท้จริง จนกระทั่งวันหนึ่ง เศรษฐีเมืองราชคฤห์ไค้มุมนิแค้นจันทน์แดงที่มีความมาก จึงคิดว่าควรจะนำไปจนถึงเป็นบาตรแล้วถวายแก่พระอรหันต์ผู้มีฤทธิ์ เมื่อท่านเศรษฐีให้กลิ้งบาตรเสร็จเรียบร้อยแล้ว จึงใส่สาแหรกแขวนไว้ที่ปลายไม้ไผ่ แล้วผูกคอ ๆ กันขึ้นไปในอากาศสูงประมาณ ๖๐ ศอก^๑ แล้วประกาศว่าคณะหรือพร้าหม่นท่านใดที่เป็นพระอรหันต์และมีฤทธิ์สามารถแสดงฤทธิ์ขึ้นไปนำบาตรลงมาได้ ก็จะถวายบาตรแก่ท่านผู้นั้น และคนพร้าหม่นบุตรภรรยาจะยึดถือผู้นั้นเป็นสรณะด้วย^๒ หลังจากนั้น ก็มีสมณะและพร้าหม่นหลายท่านมาหาเศรษฐีเมืองราชคฤห์ อ้างตนเองเป็นพระอรหันต์และมีฤทธิ์ ขอให้ท่านเศรษฐีมอบบาตรให้ แต่เมื่อท่านเศรษฐีให้แสดงฤทธิ์ขึ้นไปปลกลงมาเองก็ไม่สามารถทำได้ จนเวลาผ่านไปถึง ๖ วัน ก็ยังไม่มีผู้ใดได้บาตรไปนั้น

เช้าของวันที่ ๗ พระมหาโมคคัลลานะ และพระปิณฑิลการทวาชะ ผู้เป็นพระอรหันต์และมีฤทธิ์ทั้งสองท่านได้ไปบิณฑบาตในเมืองราชคฤห์ ได้ยินชาวบ้านพูดถึงเรื่องบาตรไม้ที่แขวนไว้ให้พระอรหันต์ผู้มีฤทธิ์ขึ้นไปปลกล แต่ไม่มีใครสามารถนำลงมาได้ จนประชาชนต่างพากันเข้าใจว่าคงไม่มีพระอรหันต์ในโลก^๓ พระมหาโมคคัลลานะจึงให้พระปิณฑิลการทวาชะไปปลกลบาตรไม้นั้นลงมา พระปิณฑิลการทวาชะจึงแสดงฤทธิ์ลอยขึ้นไปปลกลบาตรไม้แก่นจันทน์แล้วเวียนรอบเมืองราชคฤห์ ๓ รอบ^๔ เมื่อ

^๑ ขุททกปิฎก สุตตันตปิฎก มัชฌิมนิกาย ญญโร ภาโก, หน้า ๗๐.

^๒ เรื่องเดียวกัน, หน้า ๗๐.

^๓ เรื่องเดียวกัน, หน้า ๗๑ - ๗๒.

^๔ สยามรัฐสส เถปิฎก, วินยปิฎก จุลลวคคสส พุทธิโย ภาโก, ๗ : ๑๘,

เศรษฐีเมืองราชคฤห์ ภรรยาและบุตรเห็นดังนั้น จึงนิมนต์เข้าไปในเรือนแล้วจัดอาหาร
 อย่างดีใส่มาครถวาย พระบิดโพลภารทวาชะรับบาตรนั้นแล้วจึงกลับไปยังอาราม
 พวกชาวบ้านทราบข่าวต่างพากันติดตามท่านไปมากมาย พร้อมกับส่งเสียงอึกทึกเกรียว
 กราว พระพุทธเจ้าโคสคัมเสียงนั้นจึงคร่ำถามพระอานนท์ว่าเสียงอะไร พระอานนท์
 กราบทูลว่า พระบิดโพลภารทวาชะใช้อิทธิฤทธิ์ขึ้นไปปลดบาตรไม้แก่นจันทร์แดงของ
 เศรษฐีเมืองราชคฤห์ลงมาได้ พวกชาวบ้านทราบข่าวจึงพากันติดตามมาทำให้มีเสียง
 อึกทึกเช่นนี้^๑

พระพุทธเจ้าทรงทราบจึงรับสั่งให้เรียกประชุมภิกษุสงฆ์ แล้วซักถามพระ
 บิดโพลภารทวาชะ เมื่อทราบว่า เป็นความจริงก็ทรงติเตียนแล้วทรงบัญญัติสิกขาบทว่า
 "ภิกษุไม่ควรแสดงอิทธิปาฏิหาริย์ ซึ่งเป็นธรรมอันยิ่งยวดของมนุษย์แก่พวกคฤหัสถ์ ถ้า
 ภิกษุรูปใดแสดงต้องอาบัติทุกกฏ"^๒

จากเหตุการณ์นี้ พระพุทธเจ้าโคสคัมบัญญัติสิกขาบทเกี่ยวกับบาตรไม้ว่า
 "ภิกษุทั้งหลาย พวกเธอจงทำลายบาตรไม้นั้นเสียแล้วบกลีละอียก ใช้เป็นยาหยอดตา
 ของภิกษุสงฆ์ อนึ่ง ภิกษุไม่ควรใช้บาตรไม้ ถ้ารูปใดใช้ต้องอาบัติทุกกฏ"^๓

^๑ เรื่องเดียวกัน, หน้า ๑๕, ข้อ ๓๒.

^๒ เรื่องเดียวกัน, หน้า ๑๖, ข้อ ๓๓.

"น ภิกษเว กิหิเน จุกุตตริมนุสฺสชมฺมํ อิทธิปาฏิหาริยํ ทสฺสเสตพฺพ โย ทสฺสเสยฺย
 อาปคฺติ ทุกกฏสฺส"

^๓ เรื่องเดียวกัน, หน้า ๑๖, ข้อ ๓๓.

"ภินฺทเตตํ ภิกษเว ทารุปคฺตํ สกฺลิกํ สกฺลิกํ ภริทฺวา ภิกฺขุณฺ อญฺชนปัสสนํ เทถ
 น จ ภิกษเว ทารุปคฺโต ธาเรตพฺโพ โย ธาเรยฺย อาปคฺติ ทุกกฏสฺส"

พุทธาภญาตที่ เกิดขึ้นเพราะ เศรษฐี

เศรษฐีที่มีความเลื่อมใสในพุทธศาสนา บางท่านเป็นผู้ริเริ่มนำอาหารหรือสิ่งของบางอย่างที่ภิกษุสงฆ์ยังไม่เคยฉัน หรือยังไม่เคยใช้ไปถวายพระพุทธเจ้าหรือภิกษุสงฆ์ ทั้งนี้เพราะเห็นว่าเป็นสิ่งที่มีประโยชน์และไม่เป็นอุปสรรคต่อการประพฤติพรหมจรรย์ของภิกษุ เมื่อพระพุทธเจ้าทรงพิจารณาสิ่งเหล่านั้นแล้ว ถ้าเห็นว่าสิ่งใดเหมาะสมก็ทรงอนุญาตให้ภิกษุสงฆ์ใช้สิ่งของเหล่านั้นได้ ด้วยเหตุนี้ เศรษฐีจึงมีบทบาททำให้เกิดพุทธาภญาตขึ้นมาหลายข้อ ดังจะกล่าวเป็นข้อ ๆ ดังนี้

บทบาทของ เศรษฐีนิเวศานา ที่ทำให้เกิดพุทธาภญาตขึ้น นางวิสาขาเป็นอุบาสิกา ผู้ได้รับยกย่องว่า เป็นผู้ถวายทานแก่พุทธศาสนามากกว่าสตรีใดในโลก นางมีบทบาทสำคัญยิ่งผู้หนึ่งที่มีส่วนทำให้พระพุทธเจ้าทรงอนุญาตเรื่องต่าง ๆ แก่ภิกษุสงฆ์หลายข้อ และแต่ละข้อก็ล้วนเปิดโอกาสให้นางได้ถวายทานทั้งสิ้น เช่น

ก. ทรงอนุญาตพร ๘ ประการของนางวิสาขา นางวิสาขาเป็นผู้มีความเลื่อมใสในองค์พระศาสดามาก จึงหาโอกาสไปเฝ้าพระพุทธองค์เสมอเพื่อฟังธรรมบ้าง ถวายทานบ้าง ครั้งหนึ่งขณะที่พระพุทธเจ้าประทับอยู่ที่พระเชตะวันมหาวิหาร ในนครสาวัตถี นางวิสาขามีการมารดาได้มาเฝ้าแล้วนิมนต์ให้ไปเสวยภัตตาหารที่บ้านพร้อมกับภิกษุสงฆ์ในเช้าวันรุ่งขึ้น ซึ่งพระพุทธองค์ทรงรับนิมนต์ ครั้นถึงเวลาเช้าตรู่ ฝนได้ตกลงมาอย่างหนัก พระพุทธเจ้าจึงทรงอนุญาตให้ภิกษุสงฆ์อาบน้ำฝนได้ เพราะเห็นว่าฝนจะตกใหญ่เป็นครั้งสุดท้ายแล้ว ภิกษุทั้งหลายจึงพากันเปลื้องผ้าแล้วอาบน้ำฝนกันอยู่

เมื่อนางวิสาขาได้จัดเตรียมภัตตาหารเสร็จเรียบร้อยแล้ว จึงให้ทาสีไปยังอารามเพื่อแจ้งภัตตาคารแก่พระพุทธเจ้าและภิกษุสงฆ์ เมื่อนางทาสีไปถึงอารามก็ได้เห็นภิกษุสงฆ์เปลือยกายอาบน้ำฝนกันอยู่ จึงเข้าใจผิดคิดว่าในอารามไม่มีภิกษุสงฆ์ มีแต่พวก

อาชีวก^๑ จึงกลับไปเรียนให้นางวิชาชาทราบ นางวิชาชาเป็นคนฉลาดจึงรู้ว่าภิกษุสงฆ์คงจะเปลื้องผ้าอาบนำฝนกัน จึงสั่งให้นางทาสีไปแจ้งภักทกาลอีกครั้งหนึ่ง นางทาสีได้ไปที่อาราม ในขณะที่ภิกษุสงฆ์เสร็จจากการอาบนำฝนแล้ว ถี้อจัวร์เข้าไปในที่อยู่ของตน จึงไม่เห็นภิกษุเลย ก็เข้าใจว่าไม่มีภิกษุอยู่ในอาราม จึงกลับไปบอกนางวิชาชา นางวิชาชาได้ฟังก็สันนิษฐานว่า ภิกษุคงจะอาบนำเสร็จแล้ว และเข้าไปในที่อยู่ของตนเป็นแน่ จึงบอกให้นางทาสีไปแจ้งภักทกาลอีก

ต่อมา พระผู้มีพระภาคเจ้าได้เสด็จจากเขตนวันวิหาร ไปยังบ้านของนางวิชาชาพร้อมด้วยภิกษุสงฆ์ นางวิชาชาได้ถวายภัตตาหารและคอยอังกาสอยู่จนพระพุทธรเจ้าและภิกษุสงฆ์เสร็จภัตกิจแล้ว นางจึงทูลขอประทานพร ๘ ประการต่อพระพุทธรเจ้า คือ ขอถวายผ้าอาบนำฝนแก่ภิกษุสงฆ์ ๑ ถวายอาหารสำหรับภิกษุผู้มาใหม่ ๑ ถวายอาหารสำหรับภิกษุผู้เตรียมตัวเดินทาง ๑ ถวายอาหารสำหรับภิกษุอาพาธ ๑ ถวายอาหารสำหรับภิกษุผู้พยาบาลไข้ ๑ ถวายยาสำหรับภิกษุอาพาธ ๑ ถวายข้าวยาตูปเป็นประจำ ๑ ถวายผ้าอาบนำสำหรับภิกษุณี ๑^๒ พระพุทธรเจ้าทรงถามถึงเหตุผลและประโยชน์ในการขอพรครั้งนี้ นางวิชาชาอธิบายว่า

๑. เมื่อตอนเช้าวันนี้ หม่อมฉันให้นางทาสีไปยังวิหารเพื่อแจ้งภักทกาลแก่พระพุทธรองค์และภิกษุสงฆ์ เมื่อนางทาสีไปถึงวัดได้เห็นภิกษุสงฆ์เปลื้องผ้าอาบนำฝนกัน

---

^๑อาชีวก เป็นลัทธิหนึ่งที่มีอยู่ในอินเดีย สมัยพุทธกาล นักบวชที่สำคัญและพบชื่อในคัมภีร์พระพุทธศาสนาบ่อย ๆ คือ มัคขลโคสาล นักบวชลัทธินี้ เปลือยกายเหมือนพวกนิกرنต์ (ที. คัมภลิว. วิส. เควิกส์, พระพุทธศาสนาในชมพูทวีป, แปลและเรียบเรียงโดย สมัย ลิงหศิริ, หน้า ๑๗๐).

^๒สุยามรฎฐุสุส เตปิฏกั, วินยปิฎก มหาจกาสุส ทุติโย ภาค, ๕ : ๒๑๐, ข๑ ๑๕๓.

อยู่ จึงเข้าใจผิดคิดว่าในวัดไม่มีภิกษุสงฆ์ มีแต่พวกอาชีวก การที่ภิกษุเปลื้องกายนั้น ไม่สมควร ด้วยเหตุนี้ หม่อมฉันจึงปรารถนาจะถวายผ้าอาบน้ำฝนแก่ภิกษุสงฆ์ตลอดชีพ

๒. พระอากันตฤกะผู้มาใหม่ ยังไม่ชำนาญทาง ไม่รู้จักสถานที่ควรไปเพื่อหาอาหาร ทำให้การบิณฑบาตเป็นไปด้วยความลำบาก ถ้าท่านได้ฉันอาหารสำหรับภิกษุผู้มาใหม่ของหม่อมฉันจนพอชำนาญรู้จักที่ควรไปแล้ว ก็จะออกบิณฑบาตได้ไม่ลำบาก ด้วยเหตุนี้ หม่อมฉันจึงปรารถนาจะถวายอาหารสำหรับภิกษุผู้มาใหม่ แก่ภิกษุสงฆ์ตลอดชีพ

๓. ภิกษุผู้เตรียมตัวเดินทาง ถ้ามีดวงหาอาหารสำหรับตนเองอยู่ ก็จะพลาดจากหมู่เกวียน หรือจะถึงสถานที่อื่นเป็นจุดหมายปลายทางเมื่อพลบค่ำ การเดินทางจะลำบาก ถ้าท่านฉันอาหารสำหรับภิกษุผู้เตรียมตัวเดินทางของหม่อมฉันแล้ว จะไม่พลาดจากหมู่เกวียนและจะถึงจุดหมายปลายทางไม่พลบค่ำ การเดินทางก็ไม่ลำบาก เพราะเหตุนี้ หม่อมฉันจึงปรารถนาจะถวายอาหารสำหรับภิกษุผู้เตรียมตัวเดินทาง แก่ภิกษุสงฆ์ตลอดชีพ

๔. เมื่อภิกษุอาพาธ ไม่ได้อาหารที่เป็นประโยชน์และไม่แสดงโรค อาการอาพาธจะกำเริบ และอาจถึงแก่มรณภาพได้ ถ้าท่านได้ฉันอาหารสำหรับภิกษุอาพาธของหม่อมฉันแล้ว อาการอาพาธจะทุเลาและไม่ถึงแก่มรณภาพ เพราะเหตุนี้หม่อมฉันจึงปรารถนาจะถวายอาหารสำหรับภิกษุอาพาธแก่ภิกษุสงฆ์ตลอดชีพ

๕. ภิกษุผู้พยาบาลไข้ ถ้ามีดวงหาอาหารสำหรับตนเองอยู่ ก็จะนำอาหารไปถวายภิกษุอาพาธสาย และตัวเองก็จะอดอาหาร ถ้าท่านได้ฉันอาหารสำหรับภิกษุผู้พยาบาลไข้ของหม่อมฉันแล้ว ก็จะนำอาหารไปถวายภิกษุอาพาธได้ตามเวลาและตนเองก็จะไม่อดอาหาร ด้วยเหตุนี้ หม่อมฉันจึงปรารถนาจะถวายอาหารสำหรับภิกษุผู้พยาบาลไข้ แก่ภิกษุสงฆ์ตลอดชีพ

๖. เมื่อภิกษุอาพาธ ไม่ได้ยาที่ถูกต้องกับโรค อาการอาพาธก็จะกำเริบและอาจถึงแก่มรณภาพได้ ถ้าท่านได้ฉันยาสำหรับภิกษุอาพาธของหม่อมฉันแล้ว อาการ

อาพาธจะทุเลาและจะไม่ถึงแก่มรณภาพ เพราะเหตุนี้หม่อมฉันจึงปรารถนาจะถวาย ยาสำหรับภิกษุอาพาธแก่ภิกษุสงฆ์ตลอดชีวิต

๗. พระพุทธองค์ทรงเห็นอานิสงส์ ๑๐ ประการของยาตุ และทรงอนุญาต ยาตุไว้แล้ว^๑ ที่เมืองอันธกวินทะ หม่อมฉันเห็นอานิสงส์ตามที่พระองค์ตรัสไว้^๑ จึง ปรารถนาจะถวายยาตุประจำแก่ภิกษุสงฆ์ตลอดชีพ

๘. ภิกษุทั้งหลายเปลือยกายอาบนำ้ร่วมท่าเกี่ยวกับหญิงแพศยาที่แม่น้ำ อจิรวที พวกหญิงแพศยาก็จะพูดจาเย้ยหยันภิกษุณีว่า พวกภิกษุณียังสาว มาประพฤติ พรหมจรรย์จะได้ประโยชน์อะไรเล่า ควรจะบริโภคมกามเสียก่อน รอไว้เมื่อแก่เฒ่าแล้ว จึงหันมาประพฤติพรหมจรรย์ ก็เท่ากับว่าได้ประพฤติทั้งสองทาง เมื่อภิกษุณีเหล่านั้น ถูกเย้ยหยันก็รู้สึกเกอเขิน การที่ภิกษุณีเปลือยกายนั้นไม่สมควร เพราะเหตุนี้ หม่อมฉันจึงปรารถนาจะถวายผ้าอาบนำ้สำหรับภิกษุณีตลอดชีพ^๒

เมื่อนางวิสาขาทูลขอร้องถึงเหตุผลในการขอพร ๘ ประการแล้ว พระพุทธเจ้า ได้ตรัสถามนางอีกว่า นางเห็นอานิสงส์อย่างไรจึงได้ขอพรเหล่านี้ นางวิสาขากล่าว ว่า ภิกษุสงฆ์ในพระธรรมวินัยนี้ได้จำพรรษาอยู่ ณ สถานที่ต่าง ๆ เมื่อออกพรรษาแล้ว ก็จะมาเมืองสาวัตถีเพื่อเฝ้าพระพุทธองค์ ภิกษุเหล่านั้นก็จะได้ใช้สอยผ้าอาบนำ้ฝนและ ได้ฉันอาหารสำหรับภิกษุผู้มาใหม่ อาหารสำหรับภิกษุผู้เตรียมตัวเดินทาง อาหาร สำหรับภิกษุอาพาธ อาหารสำหรับภิกษุผู้พยาบาลไข้ ยาสำหรับภิกษุอาพาธ และ ข้าวยาตุของหม่อมฉันเป็นประจำเป็นแน่ เมื่อระลึกถึงกุศลที่ทำไปแล้วก็จะเกิดความ

^๑ดูรายละเอียดเกี่ยวกับพุทธานุญาตยาตุ และอานิสงส์ ๑๐ ประการ ของ ยาตุ ในภาคผนวก หน้า ๑๕๖.

^๒สุยามรฎฐสฺส เตปิฎกั, วินยปิฎก มหาวิคฺคยสฺส ทฺติโย ภาค, ๕ : ๒๑๑ - ๒๑๒, ขอ ๑๕๓.

ปลื้มใจ อิ่มเอิบใจ ทำให้กายสงบและมีจิตตั้งมั่น ซึ่งเป็นการอบรมอินทรีย์ เพราะเห็น
อานิสงส์เหล่านี้ หม่อมฉันจึงขอประทานพร ๘ ประการ^๑

เมื่อพระพุทธเจ้าทรงฟังเหตุผลของนางวิสาขาแล้ว ก็ทรงพอพระทัย จึง
ทรงอนุญาตพร ๘ ประการแก่อนาง หลังจากนั้นพระองค์ก็รับสั่งกับภิกษุทั้งหลายว่า

"ภิกษุทั้งหลาย เราอนุญาตผาอาบน้ำฝน อาหารสำหรับภิกษุผู้มาใหม่
อาหารสำหรับภิกษุผู้เตรียมตัวเดินทาง อาหารสำหรับภิกษุอาพาธ อาหารสำหรับ
ภิกษุผู้พยาบาลไข้ ยาสำหรับภิกษุอาพาธ ข้าราชการเป็นประจำ และอนุญาตผาอาบน้ำ
สำหรับภิกษุผู้สงฆ์"^๒

ข. ทรงอนุญาตผาเช็ดหน้าแก่ภิกษุสงฆ์ ครึ่งหนึ่งนางวิสาขามีการมารดา
ไล่น้ำมาเช็ดหน้า (ผาเช็ดปาก) ไปถวายพระพุทธเจ้าที่พุทธสำนัก พระพุทธเจ้าทรง
รับผาเช็ดหน้านั้น แต่ควยเหตุที่สิ่งนี้เพิ่งมีผู้นำมาถวายเป็นครั้งแรก พระพุทธองค์จึงทรง
รับสั่งกับภิกษุทั้งหลายว่า "ภิกษุทั้งหลาย เราอนุญาตผาเช็ดหน้า"^๓

ค. ทรงอนุญาตหมอน้ำแฉะไม้กวาด ขณะที่พระพุทธเจ้าประทับอยู่ที่พระ
เชตะวันมหาวิหาร นางวิสาขามีการมารดาไล่น้ำหมอน้ำ ปุ่มไม้สำหรับเช็ดเท้า และ

^๑ เรื่องเดียวกัน, หน้า ๒๑๓, ขอ ๑๕๓.

^๒ เรื่องเดียวกัน, หน้า ๒๑๔, ขอ ๑๕๔.

"อนุชานามิ ภิกษเว วสุตีสภาฎิกิ อาคณตฤกตติ คมิกกตติ คิลานกตติ
คิลานุปฏฐากกตติ คิลานเภสขุชั ชุวยากิ ภิกษุณิสงฆสส จุทกสภาฎิกิ"

^๓ เรื่องเดียวกัน, หน้า ๒๑๓, ขอ ๑๕๕.

"อนุชานามิ ภิกษเว มุชเชตฺถนโจลั"

ไม่กวาดไปถวายพระพุทธรเจ้า พระพุทธรเจ้าทรงรับหมอน้ำและไม่กวาด แต่มิไ้รับปูม
ไม้สำหรับเช็ดเท้า เมื่อนางวิสาขากลับไปแล้ว พระพุทธรองค์ทรงดำริว่าสิ่งของเหล่านี้
นี้เพิ่งมีผู้นำมาถวายเป็นครั้งแรก จึงทรงรับสั่งกับภิกษุทั้งหลายว่า

"ภิกษุทั้งหลาย เราอนุญาตหมอน้ำและไม่กวาด ภิกษุไม่ควรใช้ปูมไม้สำหรับ
เช็ดเท้า ถ้าภิกษุรูปใดใช้ตองวามติทุกกฏ"^๑

เพราะเหตุนี้ ทำให้พระพุทธรเจ้าทรงอนุญาตที่เช็ดเท้าแก่ภิกษุสงฆ์ว่า
"ภิกษุทั้งหลาย เราอนุญาตที่เช็ดเท้า ๓ ชนิด คือ นินกรวด กระเบื้อง และ
ดินสองน้ำในทะเล"^๒

ง. ทรงอนุญาตพัคโปกและพัคโปกตาล ต่อมานางวิสาขามีการมารคาได้
นำพัคโปกและพัคโปกตาลไปถวายพระพุทธรเจ้า พระพุทธรเจ้าทรงรับพัคโปกและพัคโปก
ตาลนั้น แต่ด้วยเหตุที่สิ่งเหล่านี้เพิ่งมีผู้นำมาถวายเป็นครั้งแรก พระองค์จึงทรง
อนุญาตแก่ภิกษุทั้งหลายว่า "ภิกษุทั้งหลาย เราอนุญาตพัคโปกและพัคโปกตาล"^๓

จ. ทรงอนุญาตปราสาททุกแบบ ครั้งหนึ่ง นางวิสาขามีการมารคา
ต้องการจะสร้างปราสาทที่มีเฉลียงประคองเทวียที่ตั้งอยู่บนกระพองข้าง ถวายแก่ภิกษุสงฆ์

^๑ สยามรัฐรฐส เตปิฎก, วินยปิฎก เจลลวคฺคฺสฺส ทฺติโย ภาค, ๗ : ๕๑,
ข้อ ๑๒๗.

"อนุชานามิ ภิกฺขเว สกฺกญฺจ สมฺมชฺชนฺญฺจ น ภิกฺขเว กถกํ ปริภุชฺชิตพฺพํ โย
ปริภุชฺชเยยฺย อาปคฺติ ทุกฺกฏสฺส"

^๒ เรื่องเดียวกัน, หน้า ๕๐, ข้อ ๑๒๗.

"อนุชานามิ ภิกฺขเว ทิสฺโส ปาทมนฺนีโย สกฺขริํ กฐลํ สมฺพุทฺธเณณํ"

^๓ เรื่องเดียวกัน, หน้า ๕๒, ข้อ ๑๒๕.

"อนุชานามิ ภิกฺขเว วิฐฺปนฺนญฺจ ตาลวณฺณญฺจ"

บรรดาภิกษุสงฆ์ทั้งหลายเกิดความสงสัยว่าพระพุทธเจ้าจะทรงอนุญาตให้ใช้ปราสาทแบบนี้หรือไม่ จึงกราบทูลเรื่องราวให้พระพุทธเจ้าทรงทราบ พระพุทธเจ้าทรงอนุญาตว่า "ภิกษุทั้งหลาย เราอนุญาตให้ใช้ปราสาทได้ทุกแบบ"^๑

บทบาทของเศรษฐีเมืองราชคฤห์ที่มีส่วนทำให้พระพุทธเจ้าทรงอนุญาตเสนาสนะแก่ภิกษุสงฆ์ ขณะที่พระพุทธเจ้าประทับอยู่ที่เวฬุวนาราม เขตเมืองราชคฤห์ ครั้งนั้นพระพุทธองค์ยังมีโอกาสทรงอนุญาตเสนาสนะแก่ภิกษุสงฆ์ เศรษฐีเมืองราชคฤห์ผู้มีความเลื่อมใสในอริยบทของภิกษุสงฆ์ในพุทธศาสนา เห็นภิกษุสงฆ์ไม่มีที่อยู่อาศัย ต้องพักอยู่ตามป่าบาง โคนต้นไม้บาง ป่าช้าบาง จึงขอสร้างวิหารถวายแก่ภิกษุสงฆ์ เมื่อพระพุทธเจ้าทรงทราบ จึงมีรับสั่งกับภิกษุทั้งหลายว่า "ภิกษุทั้งหลาย เราอนุญาตเสนาสนะ ๕ ชนิด คือ วิหาร^๒ เเพิง ปราสาท เรือนโล้น^๓ และถ้ำ"^๔

เมื่อเศรษฐีเมืองราชคฤห์ทราบว่าพระพุทธเจ้าทรงอนุญาตเสนาสนะแก่ภิกษุสงฆ์แล้ว จึงสร้างวิหารถวายเป็นสมบัติของสงฆ์ในเวลาต่อมา^๕

^๑ เรื่องเดียวกัน, หน้า ๑๓๑, ข้อ ๕๕๐.

"อนุชานามิ ภิกขเว สัพพํ ปาสาทปรวีโลกํ"

^๒ วิหาร คือ กุฏิ หรือ กุฎี ซึ่งเป็นเรือนพักสำหรับภิกษุสงฆ์ (ดูชื่อ ปุญญาอนุภาพ, พระไตรปิฎก ฉบับสำหรับประชาชน, ๒ : ๓๓๘.)

^๓ เรือนโล้น คือ เรือนหลังคาตัด (เรื่องเดียวกัน.)

^๔ สุขามรภูตฺตสฺส เคมปิฏกํ, วินยปิฎก จุลลวคฺคสฺส ทฺติโย ภาค, ๗ : ๘๖, ข้อ ๒๐๐.

"อนุชานามิ ภิกขเว ปญฺจ เสนาสนานิ วิหารํ อทฺธโยคํ ปาสาทํ หนุมินํ กุหิ"

^๕ เรื่องเดียวกัน, หน้า ๘๖, ข้อ ๑๔๘ - ๒๐๑.

บทบาทของเมณฑกเศรษฐีที่มีส่วนทำให้พระพุทธเจ้าทรงอนุญาตบางข้อแก่
 ฤๅษีสั่งมี เมณฑกเศรษฐี เป็นผู้มีความเลื่อมใสในพุทธศาสนาคนหนึ่ง ท่านมี
 ศรัทธาอันสูงส่งในการถวายทาน เพราะการถวายทานบางอย่างที่พระพุทธเจ้ายังมี
 ไม้ไค้ทรงอนุญาตแก่ฤๅษีสั่งมี และขอเสนออันมีเหตุผลของท่าน เป็นเหตุให้พระพุทธองค์
 ทรงอนุญาตบางข้อแก่สั่งมี

เมณฑกเศรษฐีตั้งบ้านเรือนอยู่ที่ภททียนคร ท่านเคยได้ยินกิตติศัพท์ของ
 พระสมณโคดม ว่าทรงเป็นพระอรหันต์ที่ตรัสรู้เองโดยชอบ เป็นที่พึ่งแก่บรรดาสัตว์
 โลกทั้งปวง จึงเกิดความศรัทธาในพระองค์ ต่อมาเมื่อพระพุทธเจ้าเสด็จจากนคร
 เวสาลี มายังภททียนครพร้อมด้วยพระสงฆ์สาวก ๑,๒๕๐ รูป และได้ประทับอยู่ที่อาศิ-
 ยาวาน เมณฑกเศรษฐีจึงเดินทางไปเฝ้าถึงที่ประทับ ครั้นได้ฟังพระธรรมเทศนา
 ก็เกิดความซาบซึ้งในพระธรรมคำสอนโคดมวาทาเห็นธรรม^๑ ท่านได้นิมนต์พระพุทธเจ้า
 และสาวกไปฉันภัตตาหารที่บ้านในวันรุ่งขึ้น เพราะความเลื่อมใสในพุทธศาสนา
 เมณฑกเศรษฐีจึงได้หูลุฬารณาขอถวายภัตตาหารเป็นประจำ แก่พระพุทธเจ้าและสาวก
 คราวที่ยังอยู่ในภททียนคร^๒

ต่อมา พระพุทธเจ้าได้เสด็จจากภททียนครไปยังอังคตตราปะชนบท พร้อม
 ด้วยพระสงฆ์ ๑,๒๕๐ รูป โดยมีไม้ไค้แจ้งให้เมณฑกเศรษฐีทราบ เมื่อเมณฑกเศรษฐี
 พระพุทธเจ้าเสด็จไปทางอังคตตราปะชนบทแล้ว จึงสั่งทาสและกรรมกรให้จัดสิ่งของ
 ต่าง ๆ เช่น เกลือ น้ำมัน ข้าวสาร และของขบฉันอื่น ๆ บรรทุกเกวียน และให้

^๑ หมายถึงบรรจฺจุโสคาบัน (สุขีพ ปุญญาอนุภาพ, พระไตรปิฎกฉบับสำหรับ
 ประชาชน, ๒ : ๓๔๐.)

^๒ ลุฬามรรฐุสฺส เตปิฏกั, วินยปิฎก มหาวคฺคสฺส พุทฺธิย ภาโก, ๕ : ๑๑๖,
 ขอ ๔๔.

คนเลี้ยงโค ๑,๒๕๐ คน นำแม่โคจำนวน ๑,๒๕๐ ตัวไปถวาย แล้วเดินทางมาพบ
 พุทธเจ้าและภิกษุสงฆ์ไป จนไปทันพระพุทธองค์และสาวกในระหว่างทางกันดาร จึง
 นิมนต์ให้รับบาตรในวันรุ่งขึ้น ครั้นรุ่งเช้าพระพุทธเจ้าและภิกษุสงฆ์ได้มายังที่อังกาส
 ที่เมณฑกะจัดเตรียมไว้ เมื่อเมณฑกะถวายภัตตาหารแก่พระพุทธเจ้าและภิกษุสงฆ์แล้ว
 ได้สั่งคนเลี้ยงโคทั้งหมดนำโคคนละตัวไปยืนใกล้ภิกษุแต่ละรูป แล้ววัดนมโคที่ยังใหม่
 และอ่อนถวาย ครั้งแรกภิกษุทั้งหลายไม่กล้ารับประเคน เพราะพระพุทธองค์ยังมีได้
 ตรีสออนุญาตนมสกลแก่ภิกษุสงฆ์ พระพุทธเจ้าเห็นดังนั้นจึงให้รับประเคนได้^๑

จากนั้นเมณฑกะเศรษฐีได้ทูลขอพระพุทธเจ้าว่า ในหนทางกันดารที่อตกัตถ์ทั้ง
 อาหารและน้ำ ภิกษุที่ไม่มีเสบียงเดินทางไปจะได้รับความลำบากมาก ขอพระพุทธองค์
 โปรดอนุญาตเสบียงเดินทางแก่ภิกษุทั้งหลายด้วย^๒

เมื่อพระพุทธเจ้าเสด็จกลับจากสถานที่อังกาสของเมณฑกะเศรษฐีแล้วได้ตรัส
 อนุญาตเรื่องต่าง ๆ แก่ภิกษุสงฆ์ ดังนี้

๑. ภิกษุทั้งหลาย เราอนุญาตโครส ๕ ชนิด คือ นมสกล นมส้ม เปรียง
 เนยข้น เนยใส^๓

๒. ในหนทางกันดารที่อตกัตถ์อาหารและน้ำ ภิกษุที่ไม่มีเสบียงจะเดินทาง
 ไปลำบาก เราอนุญาตให้หาเสบียงไปได้ คือ ถ้าภิกษุต้องการข้าวสาร ก็แสวงหา
 ข้าวสาร ถ้าต้องการถั่วเขียวก็แสวงหาถั่วเขียว ถ้าต้องการถั่วราซมาสกก็แสวงหา

^๑ เรื่องเดียวกัน, หน้า ๑๑๖ - ๑๒๐, ข้อ ๘๔ - ๘๕.

^๒ เรื่องเดียวกัน, หน้า ๑๒๐, ข้อ ๘๕.

^๓ เรื่องเดียวกัน.

"อนุชานามิ ภิกขเว ปญฺจ โครเส ชิวิ ทธี ถุกํ นานํติ สมฺปิ"

ถ้าวิชา มาส ถ้ากองการเกลือก็แสวงหาเกลือ ถ้ากองการนำออกก็แสวงหานำออก
ถ้ากองการนำมันก็แสวงหาน้ำมัน หรือถ้ากองการเนยใสก็แสวงหาเนยใสได้

๓. ถ้าชาวบ้านผู้มีศรัทธาเลื่อมใส ได้มอบเงินทองแก่กบฏปีศาจแล้ว
สิ่งว่าสิ่งใดที่สมควรแก่ภิกษุสงฆ์ก็จงถวายด้วยกบฏปีศาจนี้ เราจึงอนุญาตให้ยินดีเฉพาะ
สิ่งของอันเป็นกบฏปีศาจ ซึ่งใคร่จากกบฏปีศาจนั้น แต่ไม่อนุญาตให้ยินดีในเงินทองหรือ
แสวงหาเงินทองด้วยวิธีใด ๆ^๒

บุตร เศวตวิชัย เป็นคนเหตุไฉนพระพุทธเจ้าทรงอนุญาตให้ภิกษุสงฆ์ใช้รองเท้า
ฟางชั้นเดียว สาเหตุเกิดมาจากบุตรของเศรษฐีแห่งเมืองราชคฤห์ผู้ที่จะใคร่ทรัพย์
สมบัติเป็นเศรษฐีต่อจากบิดา แต่หาและถึงความสุขทางโลกทั้งมวล มาอุปสมบทเป็น
สาวกของพระพุทธเจ้า และเป็นคนเหตุทำให้พระพุทธเจ้าทรงอนุญาตให้ภิกษุสงฆ์ใช้
รองเท้าชั้นเดียวได้ มีเรื่องราวดังนี้

^๑ เรื่องเดียวกัน.

"สนธิ ภิกขเว มคฺคา กนฺตารว อปฺโปทกว อปฺปภกฺขว น สุกรว อปาเดญฺ-
เยน คนฺตุ ฯ ออนุชานามิ ภิกขเว ปาเดญฺยํ ปริเยสิจฺจุ คณฺหุโล คณฺหุลลฺลิตฺเตน มุคฺโค
มุคฺคคฺคิตฺเตน มาโส มาสคฺคิตฺเตน โลนํ โลนคฺคิตฺเตน กุโฬ กุฬคฺคิตฺเตน เตลํ เตลคฺคิตฺเตน
สพฺปิ สปปิตฺตฺติเตน."

^๒ สยามมรณฺวสุส เตปฺภิกฺโก, วินยปิฎก มหาวคฺคสุส พุทฺติโย ภาค, ๕ : ๑๒๑,
ขอ ๔๕.

"สนธิ ภิกขเว มนุสฺสา สหฺชา ปสนฺนวา เต กบฺปยิการกานํหตุเต ทิริกฺขุญฺจฺจฺจฺฉนฺนํ
อุปนิทฺธิปนฺตํ อิมินา ยํ ออยฺยสุส กบฺปิยํ ตํ เทถาติ ฯ ออนุชานามิ ภิกขเว ยํ ตโต กบฺปิยํ
คํ สาหิตฺตํ น เกววาทํ ภิกขเว เถนจิ ปริยาเยน ชาตฺตฺตฺตฺตํ สาหิตฺตํ ปริเยสิตฺตฺตฺตํ
วทามิ"

ครั้งหนึ่ง พระเจ้าพิมพิสาร พระราชาแห่งแคว้นมคธ ทรงเรียกประชุม
 ชาวบ้านที่อยู่ภายใต้การปกครองของพระองค์ พระองค์เคยทราบข่าวว่าบุตรของ
 เถาะผู้พี่ชื่อ โสณโกฬิวีสะ ผู้เป็นสุณูมาลชาติ มีชนชั้นที่ต่ำเท่าทั้งสองข้าง ก็ใคร่จะ
 ทอดพระเนตร จึงสั่งให้ทหารไปแจ้งบุตร เถาะผู้พี่ให้มาเฝ้าในวันประชุมด้วย กังนั้น
 โสณโกฬิวีสะและบริวารจึงเดินทางไปเฝ้าพระเจ้าพิมพิสารพร้อมกับราษฎรที่ไปประชุม
 กัน เมื่อพระเจ้าพิมพิสารได้ทอดพระเนตรชนที่ต่ำเท่าทั้งสองของโสณโกฬิวีสะแล้ว
 ก็ได้ประชุมชาวบ้านและทรงสั่งสอนพวกที่มาประชุมวันนั้น ถึงเรื่องประโยชน์ในปัจจุบัน
 แล้วตรัสสั่งราษฎรให้ไปเฝ้าพระพุทธเจ้า เพื่อจะได้ทราบถึงเรื่องประโยชน์ในอนาคต
 บรรดาราษฎรเหล่านั้นจึงเดินทางไปเฝ้าพระพุทธเจ้าที่ภูเขาคิชฌกูฏในนครราชคฤห์นั้น

พระพุทธเจ้าทรงแสดงพระธรรมเทศนาให้พวกชาวบ้านฟัง จนได้ดวงตา
 เห็นธรรมและได้พิจารณาตัวเป็นอุบาสก ยึดถือพระพุทธ พระธรรม พระสงฆ์เป็นที่พึ่ง^๑
 ส่วนโสณโกฬิวีสะเกิดความซาบซึ้งในพระธรรมคำสอน พิจารณาเห็นหนทางสงบที่ไม่เวียน
 วายเหมือนคลุ่คลัด จึงต้องการอุปสมบทเป็นภิกษุ เมื่อรออยู่จนชนทั้งหลายกลับไปแล้ว
 จึงเข้าเฝ้าพระพุทธเจ้าขอรบบรรพชา พระพุทธเจ้าจึงบวชให้ตามความประสงค์
 หลังจากนั้นพระโสณโกฬิวีสะได้ไปพำนักอยู่ที่ป่าสีตวัน ท่านมีความพยายามเพื่อให้บรรลุ
 อรหัตผล จึงได้ปรารภความเพียรมากเกินขนาด เกินจงกรมจนเท้าทั้งสองแตก โลหิต
 ไหลเปื้อนสถานที่จงกรมนั้นราวกับเป็นสถานที่ฆ่าโค แต่ก็ยังไม่บรรลุอรหัตต์ จึงเกิด
 ความท้อแท้ใจ คิดจะสึกเป็นคฤหัสถ์ กลับไปดูแลทรัพย์สมบัติแล้วมาเพื่ออุทิศแทน

พระพุทธเจ้าทรงทราบถึงความรู้สึกของพระโสณะ จึงเสด็จจากเขาคิชฌกูฏ
 มาปรากฏพระองค์ที่ป่าสีตวัน แล้วเข้าไปยังสถานที่จงกรมของพระโสณะ เพื่อให้คำ
 แนะนำเรื่องการปรารภความเพียร พระองค์ทราบว่าเมื่อครั้งพระโสณะยังเป็นคฤหัสถ์

---

^๑ สยามภุมมสุตฺต เถปิฎกั, วินยปิฎก มหาวาลกฺสุตฺต หุติโย ภาค, ๕ : ๕
 ขอ ๑.

อยู่นั้นมีความชำนาญในด้านการถักทอมาก จึงทรงเปรียบเทียบการปรารภความเพียร
กับการซึ่งสายทอว่า การซึ่งสายทอชิ้นนั้น ถ้าซึ่งตึงเกินไป เสียงพิณก็ไม่ไพเราะ ถ้าซึ่ง
หย่อนเกินไป เสียงพิณก็ไม่ไพเราะเช่นกัน แต่ถาซึ่งให้พอดี คือไม่ตึงหรือหย่อนจน
เกินไป เสียงพิณก็จะไพเราะ การปรารภความเพียรก็เช่นกัน ถ้ากระทำมากเกินไป
ก็ทำให้ฟุ้งซ่านหรือถ้ามองเกินไปก็ทำให้เก็บจรรยาไม่ไฉน เพราะฉะนั้นจึงควรตั้ง
ความเพียรแต่พอเหมาะ พระโสมโกฬิวีสะ ได้ปฏิบัติตามพุทธโอวาทของพระพุทธเจ้า
ไม่นานนักก็บรรลุอรหัตผล^๑ ท่านได้รับยกย่องจากพระพุทธเจ้าให้เป็นเอตทัคคะในด้านการ
ปรารภความเพียร^๒ ในเวลาต่อมา

พระพุทธเจ้าเห็นว่า พระโสมโกฬิวีสะ เป็นสุขุมาลชาติ จึงทรงอนุญาตให้
ใช้รองเท้าชั้นเดียวได้ แต่พระโสมโกฬิวีสะกราบทูลว่า คนใดละทิ้งทรัพย์สมบัติและ
บริวารออกจากเรือนมาบวชเป็นบรรพชิต แล้วยังขงอยู่ในเรื่องรองเท้าชั้นเดียวก็จะ
มีผู้ตำหนิได้ ถ้าพระพุทธเจ้าจะทรงอนุญาตแก่ภิกษุสงฆ์ทั้งปวงคนจึงจะใช้กาย แต่ถา
ไม่อนุญาตแก่ภิกษุสงฆ์ทั่วไปแล้วคนก็จะไม่ใช้กาย เช่นกัน

หลังจากนั้น พระพุทธเจ้าได้ตรัสอนุญาตแก่ภิกษุทั้งหลายว่า "ภิกษุทั้งหลาย
เราอนุญาตรองเท้าฟางชั้นเดียว ภิกษุไม่ควรสวมรองเท้า ๒ ชั้น ๓ ชั้น หรือหลายชั้น
ถ้ารูปใดสวมทองอาบัติทุกกฎ"^๓

^๑เรื่องเดียวกัน, ๕ : ๖, ข้อ ๒.

^๒สุขามรฎฐสูตร เทปิฎก, สุตตตันตปิฎก อังคุตตรนิกาย สุต เอกนิปาโต,
๒๐ : ๓๑, ข้อ ๑๔๗.

^๓สุขามรฎฐสูตร เทปิฎก, วินยปิฎก มทวารกคฺคสูตร พุทฺธิโย ภาโค, ๕ : ๑๒,
ข้อ ๕.

"อนุชานามิ ภิกฺขเว เอกปลาสิกฺกิ อูปาหนิ น ภิกฺขเว ทิคุณา ชาเรตพฺพา น
ติคุณา อูปาหนา ชาเรตพฺพา น คณฺจกณฺปาหนา ชาเรตพฺพา โย ชาเรยฺย อาปคฺติ
ทุกฺกฐสฺส"

เศรษฐกิจที่เกี่ยวข้องกับภิกษุประพฤติไม่เหมาะสม

เศรษฐีผู้เป็นอุบาสกหรืออุบาสิกาที่มีความเลื่อมใสในพุทธศาสนานั้น มักจะ
พึงขจรและถวายทานเป็นประจำ อีกทั้งยังมีความปรารถนาก็ต่อพุทธศาสนาอีกด้วย
ถึงเช่นกรังหนึ่ง เศรษฐีผู้วิสาขาโลหพบพระอุทายเป็นิ่งอยู่ในที่ลับกับหญิงสองต่อสอง ก็เกรง
ว่าจะเป็นที่เลื่อมเสียต่อพุทธศาสนาโดยทั่วไป จึงเข้าไปเตือนสติให้รู้สึกตัว หรือจิต
เศรษฐีแห่งเมืองมัจฉิกาสณฑ์ ก็เป็นผู้มีความเลื่อมใสในพุทธศาสนามากผู้หนึ่ง จากการ
ที่ท่านโกณิมนต์พระเถระไปที่บ้านเพื่อถวายภัตตาหารด้วยความศรัทธา ทำให้ท่านต้อง
มีเรื่องราวกับพระสุธรรมชั้น

จิตตะ เป็นอุปัฏฐากที่สำคัญของพุทธศาสนา ท่านได้ตั้งธรรมของพระมหา-
นามะเป็นครั้งแรก กับบรรดาสกษานัน และนับถือพุทธศาสนาด้วยความเลื่อมใสตั้งแต่นั้น
เป็นต้นมา ครั้นต่อมาภายหลัง ท่านมีโอกาสได้ตั้งธรรมของพระสารีบุตรผู้เป็นพระ
อัครสาวก ก็ได้บรรดุษันนาคามิณ^๑ จิตตะได้สร้างอัมพการามถวายแก่ภิกษุสงฆ์
มีพระสุธรรมเป็นเจ้าอาวาส และจิตตะเองก็เป็นอุปัฏฐากของพระสุธรรมและภิกษุสงฆ์
ในอารามแห่งนี้ โดยการถวายสิ่งของเครื่องใช้ตลอดจนจีวร ยารักษาโรค และ
ภัตตาหารเป็นประจำ คราวใดที่จิตตะต้องการจะนิมนต์ภิกษุสงฆ์รูปอื่น ไม่ว่าจะ
หมู่คณะหรือเฉพาะบุคคล จะต้องเรียบให้พระสุธรรมทราบก่อนเสมอ^๒

ครั้งหนึ่งมีพระเถระหลายรูป เช่น พระสารีบุตร พระมหาโมคคัลลานะ
พระมหากัจจายนะ พระมหาจุนทะ พระอนุรุทธะ พระเรวตะ พระอุบาลี

---

^๑อุบุมพทภูฏกถาย ตติโย ภาค, หน้า ๑๗๑.; ฟูย แสงฉาย, พระไตรปิฎก
มหาวิถถารนัย ๕,๐๐๐ กัณท์, พระวินัยปิฎก จุลวรรค เล่ม ๑, ๗ : ๓๗.

^๒สุยามรภูฏสฺส เตปิฏกั, วินยปิฎเก จุลวรรคสุสฺส ปฐม ภาค, ๖ : ๕๗,
ขด ๑๒๕.

พระอานนท์ พระราหุล เป็นต้น ไต่จากริกไปในแคว้นกาสิ และเดินทางไปถึงเมือง
 มัจฉิกาสมถ์^๑ เมื่อจิตตะทราบข่าวการมาของพระเถระเหล่านั้นจึงเดินทางไปหา แล้ว
 นิมนต์ให้รับอาคันตุกักรที่บ้านในวันรุ่งขึ้น พระเถระเหล่านั้นก็รับนิมนต์ หลังจากนั้น
 จิตตะจึงไปนิมนต์พระสุธรรมให้ไปฉันอาหารพร้อมกับพระเถระทั้งหลาย พระสุธรรม
 ทราบว่าจิตตะนิมนต์ภิกษุรูปอื่นโดยไมบอกตนก่อนก็ไม่พอใจ คิดว่าจิตตะไม่เอื้อเฟื้อ
 ลบล้าง และหมางเม็นในตน จึงไปรับนิมนต์ พบจิตตะจะพยายามขอนิมนต์อีกถึง ๓ ครั้ง
 ก็ตาม แต่พระสุธรรมก็ยืนยันไม่รับนิมนต์ จิตตะจึงอำตถลักไป เมื่อถึงบ้านแล้วก็
 สั่งให้จัดเตรียมอาหารเพื่อถวายแก่พระเถระทั้งหลาย ครั้นรุ่งเช้าพระสุธรรมคิดว่า
 ควรจะไปดูสิ่งของและอาหารที่จิตตะจัดเตรียมไว้ถวายพระเถระทั้งหลายว่ามีอะไร
 บ้าง จึงไปยังบ้านของจิตตะ จิตตะก็ให้การต้อนรับด้วยความเคารพ พระสุธรรม
 ได้สำรวจดูอาหารที่จิตตะจัดเตรียมไว้ แล้วพูดกระทบไปถึงสกุลของจิตตะว่า อาหาร
 ที่จัดไว้นี้สมบูรณ์เกือบทุกอย่าง บังขาดอยู่อย่างเดียวคือ ขนมนแกลงา^๒ จิตตะได้ฟัง
 จึงกล่าวโต้ตอบว่า พระพุทธทวารจะมีอยู่มากมาย แต่พระสุธรรมไม่กล่าว กลับมากล่าว
 ถึงขนมนแกลงา ซึ่งเป็นสิ่งที่เล็กน้อยเท่านั้น เปรียบเหมือนแม่ไก่ที่ผสมสุกัยกา เมื่อมี
 ลูกออกมา คราวใดที่ลูกไก่ปรารภจะร้องอย่างกาที่ร้องเป็นเสียงการะคนไก้ คราว
 ไก่ปรารภจะขันอย่างไก้ก็ขันเป็นเสียงไก้ระคนกา^๓ ฉนั้นใด การที่พระสุธรรมไม่ได้

^๑ เรื่องเดียวกัน.

^๒ ขนมนแกลงา เป็นขนมคูกงา ซึ่งต้นสกุลของจิตตะมีอาชีพทำขนมคูกงาขาย
 พระสุธรรมประสงค์จะว่ากระทบจิตตะถึงตระกูลจึงว่าเช่นนั้น. (สุตฺตปิฎก พุทฺธานุภาพ,
พระไตรปิฎกฉบับสำหรับประชาชน, ๒ : ๒๘๕.; ปุณฺ แสงฉาย, พระไตรปิฎกมหา-
วิทถารณีย์ ๕,๐๐๐ กัณฑ์, พระวินัยปิฎก จุลลวรรค เล่ม ๑, ๗ : ๓๖.

^๓ สยามภคฺคฺสฺส คณฺปิฏกั, วินยปิฎก จุลลวรรคฺสฺส ปฐม กาค, ๒ : ๕๕ -
 ๖๐, ขอ ๑๓๒.

กล่าวด้วยคำของภิกษุและไม่ได้อีกด้วยคำของคฤหัสถ์กันนั้น^๑ เมื่อพระสุธรรมได้ พังก็โกรธ จึงกล่าวว่าอัมพากรามเป็นของจิตตะ คนจะไปจากอารามแห่งนี้ จิตตะ พยายามอ่อนวอนให้พระสุธรรมอยู่เป็นเจ้าอาวาสต่อไป แต่พระสุธรรมไม่ยอมอยู่

ต่อมา พระสุธรรมได้เดินทางไปเฝ้าพระพุทธเจ้าที่เชตวันาราม เมืองสาวัตถี แล้วกราบทูลเรื่องราวและถ้อยคำที่กล่าวโต้ตอบระหว่างท่านกับจิตตะเสร็จให้พระพุทธ เจ้าทั้งโดยละเอียด พระพุทธเจ้าทรงพิจารณาแล้วเห็นว่าพระสุธรรมเป็นฝ่ายผิด จึง กำหนดว่าไม่สมควรที่พระสุธรรมจะผูกข่มจิตตะผู้มีศรัทธาเลื่อมใส และเป็นผู้ให้การบำรุง พุทธศาสนาคอยค้ำมาตลอด หลังจากนั้นพระองค์ได้ตรัสแก่ภิกษุทั้งหลายให้ทำปฏิสารณีย- กรรม พระสุธรรม คือให้พระสุธรรมไปขอขมาจิตตะ^๒ ดังนั้นพระสุธรรมจึงต้องไป เมืองมัจฉิกาสน์ พร้อมกับภิกษุ อนุทูต แล้วขอขมาจิตตะ หลังจากนั้นพระสุธรรมก็ ประพฤติตัวดี หายเยอหยิ่ง ปฏิบัติตามคำสอนของพระพุทธเจ้า ไม่นานก็บรรลุอรหัตผล^๓ เมื่อพระพุทธเจ้าทรงทราบก็ให้ภิกษุสงฆ์ระงับปฏิสารณียกรรมแก่พระสุธรรม^๔

^๑ สมเด็จพระมหาธีรราชเจ้า, จตุตถสมันตปาสาทิกา อรรถกถา พระวินัย จุลวรรค, หน้า ๔๓๕ - ๔๓๖; ปุ้ย แสงฉาย, พระไตรปิฎกมหาวิถาคารณีย์ ๕,๐๐๐ กัณฑ์, พระวินัยปิฎก จุลวรรค เล่ม ๑, ๗ : ๓๗.

^๒ สุขามรภูตสุต เทปิฎก, วินยปิฎก จุลวรรคสุต ปฐม ภาค, ๖ : ๖๖ - ๖๗, ขอ ๑๓๔.

^๓ ขุมมปทภูตสุต ศคฺย ภาค, หน้า ๑๗๕.

^๔ สุขามรภูตสุต เทปิฎก, วินยปิฎก จุลวรรคสุต ปฐม ภาค, ๖ : ๗๒, ขอ ๑๖๖. ดูรายละเอียดเกี่ยวกับการทำปฏิสารณียกรรมพระสุธรรมในภาคผนวก ของวิทยานิพนธ์เล่มนี้ หน้า ๑๕๘.

เศรษฐีผู้ได้รับยกย่องให้เป็นเอกทัศตะในพุทธศาสนา

เศรษฐีที่มีความศรัทธาในพุทธศาสนา ทั้งที่เป็นภิกษุ ภิกษุณี อุบาสก และ อุบาสิกา ใฝ่ปฏิบัติตนต่อพุทธศาสนาในทางหนึ่งทางใดก็เคยเป็นพิเศษเหนือกว่าผู้อื่น จนได้รับยกย่องจากพระพุทธเจ้าว่าเป็นเอกทัศตะ หรือเป็นผู้เลิศในทางนั้น อันหาผู้ หัดเทียมไม่ได้ มีหลายท่านด้วยกัน ดังนี้

เศรษฐีหรือบุตรเศรษฐีที่บวชเป็นภิกษุ แล้วได้รับยกย่องให้เป็นเอกทัศตะ^๑

คือ

๑. พระมหาบันดก เป็นหลานของอนเศรษฐีแห่งเมืองราชคฤห์ ได้รับยก ย่องว่าเป็นผู้เลิศกว่าภิกษุทั้งหลายในทางฉลาดในปัญหาวิวิธะ คือ การเปลี่ยนแปลง ทางปัญหา

๒. พระจุลบันดก เป็นน้องของพระมหาบันดก ได้รับยกย่องว่าเป็นผู้เลิศ กว่าภิกษุทั้งหลายในทางนิรมิตกายอันสำเร็จด้วยใจ^๒ และเป็นผู้เลิศกว่าภิกษุทั้งหลาย ในทางฉลาดในเจโตวิวิธะ คือการเปลี่ยนแปลงทางใจ

๓. พระโสณโกสิวิสะ ได้รับยกย่องว่าเป็นผู้เลิศกว่าภิกษุทั้งหลายในทาง ปรารภความเพียร

๔. พระกุมารกัสสปะ ได้รับยกย่องว่าเป็นผู้เลิศกว่าภิกษุทั้งหลายในทาง กลาวธรรมอันวิจิตร

^๑ สยามมกุฎราชกุมาร, สุตตันตปิฎก อังคุตตรนิกาย สุตต ปฐม ภาค,

๒๐ : ๓๑ - ๓๒, ขอ ๑๔๗ - ๑๔๘.

^๒ หมายถึงผู้นิรมิตกายให้เกิดขึ้นด้วยใจ เพราะพระจุลบันดก สามารถ นิรมิตกายได้ถึงพันรูป ควบการนึกเพียงคราวเดียว และให้ทำงานหรือมีกิริยาอาการแตก ต่างกันด้วย.

เศรษฐินีหรือธิดาเศรษฐี ที่บวชเป็นภิกษุณี แล้วได้รับยกย่องให้เป็น
เอกทัฬหะ^๑ คือ

๑. พระอุบลฉันทาเถรี ธิดาเศรษฐีเมืองสาวัตถี ได้รับยกย่องว่าเป็น
ผู้เลิศกว่าภิกษุณีทั้งหลายในทางมฤตขีปาฏิหาริย์ และยังได้รับแต่งตั้งจากพระพุทธเจ้า
ให้ดำรงตำแหน่งอัครสาวิกายฝ่ายชายควย

๒. พระปฎาจาราเถรี ธิดาเศรษฐีกรุงสาวัตถี ได้รับยกย่องว่าเป็น
ผู้เลิศกว่าภิกษุณีทั้งหลายในทางทรงจำพระวินัย คือรูปพระวินัยละเอียดและปฏิบัติตาม
อย่างเคร่งครัด

๓. พระกมลเกสาเถรี ธิดาเศรษฐีกรุงราชคฤห์ ได้รับยกย่องว่า
เป็นผู้เลิศกว่าภิกษุณีทั้งหลายในทางตรัสรู้ได้เร็ว

๔. พระกัสาโคตมีเถรี ภรรยาเศรษฐีเมืองสาวัตถี ได้รับยกย่องว่า
เป็นผู้เลิศกว่าภิกษุณีทั้งหลายในทางทรงจำพร้าหมอง (คือใช้ผ้าบังสุกุล)

๕. พระธัมมกัณหาเถรี เติบโตเป็นภรรยาของวิสาขาเศรษฐีแห่งเมือง
ราชคฤห์ ได้รับยกย่องว่า เป็นผู้เลิศกว่าภิกษุณีทั้งหลาย ในทางเป็นพระธรรมกถึก

๖. พระสิลาจมาตาเถรี เป็นธิดาของเศรษฐีเมืองราชคฤห์ ต่อมาได้
แต่งงานกับบุตรเศรษฐี แล้วมีบุตรชื่อ สิลาละ นางไภษังกรรมของพระพุทธเจ้า ก็เกิด
ความศรัทธา จึงออกบวชเป็นภิกษุณี นางมีศรัทธาอันแรงกล้าในเวลาฟังธรรมของพระ
พุทธเจ้า จนไภษังกรรมหิ้นต์ ภายหลัง นางได้รับยกย่องว่า เป็นผู้เลิศกว่าภิกษุณีทั้งหลาย
ในทางยึดมั่นด้วยศรัทธา

^๑ เรื่องเดียวกัน, หน้า ๓๓, ข้อ ๑๕๐.

เศรษฐีที่เป็นอุบาสก ผู้ได้รับยกย่องว่าเป็นเอกทัศ^๑ คือ

๑. อนาถบิณฑิกเศรษฐี ได้รับยกย่องว่าเป็นผู้เลิศกว่าอุบาสกทั้งหลาย ในทางถวายทาน
๒. จิตตเศรษฐี ได้รับยกย่องว่าเป็นผู้เลิศกว่าอุบาสกทั้งหลาย ในทางแสดงธรรม
๓. อุกคเศรษฐี ได้รับยกย่องว่าเป็นผู้เลิศกว่าอุบาสกทั้งหลาย ในทางถวายสิ่งของที่ชอบใจ
๔. อุกคตเศรษฐี ได้รับยกย่องว่าเป็นผู้เลิศกว่าอุบาสกทั้งหลาย ในทางเป็นอุบิฎฐากราสงฆ์
๕. นกุลบิกาคหบดี ได้รับยกย่องว่าเป็นผู้เลิศกว่าอุบาสกทั้งหลาย ในทางมีความคุ้นเคยกับพระพุทธเจ้า
๖. สุรอัมพฤษะ เกิดในตระกูลเศรษฐีเมืองสาวัตถี เกิมมีความเลื่อมใสในพวกเดียรถีย์ แต่เมื่อไ้บังธรรมของพระพุทธเจ้าเป็นครั้งแรก ก็บรรลุนิพพาน จึงนับถือพุทธศาสนาด้วยความยึดมั่นอย่างไม่วันทันใจ แม้จะมีมารมาพยายามชักจูงให้ไขว่เขวก็ไม่ไ้ผล ต่อมาได้รับยกย่องว่าเป็นผู้เลิศกว่าอุบาสกทั้งหลาย ในทางมีความเลื่อมใสไม่วันทันใจ

^๑ เรื่องเดียวกัน, หน้า ๓๓, ข้อ ๑๕๑.

เศรษฐีที่เป็นอุบาสิก ผู้ได้รับยกย่องให้เป็นเอกทัศ^๑ คือ

๑. นางสุชาดา ผู้เป็นมารดาของยสะ ได้รับยกย่องว่าเป็นผู้เลิศกว่าอุบาสิกทั้งหลาย ในทางถึงสรณะเป็นคนแรก
๒. นางวิสาขามิตรมารดา ได้รับยกย่องว่าเป็นผู้เลิศกว่าอุบาสิกทั้งหลาย ในทางถวายทาน
๓. นางสามาวดี ได้รับยกย่องว่าเป็นผู้เลิศกว่าอุบาสิกทั้งหลาย ในทางเจริญเมตตา
๔. นางอุคตรา ดิศาของมุนเณเศรษฐี ได้รับยกย่องว่าเป็นผู้เลิศกว่าอุบาสิกทั้งหลาย ในทางเพ่งฉวน
๕. นกุลมารคาคหปตานี ได้รับยกย่องว่าเป็นผู้เลิศกว่าอุบาสิกทั้งหลาย ในทางมีความกตัญญูแก่กับพระพุทธเจ้า

---

^๑ เรื่องเดียวกัน, หน้า ๓๘, ข้อ ๑๕๒.